

Gençliğe Yönelik
Temel Dinî Bilgiler

AHLAK

**T.C. CUMHURBAŞKANLIĞI
DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI**

Genel Yayın No : 2844
Mesleki Kitaplar : 247

GENÇLİĞE YÖNELİK TEMEL DİNİ BİLGİLER – AHLAK

Yayın Yönetmeni : Hamza BAYRAM
Yayın Koordinatörü : Önder ÖZKAN

Proje : Eğitim Hizmetleri Genel Müdürlüğü
Proje Yöneticisi : Sedide AKBULUT
Proje Koordinatörü : Muammer ŞAHİN
Editör : Firdevs KISIM
Yazar : Dr. Elif ERDEM
Katkıda Bulunan : Fuat ŞAKA

Son Okuma : Rümeysa OĞUZ
Tashih : Mustafa ÇOBAN
Baskı Hazırlık : Hüsnüye ÇOMAK

Grafik Tasarım : Arketip Ajans | Emrah ANDIŞ

Baskı : Ayrıntı Basım Yayım ve Mat. Hiz. San. Tic. A.Ş.
Saray Mah. 126. Cad, No: 20 Kahramankazan/Ankara
Tel: 0312 802 00 53
Sertifika No: 49599
2. Baskı, Ankara, Kasım 2025

Eser Yayın Kurulu Kararı: 10.07.2025/85

ISBN : 978-625-5792-38-9
2025-06-Y-0003-2844

Sertifika No : 46325

İletişim : Dini Yayınlar Genel Müdürlüğü
Basılı Yayınlar Daire Başkanlığı
Üniversiteler Mah. Dumlupınar Bulvarı
No: 147/A 06800 Çankaya/ANKARA
Tel: (0312) 294 43 93 / Faks: (0312) 294 42 57
e-posta: diniyayinlar@diyanet.gov.tr
www.diyanet.gov.tr

Dağıtım ve Satış : Döner Sermaye Daire Başkanlığı
Tel: 0 (312) 295 71 53-56 / Faks: 0 (312) 285 18 54
e-posta: dosim@diyanet.gov.tr

ÖN SÖZ

Hamd âlemlerin rabbi olan Allah'a (cc), salat ve selam O'nun biricik habibi Peygamber Efendimiz Muhammed Mustafa (sas) üzerine olsun.

İnsan diğer yaratılmışlardan farklıdır. Kâinatta var olan canlı cansız her şey kendi yaratılışına uygun olarak Allah'ı zikrediyorken insan; bilgisi, fikri ve hissiyatı ile Rabbini zikretmeyi başaran yegâne canlıdır.

İnsan öğrenir. Öğrendikçe yaklaşır; yaklaştıkça gözünü ve gönülünü perdeleyen engellerden kurtulur; ilahi hakikatlerle tanışır.

İnsan keşfeder. Keşfettikçe akılların çok üstünde bir ilimle dizayn edilmiş bu ilahi düzene hayran olur. Hayran oldukça saygısı, edebi ve bağlılığı artar.

İnsan değiştirir ve dönüştürür. Değiştirdikçe hataları terk etmeyi, dönüştürdükçe daha iyiye ve daha güzele doğru yol almayı öğrenir. Öğrendikçe hem kendini hem yeryüzünü imar eder.

İlmin ve irfanın yoğurduğu insan, bütün çaresizliklerinden, yalnızlıklarından kurtulur; sığındığı o ilahi kapı, anlam arayışlarının asıl cevabıdır. O, kalbindeki huzursuzluklardan, aklını kemiren sorulardan ve ruhunu kavuran yalnızlık duygusundan Rabbinin dostluğu, İslam'ın ruhunu tatmin eden inceliği ve kulluğun haysiyeti ile kurtulur.

İnsanın sorguladığı, keşfettiği, öğrendiği en önemli çağlardan biri de gençlik dönemidir. Günümüzde, bilgi kirliliği ve farklı ideolojilerin etkisiyle, İslam dini hakkında yanlış bilgiler ve ön yargılar maalesef yaygındır. Bu durum, özellikle de gençler için kafa karışıklığı oluşturabilmektedir. Gençlerin sağlıklı bir dinî kimlik geliştirebilmeleri ve manevi değerlerle donatılmaları için temel dinî bilgilerin öğretilmesi büyük önem taşımaktadır.

İslam, hayatımızın her alanını kapsayan ve bize doğru bir şekilde yaşamayı öğreten bir hayat rehberidir. Bu bağlamda; itikat, bireyin inanç temellerini sağlamlaştırarak Allah'a olan bağlılığını kuvvetlendirir ve dinî kimliğini şekillendirir. İbadet, bu inancın pratiğe dökülmesi olup kişinin manevi huzura ulaşmasını ve Allah ile sürekli bir bağlantı hâlinde olmasını sağlar. Siyer, Hz. Muhammed'in hayatını, ahlakını ve örnek davranışlarını gençlere tanıtarak onların hayatlarında doğru rol modelleri seçmelerine yardımcı olur. Ahlak eğitimi ise gençlerin erdemli, dürüst ve sorumluluk sahibi bireyler olarak topluma kazandırılmalarını sağlar. Bu dört temel başlık, gençlerin manevi gelişimlerini desteklerken, aynı zamanda onların sosyal hayatta daha etkili ve uyumlu bireyler olmalarına katkıda bulunmaktadır.

Kıymetli Gençler!

Elinizdeki kitap kendine doğru yola çıkmış, hakikati arayan, öğrenmek, keşfetmek ve değiştirmek isteyen gence yol arkadaşı olmak için kaleme alınmıştır. 4 kitaptan oluşan, "Gençliğe Yönelik Temel Dinî Bilgiler" serisi, hem gencin ihtiyaç duyacağı temel dinî bilgileri ona anlaşılabilir bir üslupla öğretmeyi hem de bu bilgilerin işaret ettiği hikmetleri ve manevi güzellikleri bir nebze de olsa paylaşmayı hedeflemektedir.

Elinizde bulunan **Gençliğe Yönelik Temel Dinî Bilgiler - Ahlak** kitabı; "Güzel ahlakı nasıl öğrenebilirim?", "Onu hayatımda nasıl uygulayabilirim?", "Zorluklar karşısında ahlaklı duruşumu nasıl koruyabilirim?", "Sabır, tevazu ve doğruluk gibi erdemleri günlük yaşamıma nasıl yerleştirebilirim?", "İslam ahlakı bana hangi kişisel ve toplumsal sorumlulukları yükler?" sorularına cevap vermeyi amaçlamaktadır. Kitap, İslam ahlakını sahih kaynaklardan sunarken; dürüstlük, adalet, merhamet, sabır, cömertlik, isar, saygı gibi erdemleri düşündürmeyi, gençlerin gönlünde sağlam bir ahlak bilinci ve doğru bir değer anlayışı oluşmasına katkı sağlamayı hedeflemektedir.

Bu çalışmanın faydalı olması ve gençlerimizin manevi yolculuklarına katkı sunabilmesi en büyük temennimizdir. Gayret bizden, tevfik Allah'tandır.

Eğitim Hizmetleri Genel Müdürlüğü

İÇİNDEKİLER

HAYATI DEĞERLİ YAŞAMAK: GÜZEL AHLAK	7
OLMAZSA OLMAZ HAKLARIMIZ	15
YAŞANILABİLİR BİR DÜNYA İÇİN GENÇ ADIM: SORUMLULUKLAR	23
SORUMLU İNSAN SORUNSUZ HAYAT	29
HAYATI AHLAKLI YAŞAMAK	41
AHLAKLI YAŞAMANIN ENGELLERİ	95

Erkek olsun kadın olsun, kim inanmış bir insan olarak dünya ve ahirete yararlı işler yaparsa kesinlikle ona güzel bir hayat yaşatacağız ve böylelerinin ecirlerini de muhakkak surette yapmış olduklarının daha güzeliyle vereceğiz.

(Nahl, 16/97)

ÜNİTE 1: HAYATI DEĞERLİ YAŞAMAK: GÜZEL AHLAK

İÇİNDEKİLER

Neden, Nasıl, Niçin Ahlak?

İslam'ın Özü: İman İbadet ve Ahlak Bütünlüğü

Değerleriyle Yetişen Genç

8

10

12

Neden, Nasıl, Niçin Ahlak?

Yeni aldığımız bir bilgisayar veya telefon, üreticisinin tasarladığı birtakım teknik özelliklere sahip olarak elimize ulaşıyorsa insan da yaratıcısının kendisine bahsettiği harikulade özellikler ve zengin bir donanımla dünyaya gelir. Yaratılışından gelen bu temel özellikler arasında iyilik ve kötülük yapma yeteneği de vardır. Bu yeteneklerden hangisini geliştireceğine ve nihayetinde nasıl bir insan olacağına kişi kendisi karar verir. Kendisine özgü akıl ve irade gibi özellikler, bu kararı verip uygulamasında ona yardımcı olur. İnsanın kendi iradesiyle iyi ve kötü arasında özgürce tercihte bulunarak kendi yaşam ilkelerini oluşturduğu bu süreçte ahlak konusu gündeme gelir. O hâlde ahlak nedir?

Ahlak Nedir?

Bir insanı iyi ya da kötü olarak nitelememizi sağlayan manevi özellikleri, kabiliyetleri ve huylarına "ahlak" denir. Bunların etkisiyle kişinin ortaya koyduğu söz, fiil ve davranışlar ise ahlakın pratik kısmını oluşturur. Buna göre, iyi ahlaklı insan güzel sözler söyler, iyi ve yararlı işler yapar. Kötü ahlak ise kendini çirkin söz ve davranışlarla gösterir. Bir kimsenin ahlaklı olduğunu söylediğimizde güzel ahlaklı olmayı kastederiz.

Ahlak, insanda yerleşmiş olan özellikleri ve yatkınlıkları ifade eder. İyi bir kimse, iyilik yapmaya yatkın ve istekliken; kötü ahlaklı kimse de kötü, çirkin olanı yapmaya meyillidir. Dolayısıyla devamlı olmayan, gelip geçici, nadir davranışlar kişinin ahlakını yansıtmaz. Örneğin, sürekli yalan söyleyen birinin bir konuda doğru söylemesi o kişiyi dürüst olarak tanımlamaya yetmez. Ahlak dediğimiz şey; kişinin söz ve davranışlarına, kendisiyle ve diğer varlıklarla ilişkilerine, genel anlamda tüm yaşantısına yön veren kökleşmiş değerler bütünüdür. Değerlerin kişide yerleşmesi için iyice özümsemesi, içselleştirilmesi ve bilinçli davranışlarla pekiştirilmesi gerekir.

Doğruluktan ayrılmayın. Çünkü doğruluk (insanı) iyiliğe, iyilik de cennete götürür. Kişi devamlı doğru söyler ve doğruluktan ayrılmazsa Allah katında "doğru/siddik" olarak tescillenir. Yalandan sakının! Çünkü yalan (insanı) kötülüğe, kötülük de cehenneme götürür. Kişi devamlı yalan söyler, yalan peşinde koşarsa Allah katında "yalancı/kezzab" olarak tescillenir.¹

Ahlakımızı oluşturan değerlerin bir kısmı doğuştan gelirken, bir kısmını da sonradan kazanırız. Burada içinde yaşadığımız toplumun etkisi büyüktür. Her toplumda birlikte yaşamanın gereği olarak sosyal hayatı düzenleyen birtakım kurallar vardır. Bu kuralların bazıları yasalarda belirtilmiştir ki buna hukuk deriz. Yazılı olmayan ama yasalarda da karşılığı bulunabilen; iyiye, doğruya ve güzele dair değerler de ahlak kurallarını oluşturur. Din ise her iki alanı kuşatan temel bir alan olarak kar-

¹ Müslim, Birr, 105.

şımıza çıkar. Ayrıca örf ve âdetler vardır. Örf ve âdetler, bu kuralların hepsinden beslenen ancak daha dar çerçevede etkin olan, belirli bir topluma özgü yazılı olmayan kural ve beklentileri ifade eder. Zaman içinde toplumda yerleşmiş davranış kalıplarını ve alışkanlıkları içeren her örf ve âdet, iyi veya güzel nitelikte olmayabilir. Örneğin, kan davası bazı toplumlarda âdet hâline gelmiş bir uygulama olsa da bu ne dinin ne hukukun ne de ahlakın onayladığı bir iştir. Bu bakımdan örf ve âdetlerin din, hukuk ve ahlak ışığında sorgulanmadan uygulanması doğru değildir.

DÜŞÜNELİM... TARTIŞALIM...

Bir davranışın gelenek hâline gelmesi ve toplumda yaygın olması onun ahlaki olduğu anlamına gelir mi? Örneklerle tartışalım.

Ahlak Neden Gereklidir?

"Neden bu hayattayız?" **"Neden** yaşıyoruz, **ne için** yaşıyoruz?" İnsanı diğer canlılardan ayıran pek çok özellik var, fakat en önemlisi bizler için **"Neden?"** sorusu. Dünyayı yeni tanımaya başladığımız çocukluk zamanlarımızdan itibaren en çok sorduğumuz sorulardan biridir bu. Çünkü yaptığımız her şeyin bir sebebi ve gayesi olmalı, bir amaca hizmet etmeli, bir değer taşımalı. Anlamsız ve boş bir hayat bizi tatmin etmezken, değersizlik hissi bizi hayata küstürüyor. Bu yüzden varlığımızın bir **"anlamı"**, yaptıklarımızın bir **"değeri"** olmalı.

Ahlak, tıpkı yoldaki gidiş geliş düzenleyen trafik işaretleri gibi, yaşantımızı düzenleyen birtakım kurallar ve ilkeler sunar. Bizi doğru hedeflere yönlendirerek yaşantımıza anlam ve değer katar. Bu sayede hayat yolunda savrulmadan dosdoğru gidebilmemizi sağlayacak **"sağlam bir karakter"** inşa edebilmemizi ve esaslı bir **"duruş sahibi"** olmamızı temin eder. Böylece düşüncelerimizle eylemlerimiz arasında uyumsuzluk olmasını engeller ve kendimize olan saygımızı kuvvetlendirir. Varoluşumuzla uyumlu bu yaşam biçimi ile kendisiyle barışık, öz saygısı yüksek, huzurlu ve olgun bir birey olmamızı sağlar.

Toplum söz konusu olduğunda, sağlıklı bir birliktelik için ahlaki değerlerin varlığı hayati bir anlam taşır. Çünkü yukarıda bahsettiğimiz toplumsal yaşamı düzenleyen kurallar içerisinde ahlak kuralları, kişiye dışarıdan gelecek bir ödül veya cezadan bağımsız olarak **ic denetim** sağladığı için çok daha güçlü ve etkilidir. İyi ahlaklı bir insan iyiliği, başkasını memnun etmek veya bir ödül kazanmak için değil, içten gelen bir istekle yapar. Yapmadığında vicdani rahatsızlık duyar. Kötülük yapmaktan da ceza almaktan veya kınanmaktan korktuğu için değil, gerçekten kötü olduğuna inandığı için uzak durur. Kötülüğü kendisine yakıştıramaz, bir şekilde kötülük yapmak durumunda kaldığında huzursuz olur. Bu nedenle ahlaki erdemlerin yerleştiği bir toplumda yazılı kurallara daha az ihtiyaç duyulur. Aksine ahlakın etkin olmadığı toplumlarda kanunlar da etkisini kaybeder, çatışmalar çoğalır, güvensiz ve huzursuz bir yaşantı hâkim olur. Ahlaklı olmak, sorumluluk sahibi olmayı ve insanlara saygı duymayı gerektirir. Dolayısıyla ahlak, insanların birbirleriyle düzeyli ilişkiler kurarak kuvvetli bağlarla bağlandığı, nezih, saygın ve huzurlu bir toplum olmayı sağlar.

Esasında ahlak, sadece diğer insanlara karşı değil, varlığın tamamına karşı sorumlu ve saygılı olmak demektir. Bu bakımdan ahlaklı insan çevreye de duyarlıdır. Bitkileri ve hayvanları, doğal çevreyi koruyup gözetir. Doğanın ahengini bozmamaya gayret eder.

O hâlde ahlak hem bireysel hem de toplumsal huzurumuz ve gelişimimiz için vazgeçilmezdir. Nitekim tarihe baktığımızda yüksek ahlaki değerlere sahip toplumların yüzyıllar boyu hüküm süren medeniyetler inşa ettiğini, buna karşın temel ahlaki ilkelere uymayan toplulukların kısa ömürlü olduklarını görürüz.

İslam'ın Özü: İman İbadet ve Ahlak Bütünlüğü

İslam dininde insan, kâinatta yaratılmış ne varsa hepsinden daha değerlidir² ve günahsız olarak, tertemiz bir hâlde dünyaya gelir.³ Ondan kendi özgür iradesiyle bu saf, temiz hâlini koruması ve geliştirmesi, böylece kendi türünün en üst versiyonu diyebileceğimiz **“insan-ı kâmil”** seviyesine gelmek için gayret etmesi beklenir. Dinimizin bütün emir ve yasakları buna yöneliktir ve neticede ahlaklı bireylerden oluşan ahlaklı bir toplum oluşturmak hedeflenir.

Müminlerin iman bakımından en mükemmeli, ahlak bakımından en güzel olanıdır.⁴

İslam dininin özünü iman, ibadet ve ahlak birlikteliği oluşturur. İman dediğimiz şey, yalnızca Yüce Allah ile aramızda kalan soyut bir bağdan ibaret değildir. “Bir olan Allah’a inandım” diyorsak bu inancın hayatımızda yansımaları olması gerekir. Kur’an-ı Kerim’de müminlerin özelliklerinden bahsedilirken onların **“namazlarını huşuyla kılan, faydasız ve anlamsız söz ve davranışlardan uzak duran, zekâtını veren, iffetini koruyan, emanete sahip çıkan, sözlerinde duran”** kişiler oldukları belirtilir.⁵ Dikkat edilirse burada hem ibadete hem de ahlaka dair esaslara vurgu yapılmıştır. Aynı vurguda

² İsrâ, 17/70.

³ Buhârî, Tefsîr (Rûm), 2.

⁴ Ebû Dâvûd, Sünnet, 15.

⁵ Mü'minün, 23/1-8.

çok sayıda ayet ve hadis vardır. İman, ibadet ve ahlak birbirini besleyen temel alanlardır. İslam'ı köklerini iman, gövdesini ibadetler, meyvesini de güzel ahlakın oluşturduğu bir ağaca benzetebiliriz. Kalpteki iman ne kadar güçlü olursa ibadetler o kadar düzgün ve sağlıklı olur, güzel ahlakın gelişmesine ve yerleşmesine katkı sağlar. Nitekim Rabbimize kulluğumuzun göstergesi olan namaz, oruç gibi ibadetler aynı zamanda bizi ahlaksızlıktan koruyup güzel ahlaka eriştiren eylemlerdir.⁶ İbadetlerimiz ve ahlaki davranışlarımız da imanımızı besler ve güçlendirir. Bu bakımdan "benim kalbim temiz" demek yeterli değildir. Güzel ahlakın duygu ve düşünce dünyamızda hâkim, söz ve eylemlerimizde görünür olması gerekir. Ahlak olmadığında din, özünü kaybetmiş bir yaşantı kalıbından ibaret kalır, ibadetler ruhunu kaybeder ve şekilden öteye geçemez.

DÜŞÜNELİM... TARTIŞALIM...

İman, ibadet ve ahlak bütünlüğüne işaret eden diğer ayet ve hadisleri araştıralım ve bunlar hakkında düşünüp tartışalım.

İslam ahlakının kaynağını Kur'an-ı Kerim ve onun ışığında oluşan Hz. Peygamber'in sünneti oluşturur. Peygamber Efendimizin (sas) sevgili eşi Hz. Âişe, kendisine onun ahlakının nasıl olduğunu soran bir sahabe şöyle demiştir: **"Onun ahlakı Kur'an'dır."**⁷ Çünkü son dinin peygamberi olan Allah Resûlü, Kur'an'ı hem tebliğ etmiş hem de bütünüyle hayatına geçirerek bizlere örneklik etmiştir. Kur'an ahlakını içselleştirmiş ve bizzat yaşayarak temsil etmiştir.

Ben, yalnızca güzel ahlakı tamamlamak (uygulamak) için gönderildim.⁸

İslam'ın öngördüğü ahlaki ilkeler evrenselidir. İslam'da olan Allah ve ahiret inancı, ahlakın gelişimini ve kalıcı bir yaşam tarzına dönüşmesini kolaylaştırır. Bir ve tek olan, her an bizi gören ve gözetan, adil ve her şeye gücü yeten bir yaratıcının varlığı ile dünyada yaptığı her şeyden O'na hesap vereceği düşüncesi, kişiyi nerede ve hangi durumda olursa olsun ahlaklı

⁶ Ankebût, 29/45; Bakara, 2/183.

⁷ Müslim, Müsâfirîn, 139.

⁸ İbn Hanbel, *Müsned*, 2/381.

olmaya sevk eder. Yaptığı her şeyin hem bu dünyada hem de ahirette bir karşılığının olduğunu bilmek kişinin daha dikkatli ve sorumlu adımlar atmasını sağlar. Nitekim Sevgili Peygamberimiz (sas), İslam ahlakını yerleştirirken bunu özellikle vurgulamıştır: **“Allah’a ve ahiret gününe iman eden kişi misafirine ikram etsin. Allah’a ve ahiret gününe iman eden kişi komşusuna eziyet etmesin. Allah’a ve ahiret gününe iman eden kişi ya hayır söylesin ya da sussun.”**⁹ İnanan kimsenin en büyük motivasyonu ise güçlü bir iman ve sevgiyle bağlandığı Rabbinin (cc) rızasını kazanmaktır.

Değerleriyle Yetişen Genç

Hayatımızın en özel evresi olan gençlik dönemi, kendi yaşantımızı şekillendirmeye başladığımız bir dönemdir. Çocukluktan çıkıp bir yetişkin olma yolunda ilerlediğimiz bu dönemde arayış içine gireriz. Kâinattaki varlığımızı anlamlandırmaya çalışır; neden ve niçin yaşadığımızı sorgular ve buna göre yaşam sürecinde kendimizi nerede konumlandıracağımız hakkında düşünürüz. Doğru ve yanlış hakkında edindiğimiz bilgileri tekrar gözden geçirerek kendi değerlerimizi oluşturur ve nihayetinde nasıl bir insan olacağımıza dair ciddi kararlar alırız. Bu nedenle kimliğimizi inşa ettiğimiz bu süreç ahlaki gelişimimiz için oldukça önemlidir.

DÜŞÜNELİM... TARTIŞALIM...

Gençlik döneminde verilen kararların hayatın geri kalanını derinden etkilemesinin sebebi nedir?

Toprağın en verimli zamanında ekilen tohum misali gençlikte kazandığımız her bir ahlaki değer, zamanla iç dünyamızda kök salarak karakterimizin ayrılmaz bir parçasını oluşturacak ve güzel ahlaki hayat boyu bize yol gösteren bir rehber kılacaktır. Bu verimli çağda düşünme, karar verme, yönetme gibi yaşam becerilerimizi geliştirmemiz de kendi yolumuzu çizmemiz ve değerlerimiz doğrultusunda kaliteli bir yaşantı sürmemiz için hayati önem taşır.

⁹ Ebû Dâvûd, Edeb, 122, 123.

**İçinizden Allah'ın lûtfuna ve ahiret gününe umut bağlayanlar,
Allah'ı çokça ananlar için hiç şüphe yok ki Resûlullah'ta güzel
bir örneklik vardır.¹⁰**

Ahlak soyut bir konu olduğundan ahlaki değerlerin nasıl yaşanacağını somut olarak kendisinde görebildiğimiz örneklerle ihtiyaç duyarız. Çünkü ahlaki değerleri öğrenmek insanı doğru dan güzel ahlaklı yapmaz. Öğrendiğimiz ahlaki değerleri içselleştirerek davranışa dönüştürdümüz ve kalıcı hâle getirdiğimiz zaman güzel ahlaklı bir insan oluruz. Bu süreçte bizim için en güzel örnek, Rabbimizin (cc) "üstün bir ahlak sahibi" olarak tanımladığı¹¹ Peygamber Efendimiz Hz. Muhammed'dir. Bu yüzden onun hayatını okurken tek tek ne yaşadığını ezberlemenin ötesinde hayatını hangi ilkelere göre düzenlediğini anlamaya ve Kur'an ahlakını hayatında nasıl somutlaştırdığını kavramaya odaklanmalıyız. Onun ellerinde yetişen ve insanlığın hafızasına örnek bir nesil olarak kazınan **sahabe-i kiramın** ve tarihteki diğer örnek şahsiyetlerin hayatlarını öğrenmek de bizim için yol gösterici olacaktır. Bunların yanında güncel yaşamımızda güzel ahlakıyla ön plana çıkan kişileri örnek almamız, onların görüş ve tavsiyelerinden muhakkak yararlanmamız gerekir. Ahlaklı bir yaşam için en önemlisi de kendimize güzel ahlaklı arkadaşlardan oluşan bir çevre oluşturabilmektir.

ARAŞTIRALIM... BULALIM...

***İslam tarihinde meşhur birçok sahabinin erken yaşlarda Müslüman olduğunu ve İslam'ın yayılmasında Hz. Peygamber'in en büyük destekçilerini de bu genç sahabilerin oluşturduğunu biliyor muydunuz?
Bu kişilere dair örnekler bulalım ve kendimize en yakın bulduğumuz
sahabinin hayatını daha ayrıntılı öğrenmeye çalışalım.***

Bir de buradan dinleyelim:

Ahlak Nedir?

¹⁰ Ahzâb, 33/21.

¹¹ Kalem, 68/4.

”

**Şüphesiz Allah, adaleti, iyilik yapmayı,
yakınlara yardım etmeyi emreder;
hayasızlığı, fenalık ve azgınlığı da yasaklar.
O, düşünüp tutasınız diye size öğüt veriyor.**

“

(Nahl, 16/90)

ÜNİTE 2:

OLMAZSA OLMAZ HAKLARIMIZ

İÇİNDEKİLER

Olmazsa Olmaz Haklarımız

Yaşama ve Sağlık Hakkı (Can, Akıl ve Nesil)

İnanma ve İbadet Hakkı (Din)

Ekonomik Haklar (Mal)

Özel Hayatın Gizliliği Hakkı (Mahremiyet)

16

17

19

20

21

Olmazsa Olmaz Haklarımız

"İnsan" olmakla doğrudan sahip olduğumuz hak ve özgürlükler bizim olmazsa olmaz, vazgeçilemez haklarımızdır. Bu haklar insan olarak dünyaya gelen herkes için geçerli ve eşittir. Dini, dili, ırkı, cinsiyeti, milliyeti ve sosyal statüsü ne olursa olsun her insan, "temel insan hakları" olarak isimlendirilen bu haklara sahiptir. Dokunulmaz ve bir başkasına devredilemez olan temel insan hakları, bizim insanca yaşayabilmemizi sağlayan asgari şartlardır. Aynı dünyayı paylaşan insanlar olarak huzurlu, insana yaraşır bir yaşam sürmemizi sağlayan bu hakların zarar görmesi, bütün insanlığın onurunu zedeleyecektir.

Ey insanlar! Şunu iyi bilin ki Rabbiniz birdir, babanız da birdir. Arap'ın Arap olmayana, Arap olmayanın Arap'a, beyaz tenlinin siyaha, siyah tenlinin de beyaza bir üstünlüğü yoktur.¹²

Peygamber Efendimizin (sas) ömrünün son demlerinde bütün insanlığa hitap eden özlü tavsiyeler verdiği **"Veda Hutbesi"**nde yer alan yukarıdaki sözler, insana bakışımızı şekillendiren esaslı bir çerçeve sunar. Buna göre, her biri farklı özelliklerle yaratılmış olan insanların hepsi Allah'ın bir kulu olarak değerli, özel ve saygın, tıpkı bir tıraşın dişleri gibi eşittir. Aynı asıldan geldikleri ve temelde aynı biyolojik özelliklere sahip oldukları yani "insan" olma paydasında buluştukları için hiçbirinden üstün veya aşağı değildir, bilakis eşit haklara sahiptirler. Herkesin hakkının korunması, her hak sahibine hakkının verilmesi ve yeryüzünde adaletin hâkim kılınması esastır. Haksızlıkların yaygınlaştığı bir toplumda kargaşa ve kaos kaçınılmazdır, böylesi bir ortamda kimsenin sağlıklı, güvenli ve huzurlu bir yaşam süremeyeceği açıktır. Dinimiz bu konuda o kadar hassastır ki insan hakları "kul hakkı" olarak değerlendirilir ve bu kapsamdaki suçlar haram kategorisindedir. Bu suçları işleyenleri, hak sahipleri bağışlamadığı sürece Yüce Allah (cc) da bağışlamayacaktır.

DÜŞÜNELİM... TARTIŞALIM...

İnsan haklarının tarihî gelişimi bağlamında Veda Hutbesi'nin yeri ve önemini tartışalım.

¹² İbn Hanbel, *Müsned*, 5/411.

Bir gün Resûlullah (sas), "Müflis kimdir, biliyor musunuz?" diye sordu. Ashabı, "Bize göre müflis, parası ve malı olmayan kimsedir." dediler. Bunun üzerine Hz. Peygamber, "Şüphesiz ki ümmetimin müflisi, kıyamet günü namaz, oruç ve zekâtla gelir. Aynı zamanda şuna sövmüş, buna iftira etmiş, şunun malını yemiş, bunun kanını dökmüş ve şunu dövmüş bir hâlde gelir. Bunun üzerine iyiliklerinin sevabı şuna buna verilir. Üzerindeki kul hakları bitmeden sevapları biterse, hak sahiplerinin günahları kendisine yüklenir. Sonra da cehenneme atılır." buyurdu.¹³

Aşağıda açıklayacağımız temel insan hakları şu 5 esası korumaya yöneliktir: **"Can, Akıl, Nesil, Din ve Mal"**. Bunlar, bizim insan onuruna yaraşır bir hayat sürmemiz için zaruri olan esaslardır. Dinimizin öngördüğü tüm emir ve yasaklar, helal ve haramlar da esasında bu 5 esası emniyet altına almayı hedefler.

Zarurat-ı hamse

Güvence altına alınması zorunlu olan can, akıl, nesil, din ve mal olan bu 5 esasa denir.

Yaşama ve Sağlık Hakkı (Can, Akıl ve Nesil)

Yaşama ve sağlık hakkı herkesin varlığını sürdürme, koruma ve geliştirme hakkı olduğunu ifade eder. Kâinattaki her şeyin tek bir yaratıcısı vardır, o da Yüce Allah'tır. O, her şeyi belli bir ölçü ve ahenk içerisinde, birbirini tamamlayan bir bütün olarak var etmiştir. Canlı olsun cansız olsun yaratılan her şeyin var olma hakkı vardır. Bu hak, onlara yaratıcısı tarafından verilmiştir. Dolayısıyla başta insanlar olmak üzere tüm canlıların ve çevrenin varlığına ve bütünlüğüne saygı duymak ve bunları korumak zorundayız. Bu, sağlıklı ve güvenli bir yaşam sürmemiz için hayati önem taşımaktadır. Ayrıca Rabbimize (cc) duyduğumuz inancın ve saygının da gereğidir.

...Bir cana kıymaya veya yeryüzünde fesat çıkarmaya karşılık olması dışında, kim bir kimseyi öldürürse bütün insanları öldürmüş gibi olur. Kim de bir can kurtarırsa bütün insanların hayatını kurtarmış gibi olur...¹⁴

¹³ Müslim, Birr, 59.

¹⁴ Mâide, 5/32.

Yaşama ve sağlık hakkı, 5 temel esastan can, akıl ve neslin korunması için şarttır. Canımızın dokunulmazlığı daha biz daha dünyaya gelmeden, anne karnında var olmaya başladı-ğımızda kazandığımız bir haktır. Haksız yere kimse kimsenin yaşama hakkını elinden alamaz. Bu sebeple, annenin hayatını korumak gibi zorunlu bir durum yoksa bebeğin hayatına keyfi olarak son verilemez. Kan davası gibi birtakım haksız gerekçelerle bir başkasını öldürmek, hatta kendi canına kıymak yani intihar da yaşama hakkının ihlali, aynı zamanda büyük bir günahıdır. Yine tıbbi zorunluluklar gibi hukuki bir gerekçe olmadığı takdirde kimse kimsenin vücut bütünlüğüne zarar veremez. Ortada bir haksızlık varsa bunun çözümü hukuki yollardan aranmalıdır. Hem kendi canımızı korumalı hem de başkalarının bu hakkını korumasına yardımcı olmalıyız. Özellikle kendi sorumluluğumuz altındaki aile bireylerimizin can emniyeti, çalışanlarımızın iş sağlığı ve güvenliği konusunda gerekli tedbirleri almaya özen göstermeliyiz.

ARAŞTIRALIM... BULALIM...

***Canımız ve bedenimiz Allah (cc) tarafından bize verilmiş birer emanettir.
Bu emanetin korunmasında bize düşen sorumluluklar nelerdir?***

(Ey insanlar!) Bu (zilhicce) ayınızda, bu (Mekke) şehrinizde, bu (Arefe) gününüz nasıl saygın ise kanlarınız, mallarınız ve ırzlarınız (şeref ve namuslarınız) da aynı şekilde saygın (dokunulmaz)dır.¹⁵

Fiziksel varlığımız kadar zihinsel bütünlüğümüzün, aklımızın ve manevi varlığımızın korunması da önemlidir. Bu bakımdan akıl sağlığımıza zarar verecek alkol, uyuşturucu gibi her türlü madde kullanımı ve zararlı alışkanlıklar yasaklanmıştır. İnsanların saygınlığına zarar veren, onur kırıcı, küçük düşürücü her türlü söz ve davranış da yasaktır. Bunlardan uzak durmamız gerektiği gibi kendi saygınlığımıza yaraşmayacak davranış ve tutumlardan da kaçınılmalıdır. Saygın bir insan olarak nezih bir yaşantı sürebilmemiz için neslin korunması da oldukça önemlidir. Dinimiz insanların sağlık, ahlak ve hukuk açısından uygun olan biçimde çoğalarak nesillerini devam ettirmelerini ister. Bu nedenle, evliliğe dayalı meşru birlikteliği teşvik ederken neslin bozulmasına ve soyların karışmasına yol açan evlilik dışı birliktelikleri yani zinayı haram sayar. Aynı şekilde neslin sağlıklı bir şekilde devamına engel olan eş cinsel birliktelikleri de reddeder.

¹⁵ Buhârî, İlim, 9.

İnanma ve İbadet Hakkı (Din)

Dinde zorlama yoktur.¹⁶

İnanma ve ibadet hakkı, herkesin kendi dinî inancını seçme ve bu inancın gereklerine göre yaşama, dua ve ibadet etme özgürlüğünü ifade eder. Yine her insan dinî ve vicdani bir kanaate sahip olmakta hürdür. Birbirimizin dinî tercihlerine saygı göstermemiz gerekir. Kimseyi inancı yüzünden yargılayamayız.

Rabbin dileyseydi yeryüzünde bulunanların hepsi topluca iman ederdi. Hâl böyleyken sen iman etmeleri için insanlara baskı mı uygulayacaksın?¹⁷

Din, samimiyet gerektirir ve iman bir gönül işidir. Yüce Rabbimiz (cc), hak ve doğru olan dinin İslam olduğunu açıklamış, buna dair hakikatlerini bildirmek için kitaplarını ve peygamberlerini göndermiştir. Peygamberlerinden, insanlara hak dini açık seçik bildirmelerini ve onları güzellekle imana davet etmelerini istemiş, fakat din konusunda asla baskıcı ve zorlayıcı bir tavır sergilememelerini öğütlemiştir.¹⁸ **“De ki: Hak (gerçek) Rabbinizdir. Dileyen iman etsin, dileyen inkâr etsin...”**¹⁹ diyen Rabbimiz, bizden kendi hür irademizle hak dine inanmamızı ister. Bu yüzden inanmadığımız hâlde inanmış görünmemizi de, bir başkasına inancımızı dayatmamızı da kesinlikle reddeder. Hür iradeyle yaratılmış, sorumluluk sahibi bireyler olarak inancımızın gerektirdiği hususları yerine getirmek de kendi sorumluluğumuzdur.

İnanma hürriyetimizi kullanmak için dinimizi en güzel şekilde öğrenmemiz ve dinimize zarar verecek her türlü şeyden uzak durmamız gerekir. Bunun için öncelikle dinimizin temel kaynaklarını oluşturan Kur'an-ı Kerim ve sünnete dayalı sağlıklı ve sağlam bir inanç geliştirmeliyiz.

¹⁶ Bakara, 2/256.

¹⁷ Yûnus, 10/99.

¹⁸ Kâf, 50/45; Gâşiye, 88/22.

¹⁹ Kehf, 18/29.

Daha sonra da bu esaslara uymayan **“batıl inanç ve hurafe”**lerden, dine sonradan dâhil edilmeye çalışılan **“bid’at”**lerden ve inancımıza zarar verecek **“Ateizm, Deizm, Nihilizm”** gibi akımlardan uzak durmamız gerekir. Bu tutum, 5 temel esastan biri olan dinin korunması için vazgeçilmezdir.

DÜŞÜNELİM... TARTIŞALIM...

Bid’at, hurafe ve batıl inançların yaygınlaşması toplum, aile ve birey açısından ne gibi sonuçlara yol açar? Tartışalım.

Ekonomik Haklar (Mal)

Ekonomik haklar herkesin meşru yollardan mal mülk edinmesi, üretimde ve tüketimde bulunabilmesi, alım satım yapabilmesi gibi hakları kapsar. Herkesin kendi üzerinde tasarruf yetkisi vardır. Dilerse malını harcayabilir, dilerse kiraya verip gelir elde edebilir, dilerse başka yatırımlarda bulunup kâr edebilir, isterse satabilir. Malını harcamadan elinde tutmak, bağışlamak, hediye etmek veya miras bırakmak da sahibinin yetkisindedir.

Hiç kimse kendi el emeğiyle kazandığından daha hayırlı bir lokma yememiştir...²⁰

Dinimiz çalışmayı teşvik ederek herkesin kendi el emeğiyle çalışıp helal yollardan kazanç sağlamasını ister. Haksız kazancın her türlüşünden de bizi sakındırır. Bu doğrultuda hırsızlık, kumar, gasp, faiz, rüşvet, hileli alışveriş gibi her türlü haksız kazanç haram sayılmıştır.

Ey iman edenler! Karşılıklı rızaya dayanan ticaret olması hâli müstesna, mallarınızı batıl (haksız ve haram yollar) ile aranızda (alıp vererek) yemeyin...²¹

²⁰ Buhârî, Büyü’, 15.

²¹ Nisâ, 4/29.

Özel Hayatın Gizliliği Hakkı (Mahremiyet)

Sosyal birer varlık olsak da hepimizin kendine özgü, özel yaşam alanları vardır. Kişisel verilerimiz, sırlarımız, fotoğraf ve belgelerimiz, yazışmalarımız veya haberleşmeye dair diğer kayıtlarımız, evimiz ve aile hayatımız özel hayatımızı oluşturur. Özel hayatımız gizli kalması gereken mahrem bir alandır, bu alanı kime ne kadar açacağına herkes kendisi karar verir. Bu nedenle kişilerin özel hayatını araştırmak ve buna dair bilgileri izinsiz kayda almak veya paylaşmak suçtur.

...Birbirinizin kusurlarını ve mahremiyetlerini araştırmayın...²²

Dinimiz başkalarının özel hayatına saygı göstermemizi ve kendi mahremiyetimizi de korumamızı emreder. Tecessüs yani başkasının sırlarını öğrenmeye çalışmak, sırrını ifşa etmek, evini izinsiz gözetlemek veya habersiz evine girmek gibi özel hayatın gizliliğini bozacak her türlü davranıştan da bizi meneder.²³ Bu tür davranışlar hem insanlarla ilişkilerimize zarar verir hem de bizim kul hakkı gibi büyük bir günaha düşmemize neden olur. Teknolojik imkânların bilgiye erişimi kolaylaştırdığı günümüz dünyasında mahremiyete dikkat etmeye daha fazla özen göstermeli, kendi mahremiyetimizi koruma konusunda da hassasiyet göstermeliyiz. Mahremiyeti korumak kendi öz saygımızı geliştirirken başkaları tarafından da saygı duyulan bir insan olmamıza katkı sunacaktır.

DÜŞÜNELİM... TARTIŞALIM...

Tecessüs, toplum, aile ve birey açısından ne gibi sonuçlara yol açar? Tartışalım.

Bir de buradan dinleyelim:

Veda Hutbesi'nde Can, Din, Akıl, Mal ve Neslin Korunması

Neslin Korunması

²² Hucurât, 49/12.

²³ Bakara, 2/189; Buhârî, Edeb, 57; Müslim, Nikâh, 124; Tirmizî, Salât, 148.

”

Ey iman edenler! Allah'a itaat edin, peygambere itaat edin, sizden olan ülü'l-emre de. Eğer bir hususta anlaşmazlığa düşerseniz -Allah'a ve ahirete gerçekten inanıyorsanız- onu, Allah'a ve peygambere götürün. Bu, elde edilecek sonuç bakımından hem hayırlıdır hem de en güzeldir.

“

(Nisâ, 4/59)

ÜNİTE 3: YAŞANILABİLİR BİR DÜNYA İÇİN GENÇ ADIM: SORUMLULUKLAR

İÇİNDEKİLER

Sorumluluklar

24

İnsan Olma Sorumluluğu (Allah ve Peygamber'e Karşı Sorumluluklarımız)

24

İlk Adım Kendime (Kendimize Karşı Sorumluluklarımız)

27

Sorumluluklar

"Sorumluluk" duygusu insan olarak yaratılmış olmamızın doğal bir sonucu olarak bizde yüklü bir özelliktir. Diğer varlıklarda olmayan "akıl ve irade"ye sahip olduğumuz için sorumluluk sahibi olan tek varlık da biz insanlarız. Aklimızı kullanarak kendi tercihlerimizi özgürce seçebilmek, bu tercihlerin sorumluluğunu üstlenebilmeyi ve hesabını verebilmeyi de beraberinde getirir.

İnsan, kendisinin başıboş bırakılacağını mı sanır?²⁴

İnsan başıboş, değersiz bir varlık olarak yaratılmamıştır. Aksine yeryüzünün en değerli varlığıdır. Bu yüzden yapıp ettiklerinin, sözlerinin ve yaşantısının bir anlamı vardır. Sorumluluklarını bildiği ve yerine getirdiği ölçüde anlamlı ve değerli bir yaşam sürer. Arkadaşlarımızla bir proje grubu kurduğumuzu düşünelim. Projedeki herkese belirli görevler verildiği hâlde bize hiç görev verilmemişse, projenin hiçbir aşamasına katkıda bulunmamışsak biz aslında o grupta yok hükmündeyiz demektir. Grup çalışmak için toplanırken biz gelmesek de kimse bunun farkına varmayacaktır. Dolayısıyla bu grupta kendimizi değersiz hissederiz, burada olmamızın bir anlamı olmadığından gruptan ayrılmak isteriz. Görev ve sorumluluklar bize yaşam içerisinde var olduğumuzu ve gerçekten değerli olduğumuzu hissettirir. Sorumluluk bilincimiz geliştikçe risk alabilen, sorun çözme becerisi gelişmiş, öz güvenli ve başarılı bir birey oluruz. Sorumluluğunu bilen bireylerin oluşturduğu toplum ise sağlıklı, huzurlu ve gelişmiş bir toplum olur.

Herkes kendi gücü, kabiliyeti ve imkânları ölçüsünde sorumluluk kazanır. Örneğin, akıl sağlığı olmayan birinin dinî sorumluluğu yoktur ya da maddi varlığı olmayan kişi zekât vermekle yükümlü değildir. Tersinden düşünenecek olursak da sahip olduğumuz her şey bize yeni bir sorumluluk getirmektedir. Bir aile kurduğumuzda, yeni bir işe girdiğimizde, bir topluluğun üyesi olduğumuzda yeni sorumluluklar üstlenmiş oluruz. Bütün bu sorumluluklar bireysel ve toplumsal hayatımızı düzenleyen kurallardır.

İnsan Olma Sorumluluğu (Allah ve Peygamber'e Karşı Sorumluluklarımız)

Ben cinleri ve insanları, başka değil, sırf bana kulluk etsinler diye yarattım.²⁵

²⁴ Kiyâme, 75/36.

²⁵ Zâriyât, 51/56.

En büyük sorumluluğumuz bizi yaratan Yüce Allah'ın (cc) tek ilah olduğu gerçeğini kabul edip şirkten yüz çevirmek ve O'na layık bir kul olabilmektir. Allah'a kul olmak demek kendi irademizle O'nun emirlerini yerine getirip yasaklarından kaçınmak, hayatımızı O'nun belirlediği esaslara göre düzenlemek demektir. İnsanın bir başkasına kul olması veya kendi tutkularının esiri olması onu köleleştirir, iradesini devre dışı bırakırken Yüce Allah'a kul olmak onu özgürleştirir. Çünkü bu kulluk, onu diğer tüm esaretlerden kurtarır. Daima aklını ve iradesini kullanarak doğru olanı yapmaya sevk eder.

DÜŞÜNELİM... TARTIŞALIM...

"Allah'a kul olmak insanı özgür yapar." yargısını tartışalım.

Allah'a kul olmak, insan olmamızın bir gereğidir. Yaratıcımız olarak Rabbimizin (cc) öngördüğü yaşantı, kendi kıymetimize yaraşır biçimde insanca yaşamamızı ve bu sayede hem dünya hem de ahiret mutluluğuna erişmemizi sağlayan yegâne doğru yoldur. Bu bakımdan din, hayatımızın her sahasını kapsayan kurallar koyar. Kendimizle, yaratıcımızla, diğer varlıklarla hatta bütün bir kâinatla nasıl ilişkiler geliştirmemiz, neleri yapıp nelerden uzak durmamız gerektiğine dair hükümler ortaya koyar. Bize düşen, Rabbimizin bildirdiği doğrular çerçevesinde kul olma sorumluluğumuzu en güzel şekilde yerine getirmektir. Eşit yaratılmış insanları Allah katında birbirinden üstün kılan ölçütlerden biri, bu sorumluluğu ne kadar taşıdığı ve gereğini ne kadar yerine getirdiğiyle alakalıdır.

İnsanların en hayırlısı, Allah'a karşı sorumluluk bilincini en derinden taşıyandır.²⁶

Rabbimize kulluk, mekanik bir ilişkiden ziyade sevgi ve saygı temelinde gelişirse asıl amacına ulaşır. Bu da bizim her şeyden çok O'nu sevmemiz, O'na karşı sorumluluklarımızı bu sevgi ve saygıdan dolayı, samimi bir şekilde yerine getirmemiz demektir. Salih bir kulun derdi, yapıp ettikleriyle Rabbinin rızasını kazanmak ve O'nun yasaklarından da gözünden düşüp rızasını kaybetmekten korktuğu için uzak durma gayretinde olmaktır.

²⁶ Buhârî, Tefsir (Yûsuf), 2.

De ki: "Eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyun ki Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Allah çok bağışlayıcı, çok esirgeyicidir."²⁷

İnsan olarak ikinci temel sorumluluğumuz peygamberlere karşıdır. Rabbimizin seçtiği bu kıymetli elçiler; hakkı, hakikati ve iyiliği öğreten ve bize bu yolda örneklik eden rehberlerdir. Rabbimizden (cc) aldıkları vahyi bize getiren bu rehberlerin her biri kendi yaşantısıyla getirdikleri vahiyle nasıl yaşanacağını canlı örneklerini sunmuşlardır. Sevindiğimizde, üzül-düğümüzde, korku veya pişmanlıkla çaresiz kaldığımızda, ümitsizliğe düştüğümüzde, sıkıntılı durumlarla karşılaştığımızda... Kısacası her hâlimizde erdemli bir insan, salih bir kul olarak nasıl davranmamız gerektiğini, iyi günde kötü günde doğru yoldan sapmadan nasıl yürüyebileceğimizi bizlere yaşayarak göstermişlerdir. Bu bakımdan insanlığa gönderilmiş ilk rehber Hz. Âdem'den son peygamber Hz. Muhammed'e kadar bütün peygamberlere inanmalı, onları sevip kendilerine saygı göstermeliyiz. Bu sevgi ve saygıyı onları muhabbetle yâd edip dualarımızda anarak, isimlerini zikrederken saygımızı bildiren sözcükler ekleyip ardından salat ve selam getirerek ifade edebiliriz. Elbette ki bu sevginin en büyük göstergesi onları örnek almak ve Sevgili Peygamberimize (sas) layık bir ümmet olmaktır. Bunun yolu da hak yolunda mücadele eden bu üstün ahlaklı insanları tanıyıp hayatlarını ayrıntılı olarak öğrenmekten geçer. Onlarla kurduğumuz sağlam bağlar, bize hem onların hem de Rabbimizin sevgisini kazandıracak, bizi ahirette de bir araya getirecektir.

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ

DÜŞÜNELİM... TARTIŞALIM...

Peygamberleri tanımak ve hayatlarını öğrenmek, imanımızı ve ahlakımızı nasıl etkiler?

²⁷ Âl-i İmrân, 3/31.

İlk Adım Kendime (Kendimize Karşı Sorumluluklarımız)

Sorumluluk sahibi bir birey olmak, öncelikle kendi kendimize karşı görevlerimizi yapmakla başlar. Gerekli bakım ve onarımları tamamlanmayan bir makinenin hizmet vermesi nasıl mümkün olmuyor, arıza çıkarıyorsa kendimize olan sorumluluklarımızı yerine getirmeden başkalarına karşı görevlerimize geçmek de bizi pek çok sorunla yüzleştirir. Bizi çok seven ve rahmetiyle var eden Rabbimiz (cc), kendimize karşı da sorumluluklarımız olduğumuzu bildirirken bunları yapmanın da kulluk görevinin bir parçası olduğuna dikkat çeker. Bunların yerine getirilmesi o kadar önemlidir ki ibadet için bile olsa bunların ihmal edilmesi uygun görülmemiştir. Sahabeden Abdullah b. Amr (ra), Allah'a daha yakın olma arzusuyla her gün oruç tutmaya çalışıyor, gecelerini de namaz kılarak geçiriyordu. Bu hâlden haberdar olduğunda Allah Resûlü (sas) ona şunları söyledi: ***"Ey Abdullah b. Amr, duyduğum ki gündüzleri oruç tutup geceleri namaz kılıyormuşsun. Sakın böyle yapma. Çünkü bedeninin senin üzerinde hakkı vardır, gözlerinin senin üzerinde hakkı vardır ve eşinin de senin üzerinde hakkı vardır."***²⁸

Kendimize karşı en temel görevimiz her yönden "iyi bir insan olmak"tır. Bunun için hem fiziksel hem ruhsal hem de mental sağlığımızı koruyup geliştirmemiz gerekir. Beslenme, giyinme, dinlenme gibi ihtiyaçlarımızı yerine getirmek; banyo, tuvalet, diş fırçalama, temizlik gibi alışkanlıklarımızı düzenleyerek öz bakımımıza dikkat etmek; ahlakımızı güzelleştirip maneviyatımızı güçlendirmek; düşünce dünyamızı faydalı bilgilerle zenginleştirmek gibi birçok faaliyet kendimize karşı sorumluluklarımız arasındadır. Potansiyelimizi keşfetmek ve bize verilen kabiliyetleri geliştirerek iyi yönde kullanmak da bu kapsamdadır. Bu doğrultuda sportif, sanatsal ve kültürel etkinliklerle kendimizi çok yönlü olarak yetiştirmemiz, yine mesleki gelişim için de çaba sarf etmemiz önemlidir.

Kendimize karşı görevlerimizi yerine getirmek, sağlıklı ve öz güvenli yaşamının anahtarıdır. Bunların ihmaliyse bir anlamda kendimizi israf etmek, kendi kendimize yazık etmek anlamına gelir. Bu sebeple, sağlığımıza ya da gelişimimize zarar verecek maddi ve manevi her türlü şeyden uzak durmak, helal yaşamdan taviz vermemek önceliğimiz olmalıdır. Haram yollara iltifat etmeyip kötü alışkanlıklardan ve bağımlılıklardan yüz çevirdiğimiz, sahip olduğumuz imkânları özellikle de medya ve iletişim araçlarını, teknolojiyi bilinçli ve doğru kullandığımız takdirde kişisel başarımızın önünde hiçbir engel kalmayacaktır.

Bir de buradan dinleyelim:

Sorumluluk Bilinci

²⁸ Müslim, Sıyâm, 193.

”
**Allah'a kulluk edin ve O'na hiçbir şeyi ortak
koşmayın. Anne babaya, akrabaya, yetimlere,
yoksullara, yakın komşuya, uzak komşuya, yakın
arkadaşa, yolcuya, ellerinizin altında bulunanlara
iyi davranın. Allah kendini beğenen ve böbürlenip
duran kimseyi asla sevmez.**

“
(Nisâ, 4/36)

ÜNİTE 4:

SORUMLU İNSAN

SORUNSUZ HAYAT

İÇİNDEKİLER

Hayatın Birlikte İnşası (Aile)

30

Sosyal Hayatta Ben (Akraba, Çevre)

32

Dijital Mecerada Ben (Sosyal Medya)

34

Büyük Emanet (Vatan)

37

Allah'ın koymuş olduğu sınırları gözetenler ile o sınırları çiğneyen kimseler, bir gemideki yolculara benzer. Onlar kendi aralarında kura çekip gemiyi paylaşmışlar ve kimilerine geminin üst tarafı, kimilerine de alt tarafı düşmüştü. Geminin alt kısmında bulunanlar, suya ihtiyaç duyduklarında, yukarıdakilerin yanına geliyorlar (ve su ihtiyaçlarını oradan gideriyorlar)dı. Bir defasında kendi kendilerine, “Biz kendi payımıza düşen alt kısımda bir delik açsak da, yukarıdakileri hiç rahatsız etmesek?” dediler. Eğer yukarıdakiler, alttaki insanları istekleriyle baş başa bırakırlarsa topluca helak olurlar. Eğer onlara engel olurlarsa hem kendileri hem de diğerleri kurtulur.²⁹

Kendine karşı görevlerini yerine getiren kişi başka sorumlulukları da almaya hazırdır. Sosyal bir varlık olarak hepimiz belirli bir çevrede dünyaya geliyor ve bir toplum içerisinde hayatımızı devam ettiriyoruz. Birlikte yaşamamızın gereği olarak ailemiz, akrabalarımız, komşularımız, okul çevremiz, iş arkadaşlarımız; aynı şehri, aynı ülkeyi, aynı dünyayı paylaştığımız herkese ve her şeye karşı birtakım sorumluluklar yükleniyoruz. Peygamber Efendimiz (sas) bu toplumsal yapıyı bir gemi halkına benzetiyor. Buna göre, her birimiz farklı rollerle aynı gemiyi paylaşan insanlarız. Geminin yola sağlıklı devam etmesi için el ele vermek şart olduğu gibi gemiye gelecek zarar da hepimizin felaketine yol açacaktır. Bunun için herkesin sorumluluklarını yerine getirmesi gerekir. Toplumu içten içe kemirerek bozulmasına yol açan her türlü ahlaksızlık, yasa dışı tutum ve davranış, engel olunmadığı takdirde salgın bir hastalık misali tüm topluma yayılacak ve bunun bedelini herkes ödeyecektir. Kendi çıkarları için zalimlere ses çıkarmayan insan, gün gelir bu zalimlerin kurbanı olur. Erdemli insan, davranışlarının sonuçlarını düşünen ve hesabını verebilen, birlikte yaşadığı kişilerin de sorumluluğunu üstlenebilen kişidir. Herkesin kendi görev ve sorumluluklarını yerine getirdiği bir toplumda ne haksızlığa ne de düzensizliğe geçit verilir, toplum refah ve huzur içerisinde medeni bir yaşam sürer.

Hayatın Birlikte İnşası (Aile)

Sizin en hayırlınız ailesine karşı en hayırlı olanınızdır.³⁰

²⁹ Buhârî, Şirket, 6.

³⁰ Tirmizî, Menâkıb, 63.

Sosyal çevremiz ailemizle başlar. Ailemizde kazandığımız değerler, yaşam becerileri ve ilişki biçimi sosyal hayattaki yaşamımızı şekillendirir. Bu bakımdan ne kadar sağlıklı bir aile hayatımız olursa toplumsal hayatta o kadar başarılı oluruz. Bu demektir ki toplumun huzuru ve devamı için ailenin sağlığı ve huzuru oldukça önemlidir. Çünkü aile, toplumun en küçük yapı taşıdır.

Nikâhla başlayan aile hayatında her birey birtakım haklara sahip olurken ailenin diğer üyelerine karşı bazı sorumluluklar da üstlenmiş olur. Eşler, birlikte kurdukları ailenin korunmasından, sevgi ve saygı çerçevesinde sıcak bir yuva olarak varlığını sürdürmesinden sorumludur. Bunun için birbirlerinin haklarına saygılı olmaları, birbirlerine maddi ve manevi anlamda

destek olmaları gerekir. Hayat telaşesi içinde zaman hızla akıp giderken tatlı bir tebessüm, yorgunluğu alan bir çay, özel günlerde alınan bir çiçek, sıkıntılı durumlarda "bu da geçer" mesajı veren bir bakış, sevgi sözcükleri, her an yanında olduğunu hissettiren ve güven veren bir kucaklama, kısacası sevildiğini, önemsendiğini, değerli olduğunu hissettiren her şey eşler arasındaki bağları kuvvetlendirecektir. Can yoldaşının saygınlığını korumak ve aile mahremiyetine özen göstermek de eşlerin görevleri arasındadır. Bu şekilde bir bütünün iki yarısı gibi birbirini tamamlayan eşler, çocuklarının sorumluluklarını da birlikte üstlenirler. Çocuğun yeme-içme, giyinme gibi maddi ihtiyaçlarının yanında eğitimi, güzel ahlakla yetişmesi, dinini tanıyıp bilmesi gibi manevi gelişimini sağlayacak şekilde yetiştirilmesi bu sorumluluklardan-
dır. Çocuğun sevmeye, sevilme, takdir görme, değerli olduğunu hissetme gibi duyguları tadarak güzel bir terbiye alması, dinini öğrenmesi, sağlam bir kişilikle hayata atılması, öncelikle anne ve babanın sorumluluğundadır. Anne baba, kardeşler arasında adaleti gözetmeli, her bir çocuğunu kendi ilgi ve yetenekleri doğrultusunda geliştirmesi için desteklemelidir.

Bizleri türlü fedakârlıklarla, özenle yetiştiren anne babamıza karşı bizim de sorumluluklarımız vardır. Öncelikle onlara saygılı olmalı ve hep iyi davranmalıyız. Bazen bizi anlamadıklarını, fazla korumacı ya da kuralcı davrandıklarını düşünebiliriz. Her hâlükârda kendi düşüncelerimizi, duygularımızı onlara saygılı bir şekilde anlatmalı, onlarla ilişkimizi hep sıkı tutmalıyız. Unutmayalım ki onlar,

bizim iyiliğimizi düşünen ve bizden çok daha tecrübeli insanlardır. Rabbimiz (cc) bu konuda o kadar hassas olmamızı öğütler ki ayetinde şöyle der: **“Rabbin, sadece kendisine kulluk etmenizi, ana babanıza da iyi davranmanızı kesin bir şekilde emretti. Onlardan biri veya her ikisi senin yanında yaşlanırsa kendilerine ‘Öf!’ bile deme, onları azarlama, ikisine de güzel söz söyle.”**³¹ Anne baba ve çocuklar, kaliteli birlikteliklerle aile bağlarını geliştirdikleri, olumsuzlukların üstesinden birlikte geldikleri, ortak kararlar alıp bunlara aynı hassasiyetle uydukları ve tabii ki aralarında hürmet ve muhabbeti hâkim kıldıkları sürece aile, insanın dünyadaki cenneti olacaktır.

DÜŞÜNELİM... TARTIŞALIM...

Aileyi “dünyadaki cennet” yapan en önemli unsurlar nelerdir?

Sosyal Hayatta Ben (Akraba, Çevre)

Siz, insanların iyiliği için ortaya çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz. İyiliği emreder, kötülükten meneder ve Allah’a inanırsınız...³²

³¹ İsrâ, 17/23.

³² Âl-i İmrân, 3/110.

Çekirdek ailemizin dışına çıktıkça sorumluluk halkamız genişler. Amca, hala, teyze, dayı gibi yakın ve uzak akrabalarımız, komşularımız, okul ve iş çevremiz, şehrimiz, ülkemiz ve içinde yaşadığımız dünyayı kapsayan bu halkada yer alan herkese karşı görevlerimiz vardır. Akra-balarımızı tanıyıp **sıla-i rahim** ile ilişkilerimizi canlı tutmak, komşularımızla iyi geçinmek, en yakınımızdan en uzağıma doğru giderek yaşadığımız topluma duyarlı olmak, ihtiyaç sahiplerini gözetmek, hastaları ziyaret etmek, yetimlere kol kanat germek, yaşlıların gönlünü almak, kısacası kimin neye ihtiyacı varsa iyilik yolunda yardımlaşmak hepimizin ortak vazifesidir. Yeryüzünde adaletin ve iyiliğin yayılması, kötülüklerin bertaraf edilmesi için el birliğiyle çalışmamız gerekir. Bir duvarın tuğlaları misali birine kenetlenmiş sağlam bir toplumsal yapı oluşturma püf noktasını Sevgili Peygamberimiz (sas) bize şöyle haber verir: **“İlçbiriniz kendisi için istediğini mümin kardeşi için de istemedikçe iman etmiş olmaz.”**³³ Kendimiz için istediğimizi başkası için de isteyebildiğimiz ve kendimiz için istemediğimiz şeyi de başkasına reva görmediğimizde gerçek bir mümine yaraşır bir tavır sergilemiş, aynı zamanda sosyal ilişkilerimizde huzuru da yakalamış oluruz.

Sıla-i Rahim

Akrabalık bağlarını yaşatmayı, akrabaların birbirini ziyaret etmesini ve iyi ilişkiler kurmasını ifade eden ahlak terimi.

Birinizin elinde bir hurma fidanı varken kıyamet kopuyor olsa bile der-hâl onu diksin!³⁴

³³ Buhârî, İmân, 7.

³⁴ İbn Hanbel, *Müsned*, 3/184.

Aynı yeryüzünü paylaştığımız bitki ve hayvanlar ile içinde yaşadığımız doğal çevre de sorumluluk alanımıza dâhildir. Muhteşem bir düzende yaratılan doğal çevre, içindekilerle birlikte bize emanettir. Hepimizin ortak kullanımına verilmiş olan doğal kaynakları geliştirip asla israf etmemek, akan bir nehirde dahi ihtiyaç fazlasına göz dikmeyip gerektiği kadar su kullanmak, suyu ve havayı kirletmemek, bitki ve hayvan türlerini koruyup gözetmek, incitmemek, kâinattaki dengeyi bozmadan çevremize duyarlı bir yaşam sürmek bizim sorumluluğumuzdadır. İçinde bulunduğu topluma olduğu kadar doğal çevresine karşı da duyarlı bir birey olmak, iyi bir Müslüman olmanın gereğidir. Unutmayalım ki küresel ısınmayla eriyen buzullar, yalnızca birkaç ülkenin sorunu değildir. Kirlenen atmosfer, aynı gök kubbeyi paylaşan tüm canlıları etkilemekte; iklim değişiklikleri, toprak kirliliği gibi çevre sorunları yeryüzündeki doğal dengenin bozulmasına yol açarak tüm insanlık için tehlike arz etmektedir. Bu bakımdan kâğıdın iki yüzünü de kullanmadan atmamak, gerçekten ihtiyacımız yoksa yeni kıyafetler/eşyalar almamak, hava kirliliğine neden olan deodorantlar kullanmamak, duşta veya lavaboda suyu kullanmadığımız zaman kapatmak, atıkları ayrıştırarak atmak, yeşil alanları korumak gibi adımlarla çevremizi korumaya gayret etmeli, imkânlarımız arttıkça ölçüde bu adımları daha da büyötmeliyiz.

Dijital Mecdada Ben (Sosyal Medya)

İnternetin yaşantımıza girmesiyle yeni bir alanda daha varlık gösteriyoruz: Sosyal medya. Bu ortama girip girmemek bizim elimizde. Ancak bu sanal mecraya girmeyi tercih etmişsek hayatın tüm gerçekliğiyle devam ettiğinin farkında olmalıyız. Ortam sanal olsa da buradaki varlığımız ve tüm yapıp ettiklerimiz gerçektir, gerçek sonuçlar doğurur. Bu nedenle diğer tüm tutum ve davranışlarımız gibi sorumluluk gerektirir.

İnsanlarla kolay bir etki-
leşim ortamı sunan sosyal
medya birbirimizle daha sık
iletişime geçmek, hâl hatır
sormak, başkalarından ha-
berdar olmak gibi sosyal et-
kinliklerimizi zahmetsizce ye-
rine getirebilmemiz için güzel
fırsatlar sunar. Ancak gerçek
bir ortamda yüz yüze gelme-
diğimiz, daha rahat ve serbest
hareket edebildiğimiz bu or-
tam zaman zaman sorumlu-
luk duygumuzu zayıflatabilir,

hatta bize sorumluluklarımızı tamamen unutturabilir. Örneğin, sosyal medyaya girdiğimizde vaktin nasıl da hızla geçtiğinin farkına varmayız. Oysaki bize kısıtlı olarak verilmiş bir ömür var ve biz zamanımızı yönetmek durumundayız. Rabbimize (cc), kendimize, ailemize, çevre-
mize, vatanımıza karşı sorumluluklarımızı yerine getirebilmemiz için her birine yeteri kadar zaman ayırmalıyız. Sosyal medyada harcadığımız vakit, bizi başka sorumluluklarımızı yerine getirmekten uzaklaştırmamalıdır. Sosyal medyada kendimizi kaybedip namaz kılmayı, doktor randevumuzu, dersimizi, iş toplantımızı hatta yemek yemeyi unutuyorsak burada bir sorun var demektir. Bu bakımdan sosyal medyadaki en büyük sorumluluğumuz zaman yönetimidir.

Sen Ne Dersin?

Sosyal medya mı insanları yönetiyor, yoksa insanlar mı sosyal medyayı? Sen bu dengeyi kurabilmek için neler yapıyorsun?

Malayaniyi (faydasız söz ve lüzumsuz işleri) terk etmesi, kişinin iyi Müslüman oluşundandır.³⁵

³⁵ Tirmizî, Zühd, 11.

Her duyduğunu söylemesi kişiye yalan olarak yeter!³⁶

Bize çok geniş bir dünyanın anahtarlarını açan dijital mecralar neredeyse her konuda pek çok içeriğe ulaşmamızı mümkün kılar. Fakat paylaşımdaki içeriklerin bir denetiminin olmadığı ve isteyen herkesin içerik üreticisi olduğu bu ortamda güvenilir bilgiye ulaşmanın zor olduğunu hatırimızdan çıkarmamalıyız. Her gördüğümüze inanmamalı, algımızın birilerinin istediği gibi yönlendirilmesine müsaade etmemeliyiz. Sosyal medyadan edindiğimiz bilgilerin doğruluğunu teyit etmeden paylaşım yaptığımız takdirde kötülüğün, cahilliğin yayılmasına katkıda bulunmuş oluruz. Özellikle bir başkasına dair haberlere temkinli yaklaşmalı, linç girişimlerine alet olmamalıyız. Bunun yanı sıra sosyal medya kullanımında seçici davranmak, dikkatimizi doğru yerlere yöneltmek de oldukça önemlidir. Hiç ilgi duymadığımız alanlardaki paylaşımlarla meşgul olup en alakasız konulara dair ayrıntılı bilgi edinmek zihnimizin bilgi çöplüğüne dönüşmesine, dikkatimizin ve enerjimizin, hatta duygularımızın israfına yol açacaktır. Oysaki tüm bunlar bizim gelişmemize katkıda bulunmalıdır.

**Nerede olursan ol, Allah'a karşı sorumluluğunun bilincinde ol!
Kötülüğün peşinden iyi bir şey yap ki onu yok etsin. İnsanlara da güzel
ahlaka uygun biçimde davran!³⁷**

Sosyal medya, sansürün ve kısıtlamanın olmadığı, kuralların oldukça esnek olduğu bir alan olduğu için herkes, istediği içeriği oluşturup paylaşabilmektedir. Herhangi bir otoritenin olmaması ve insanların karşısındakiyle "gerçekten" yüzleşmemesi aldatıcı olabilmektedir. Örneğin, arkadaşımızın yüzüne karşı söyleyemediğimiz kötü bir sözün mesaj olarak göndermek rahatsız etmiyorsa, evine izinsiz girip eşyalarını karıştırmaktan çekindiğimiz kadar telefonunu alıp mesajlarına ve resimlerine bakmaktan çekinmiyorsak, hırsızlığı kötü gördüğümüz kadar başkasına özel bir videoyu rahatlıkla izinsiz paylaşabiliyorsak, yalan söylemeyi kendimize yakıştıramıyorken sahte hesap açmayı normal görüyorsak yahut bir başkasının özel hâllerimizi gözetlemesinden şikâyet ederken mahremiyetimizi ihlal eden fotoğraflar paylaşıp bunların beğeni toplamasından memnun oluyorsak ortada bir çelişki vardır. Hak ve hukuka dair ilkeler, ahlaki kuralların sanal âlemde de aynen geçerli olduğunu ve bu mecrada yapıp ettiklerimizden de sorumlu olduğumuzu unutmamalıyız. Hak ihlallerinin çok daha kolay olduğu bu ortam,

³⁶ Ebû Dâvûd, Edeb, 80.

³⁷ Tirmizî, Birr, 55.

esasen gerçek kişiliğimizi ortaya çıkarmaktadır. Rabbimizin (cc) her an bizi görüyor olduğu bilinciyle öz denetimimizi güçlendirmek, nerede olursak olalım "iyi" ve "doğru" olanı yapmamızı sağlayacaktır.

DÜŞÜNELİM... BULALIM...

Sosyal medyada "mahremiyet" ne demektir? Bir başkasının mahremiyetine zarar vermemek için nelere dikkat etmeliyiz?

Büyük Emanet (Vatan)

Vatanımız, doğup büyüdüğümüz; bağımsız bir şekilde, değerlerimizle, güven içinde yaşadığımız yerdir. Bu bakımdan kimliğimizin bir parçası olan vatanımızı sevip her türlü tehlikeden korumak bizim için vazgeçilmez bir görev, aynı zamanda inancımızın bir gereğidir. Vatan savunması dinimizce kutsal sayılmış ve bu uğurda ölenler en yüksek mertebelerden biri olan "şehit"likle müjdelenmiştir.

İki göz vardır ki cehennem ateşi onlara dokunmaz: Allah korkusundan ağlayan göz ve gecesini Allah yolunda nöbet tutarak geçiren göz.³⁸

³⁸ Tirmizî, Fedâilü'l-cihâd, 12.

Vatan savunması öncelikle sahip olduğumuz toprak bütünlüğünü korumaya yöneliktir. Bu uğurda geçmişten günümüze nice fedakârlıklar yapılmış, kadınıyla erkeğiyle nice insanımız vatani uğrunda canını vermekten çekinmemiştir. İslam tarihinin her bir sayfası düşmanla korkusuzca savaşırken şehit edilen Hz. Hamza, vücuduna art arda saplanan oklara aldırmadan İstanbul'un surlarına İslam sancağını diken Ulubatlı Hasan, iman gücüyle tek başına bir ordu gibi çarpışarak yüklendiği top mermisiyle savaşın kaderini değiştiren Seyit Onbaşı, orduya cephane taşıırken donarak can veren Şerife Bacı gibi vatan savunmasında şehit düşen yiğitlerin destansı kahramanlık hikâyeleriyle doludur.

Vatan savunması, vatan toprağında yaşayan herkesin dinini, onurunu, canını ve malını koruyarak tüm vatandaşların özgürce, huzurlu bir ortamda yaşaması için çabalamayı da gerektirir. Başta Peygamber Efendimizin (sas) Medine'de kurduğu ilk devlet olmak üzere tarih boyu Osmanlı Devleti gibi pek çok Müslüman devlet; farklı dinî inançlara ve geleneklere sahip, çeşitli soylardan gelen vatandaşlarına bir arada, hoşgörü esasına dayalı, huzurlu ve uyumlu bir yaşam sunarak tüm insanlığa örnek olmuştur. Hepimizin kendi gücü ve imkânı oranında bunun için çaba göstermesi önemlidir. Kendi haklarımızı koruduğumuz kadar birlikte yaşadığımız insanların da haklarını korumalı, kanunlara uymalı ve adaletin yaygınlaşması için çalışmalıyız. Vergimizi verme, oy kullanma ve askerlik yapma gibi temel vatandaşlık görevlerimizi ihmal etmemeli; yerli malını kullanmaya özen göstermek, kamu malını koruyarak geliştirmek ve her sahada güçlerimizi birleştirmek suretiyle vatanımızı el birliğiyle kalkındırmalıyız. Ayrıca toplumsal bağlarımızı kuvvetlendirmeli; enerjimizi boşa tüketen nefret söylemlerinden, ayrıştırıcı tutum ve davranışlardan uzak durmalıyız. İşe kendi aile bireylerimiz ve sınıf arkadaşlarımızla ilişkilerimizi güçlendirerek başlayabiliriz. Başarılı bir öğrenci olmak, mesleğimizi iyi yapmak, güzel âdet ve geleneklerimizi devam ettirmek, bizi biz yapan vatan, bayrak, ezan gibi millî ve manevî değerlerimize sahip çıkmak ve bu bilinci sonraki nesillere de aktarmak durumundayız. Bu kutsal değerleri şahsi çıkarlarımızın üstünde tutmalı, bunları tehdit eden her türlü faaliyetten ve sapkın ideolojilerden kendimizi, ailemizi ve toplumumuzu korumalıyız. Bu değerleri kaybettiğimizde kimliğimizi de kaybeder, yaşamımızı başkalarının insafına bırakmış oluruz. Tarihe baktığımızda önce vatanını, sonra da diğer değerlerini kaybedip başka devletlerin yönetimine girerek asimile olan toplumların örneklerini çokça görebiliriz.

**Bir de buradan dinleyelim:
İslam'da Ailenin Önemi**

Peygamberimizin (sas) Akrabalık İlişkileri

Sosyal Medya

Vatan Sevgisi

***Rahmân'ın has kulları yeryüzünde vakarla
yürüyen, cahiller onlara laf attığı zaman,
“selam” deyip geçen kullardır. Gecelerini
Rablerine secde ederek, huzurunda
durarak geçirirler.***

(Furkân, 25/63-64)

ÜNİTE 5:

HAYATI AHLAKLI YAŞAMAK

İÇİNDEKİLER

Hikmet	42	Yardımseverlik	70
Şecaat (Cesaret)	44	Kardeşlik	73
İffet	45	İsar ve İnfak	76
Adalet	47	Cömertlik	78
İhlas	51	Kanaatkârlık	81
Doğruluk ve Güvenilirlik	53	Bağışlamak	83
Hayâ	56	Yumuşak Huyluluk (Hilim)	85
Sabır	58	Tevazu	86
Şükür	63	Nezakat	87
Tevekkül	66	Sevgi ve Saygı	90
Merhamet	68		

Hikmet

İslam ahlakında benimsenen dört temel faziletin ilki olan hikmet yani bilgelik, akıl ve düşünme gücüne ait bir erdemdir. Bir şeyi gerçekte nasılsa öylece bilme, doğruyu idrak etme ve bu doğru bilgiye uygun davranışlar sergilemektir.

ARAŞTIRALIM... BULALIM...

İslam ahlakında benimsenen dört temel fazilet nedir?

Hikmet sahibi insan; iyiyle kötüyü, doğruyla yanlışla kolaylıkla ayırt eder. Anlama kabiliyeti gelişmiştir, olayların inceliklerine vâkıf olur. Davranışlarının sebebi üzerinde düşünüp nedenlerini iyi tespit eder, sonuçlarını güzelce hesap eder ve böylece tercihlerini daha sağlıklı yaparak isabetli kararlar verir. Güncel olaylara dair doğru değerlendirmelerde bulunur, sebep ve sonuçları iyi tahlil ederek olaylar arasındaki ilişkilerin mantığını kavrar. Gelecekle ilgili öngörüler de isabetlidir. Gerekli tedbirleri almayı ihmal etmez ve temkini elden bırakmaz. Bu yüzden ki hikmet sahibi bir birey olmak için öğrenmeye açık olmalı, ilimle meşgul olmalıyız. Ayrıca yaşanan olaylar ve tabiat üzerine düşünmek, geçmişteki hatalardan ders çıkarmak da hikmeti besler.

Bilgelğin kuru bilgiden farkı eyleme dönüşmesidir. Bilge kişi, doğruyu bilen, bu bilgiye göre isabetli çıkarımlarda bulunan ve bunları uygulayan kişidir. Sözleri hakikati yansıtır, davranışları yerli yerindedir ve uygun olanı uygun zamanda yapar.

Ancak iki kişiye gıpta edilir: Onlardan biri, Allah'ın kendisine mal verdiği ve hak yolunda o malı harcamasına imkân tanınan kişi, diğeri de Allah'ın kendisine hikmet verdiği ve onunla hüküm veren ve onu başkalarına öğretene kişidir.³⁹

Bilge insan, bildiklerini kendisine saklamaz. Doğru bilgiyi aktarır ve insanlığın faydasına olacak şeylerin yayılması için çalışır. Çünkü bilgelik aynı zamanda iyi niyetli olmayı da içerir. Hem hâl ve hareketleriyle başkalarına örnek olur hem de sözlü olarak herkese anlayacağı dilden konuşup bilgi ve tecrübesini onlarla paylaşır. Bu bakımdan bilge insanlar, herkesin sözüne itibar ettiği, saygın ve güvenilir rehberlerdir. İnsanlığa doğru yolu göstermek için

³⁹ Buhârî, İlim, 15.

gönderilen peygamberler, Yüce Allah'ın (cc) kendilerine vahiyle birlikte hikmet verdiği bilge rehberlerdir. Onlar, muhataplarına hem vahyi hem de hikmeti öğretmişlerdir: ***"O, ümmilere, içlerinden, kendilerine ayetlerini okuyan, onları temizleyen, onlara kitabı ve hikmeti öğreten bir peygamber gönderendir..."***⁴⁰

Ateşin yakıcı olduğunu bile bile ateşle oynamak hem ahlaki hem yasal bir suç olduğunu bildiği hâlde başkalarına özel bilgilere erişim sağlamak (hackleme), geçmişte yaşadığı tecrübelerden ders almadan aynı hataları tekrar etmek, rakiplerini eleme hırsıyla sınav başvurusuna dair bilgiyi, kendisine soran arkadaşlarından gizlemek gibi davranışlar hikmete uygun değildir.

(Allah) hikmeti dilediğine verir; kime hikmet verilmişse ona çok hayır verilmiş demektir; ancak akıl sahipleri düşünürler.⁴¹

Hikmet çok özel bir nimettir ve Allah'ın bir lütfudur. İnsanı cehaletten kurtarır, gerçeğin bilgisine kavuşturur. Hikmete uygun yaşamak insanı çelişkiye düşmekten ve tutarsızlıktan uzaklaştırır, gönlüne huzur verir. Bu nedenle hikmet için dua etmek ve Allah'tan hikmet dilemek gerekir.

Varlığın iç yüzüne vâkıf olan, bütün nesneleri ve olayları en iyi bilen ve ilmi her şeyi kuşatan elbette ki Yüce Rabbimizdir. "el-Hakîm" ismi onun hikmetli oluşunu anlatır. O'nun bütün söz ve fiilleri adalete uygun ve yerli yerindedir. Yarattığı her şeyi bir ölçü ve denge gözeterek, ahenkli bir şekilde yaratmıştır. Hiçbir şeyi boş yere var etmemiştir. Her varlığın bir varoluş amacı, başa gelen her hadisenin bir sebebi, tesadüf sandığımız her karşılaşmanın bir gayesi vardır. Kültürümüze yerleşen "Hikmetinden sual olunmaz." sözü ile, anlam veremediğimiz durumlarda O'nun, mutlaka, gözettiği bir hayır olduğunu vurgularız.

DÜŞÜNELİM... BULALIM...

Bir şeyin hikmetini o anda anlayamamak, onun gerçekten anlamsız olduğu anlamına gelir mi?

⁴⁰ Cuma, 62/2.

⁴¹ Bakara, 2/269.

Şecaat (Cesaret)

İslam ahlakında benimsenen dört temel faziletten ikincisi şecaat yani cesarettir. Cesaret, korku anında sabır ve sebat göstererek yılmadan öne atılıp gerekeni yapmaktır. Yürekli davranmak, yiğitçe hareket etmektir. Güçlü kuvvetli biri yanlış bir işe yeltendiğinde herkes onun bu yaptığını kötü görür fakat onu uyarmak veya engellemeye çalışmak cesaret ister. Zulme boyun eğmemek, haksızlıklara karşı durmak cesaret sayesinde mümkündür.

Cesaret, korkaklıkla saldırganlık arasındaki dengeli hali ifade eden bir erdemdir.

Kişinin kendisi ve sevdikleri için tehlike arz eden hallerden korkması, bunlara karşı harekete geçmesi doğal bir durum bir durumdur. Ancak korkunun insani bir duygu olmaktan çıkıp psikolojik bir hastalığa dönüşmesi hayatı zorlaştırır. Korku ve kaygıyla düşüncesizce, acele hareket etmek kişiyi yanlışla sürükler. Tarihte, egemenliğine son vereceği korkusuyla İsrailoğullarından yeni doğan erkek çocuklarının öldürülmesini emreden Firavun örneği ile malına ortak olacağı korkusuyla çocuğunun canına kıyan Cahiliye insanı gibi korkusuna yenik düşerek akıl almaz tepkiler veren insanların hikâyelerine rastlanır. Bazen de korku insanı tamamen sindirir, pasif kalmaya sevk eder. O zaman da insan ne kendinin ne de sevdiklerinin hakkını savunabilir, aciz bir hale düşer. Cesaret korkunun esaretine girmekten uzak durabilmeyi, onu kontrol altında tutulabilmeyi sağlar.

Cesaret bizi, korkunun yol açtığı sorunlardan kurtardığı gibi öfkenin sebep olduğu aşırılıklardan da korur. Haksızlıklara tepki verirken öfkemizi kontrol altında tutabilmeyi, mücadelemizi hakkaniyetle yapmamızı sağlar.

Cesaretin temelinde akıl vardır.

Gözü dönmüşçesine sonuçlarını hesaba katmadan akılsızca fevri davranışlarda bulunmak, her durumda maceracı bir tavır sergileyerek düşüncesizce tehlikeye atılmak cesaretli olmak değildir. Cesaret, gerekli durumlarda gerekli şekilde davranarak tehlikeleri bertaraf etme kararlılığını göstermek ve bunun için elinden ne geliyorsa yapmaktır. Hiçbir hazırlık yapmadan düşmanın önüne tek başına atılmak cesaret değil, ahmaklıktır. Aynı şekilde "Cesaretin varsa ateşin üstünde yürü." gibi mantık dışı teklifler içeren tahrik edici sözlerin gereğini yapmanın cesaretle alakası yoktur.

Cesaret ahlaki değerler ve yüce gayelerle anlam kazanır.

Cesaretle canın, malın, namusun, dinin, vatanın korunması gibi yüce gayeler uğruna yiğitçe mücadele etmek; dini ve insani değerlerin, hak ve hukukun korunması için tehlikeye atılmak söz konusudur. Ahlakî değerleri hiçe sayarak, zulüm yolunda korkusuz davranmak ve önüne çıkan engelleri devirmek cesaretle bağdaşmaz. Korkusuzca suç işlemek, kuralları

çiğnemek, sınıf içinde arkadaşımızı küçük düşürmek, öğretmenimize saygısızlık yapmak veya mahrem kalması gereken şeyleri ifşa etmek cesaret göstergesi olamaz. Aksine bu tavırların normalleştiği bir ortamda hukukun ve ahlakın gerektirdiği gibi davranmaktır cesaret.

Başkalarına gösteriş için cesur tavırlar sergilemek cesaretin ruhuna aykırıdır.

Cesaret, şahsi menfaatlerin ötesinde hak ve adaletin yerine gelmesi için korkusuzca çaba göstermeyi ifade eder. Aksi takdirde ahlaki bir erdem olmaktan çıkar, değerini kaybeder.

Allah inancı kişiye cesaret kazandırır. Var olan her şeyi O'nun yarattığını dolayısıyla O'ndan başka kimseden korkmaya gerek olmadığını bilen kişi Yüce Allah'a güvenir, korkularıyla daha kolay yüzleşir. Hak ve adalet mücadelesinde O'nun daima kendisine yardım edeceğinden emindir.

DÜŞÜNELİM...

Putperestliğin hâkim olduğu bir toplumda tevhide dayalı İslam dinini tebliğ etmek; güçlülerin zayıfları ezdiği, haksızlık ve ahlaksızlığın yaygın olduğu, adaletin yerle bir edildiği bir ortamda “insanların eşit olduğunu ve üstünlüğün takvada olduğunu” ilan etmek cesaretin en büyüğüdür. Tüm tehditlere rağmen davasından vazgeçmeyen, çok sevdiği amcasına dahi “Amca, bu işi bırakmam için sağ elime güneşi, sol elime ayı koysalar da Allah onu üstün kılıncaya ya da ben bu yolda ölüp gidinceye kadar bırakmam!” diyen Sevgili Peygamberimizin (sas) cesareti tüm insanlığa örnektir.”⁴²

İffet

İffet, insanın maddi hazlara aşırı düşkünlükten korunmasını sağlayan ahlaki bir erdemdir. Dinimiz İslam, insanın yaratılış özelliklerine uygun olarak dengeli bir yaşam sürmesini ister. Nefs arzularından tamamen uzaklaşıp ruhban hayatı yaşamasını da, bu arzuların esaretinde sürüklenip gitmesini de istemez. İşte iffet, bu ikisi arasındaki dengeyi kurmayı sağlayan, hayatta onurlu ve saygın bir duruş sergilemeyi mümkün kılan bir fazilettir.

İffetli olmak; yeme, içme ve cinsel isteklerin, dinin ve aklın çizdiği sınırlarda yerine getirmek, bu konularda aşırılıktan kaçınmak, haram olan söz ve fiillerden uzaklaşmak demektir. İffet erdemini, insanın cinsellik konusunda ahlaki ölçülerde kalmaya, iffetli olmayı da namuslu olmaya indirgemek doğru olmaz. Bireyin şahsiyetine yakışmayacak şeylerden uzak durarak ahlaklı ve erdemli bir hayat sürmesini sağlayan iffet, İslam ahlakının dört temel faziletinden biridir.

⁴² İbn Kesir, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, 3/56.

Mümin erkeklere söyle, gözlerini haramdan sakınsınlar, ırzlarını korusunlar... Mümin kadınlara da söyle gözlerini haramdan sakınsınlar, ırzlarını korusunlar...⁴³

İffet, ırz ve namusu korumayı, beden mahremiyetine dikkat etmeyi ve cinsel konularda meşru sınırları aşmamayı gerektirir. Ahlakı hiçe sayan hâl ve hareketlerde, uygun olmayan söz ve davranışlarda bulunmak, uygunsuz pozlar vermek, mahremiyetini zedeleyecek şekilde özel hayatını teşhir etmek gibi tutumlar iffeti zedeler. Bu tür davranışları sergileyenleri “cesur” olarak niteleyenler olsa da bunların cesaretle bir ilgisi yoktur. Çünkü bunlar kişinin şahsiyetine zarar veren olumsuz hareketlerdir.

Maddi konularda dengeyi korumak da iffet kapsamındadır. Mal mülk edinmede ve harcamada aşırı hırslı olmamak iffetin gereğidir. Muhtaç duruma düştüğümüzde haksız kazançlara meyletmemek ve dilencilik yapmamak da iffetin gereğidir. Rabbimiz Kur'an'da şöyle der:

(Yapacağınız hayırlar), kendilerini Allah yoluna adanmış, bu sebeple yeryüzünde kazanç için dolaşamayan fakirler için olsun. Bilmeyenler iffetlerinden dolayı onları zengin zanneder. Sen onları simalarından tanırsın. Çünkü onlar yüzüzlük ederek istemezler...⁴⁴

İffet kişinin öz saygısıdır.

İffet, saygınlığımızı her durumda koruyabilmektir. Her türlü durumda saygınlığımızı zedeleyecek söz ve davranışlardan kaçınabilmektir. Öfkelendiğimizde küfürler savurmamak, ufak bir anlaşmazlığı kavgaya çevirmemek, meseleleri meşru yollarla ve serinkanlı bir duruşla çözmek iffetin gereğidir. Peygamber Efendimiz (sas), borcunu almak için alacaklısının yakasına yapışan ve uzun süre onu bırakmayan kişiye borcunu isterken iffetli davranmasını söylemiş, adam bunu nasıl yapacağını sorduğundaysa şöyle cevap vermiştir: **“Ona (kardeşine) hakaret etmeden, onu zorlamadan, ona çirkin söz söylemeden ve ona eziyet etmeden istemektir!”**⁴⁵

⁴³ Nûr, 24/30-31.

⁴⁴ Bakara, 2/273.

⁴⁵ Beyhâkî, es-Sünenü'l-kübrâ, 6/83.

İffet özgürleşmektir.

İffet, bizi maddi isteklerimizin, bedensel arzularımızın esaretine girmekten korur. Aşırılıklarımızın bizi savurmasına, baskı altına almasına, aklımızı geri plana atmasına engel olur. Nefsimize hâkim olup ipleri kimsenin eline vermeden sağlam bir kişilik geliştirmemizi sağlar. Böylece bize sağlıklı ve huzurlu, nezih ve saygın, özgür bir yaşam sunar.

İffetli olmak yalnızca kendi saygınlığımızı korumak anlamına gelmez. İffeti kuşanmak için diğer insanların ırz ve namusuna göz dikmememiz, başkalarının onurunu kıracak söz ve davranışlardan kaçınmamız, yanımızda olmasa dahi bir başkasının saygınlığını ihlal edecek tutumlardan uzak durmamız gerekir. İffetli bir insan, savaş hâlinde bile namusa dokunmak, cesetleri parçalamak gibi insan onuruna yakışmayan fiilleri karşı tarafa reva görmez.

İffet, bilinçli bir çabadır. İnsanın maddi imkânlarının yetersizliğinden dolayı mal mülk peşinde koşmaması veya sağlıklı elvermediğinden yeme içmeden uzaklaşması, korktuğu için başkasına saldırmaması iffet değildir. İyi ve doğru olanı bilerek tercih etmesi, Rabbin razı olmayacağı her türlü fenalığı bilinçli olarak terk etmesi, isteği ve imkânı olduğu hâlde ölçüyü kaçırmamak için çaba sarf etmesidir.

Kişiyi irade terbiyesi kazandıran iffet; kanaatkârlık, cömertlik, zühd gibi güzellikleri de besler ve bizi takvaya uygun yaşamaya sevk eder. İffetli bireylerden oluşan toplum, suç oranı düşük, ilişkilerin saygın bir zeminde devam ettiği nezih bir toplum olur.

Adalet

Adalet; her hakkı sahibine teslim etmeyi ve herkesin hakkını korumayı öngören bir ahlaki erdem, aynı zamanda hukuki bir ilkedir. Her şey kendine ait olduğu yere koyulduğu, her hak kendi sahibine verildiği ve herkes kendi layık olduğu muameleyi gördüğünde uyumlu ve huzurlu bir ortam oluşur. Aksi takdirde, düşmanlık, kin ve intikam hisleri artar; yaşantımıza huzursuzluk ve kaos hâkim olur. Dolayısıyla bireysel ve toplumsal hayatın dengeli, düzenli ve ahenkli işlemesi için adalet vazgeçilmezdir.

Adalet;

- ✓ Davranışlarda ve hüküm vermede doğru ve tarafsız olmayı
- ✓ Aşırılıklardan uzak, ölçülü ve dengeli yaşamayı
- ✓ Ön yargılı davranmamayı
- ✓ Araştırıp sorgulamadan karar vermemeyi
- ✓ Herkesin insan olarak eşit olduğu bilinciyle hareket etmeyi
- ✓ Haksızlığa engel olmayı

gerektirir.

Adalet için eşitlik olmazsa olmaz bir ilkedir. Fakat mutlak eşitlik, adaleti sağlayamaya yetmez, hatta adaletsizliğe sebep olur. Adaletin sağlanabilmesi için eşitliğin yanında hakkaniyeti de gözetmek gerekir. Çünkü her insanın fiziksel ve zihinsel özellikleri, tecrübe ve kabiliyetleri birbirinden farklıdır. Adalet, bu farklılıklara rağmen herkese eşit imkânlar ve haklar tanınmasını, hukuk karşısında herkesin eşit olmasını gerektirir.

EŞİTLİK

ADALET

Eşitlik, adalet için vazgeçilmezdir. Fakat adalet, mutlak eşitlik değildir. Adaletin sağlanabilmesi için eşitliğin yanında hakkaniyeti de gözetmek gerekir.

Adalet herkes için vardır. Tüm insanları tarağın dişleri gibi eşit gören dinimiz; etnik kökeni, ırkı, soyu, dini, dili vb. ne olursa olsun hukuk önünde herkesin eşit olduğunu ilan eder. Müslüman olsun olmasın tüm insanların haklarını korumayı emrederken zulmün her türlüşünü ise yasaklar. Kul hakkı en büyük günahlar arasındadır. Öyle ki Rabbimiz (cc) şirk dışındaki tüm günahları affedebileceğini, fakat kul hakkına giren günahların haksızlık edilen kişiden helallik almakla ancak affedileceğini bildirmiştir.⁴⁶

"O an çok kızgındım, sana hak etmediğin şeyler söyledim.", "Herkesin içinde rezil olmamak için söylemedim, aslında o camı kıran Mehmet değildi, bendim.", "Çok hevesli gördüğüm için söylemek istemedim ama aslında o, bu işi yapabilecek biri değil." gibi itiraflar dökülür bazen ağzımızdan. Bazen de dile getirmeyiz ama duygularımızla mantığımız arasında sıkıştığımız zamanlar yaşarız. Adil insan, kişilere ve ortama göre değişmeyen istikrarlı, hakkaniyetli bir tutum sergiler. Ne sevdiğini kayırır ne görmeye bile tahammül edemediği kişinin hakkını almasına mâni olur ne de bir menfaat beklentisiyle birine ayrıcalık tanır. Başkasının istek ve yönlendirmelerinden etkilenmez. Duygularının esiri olmadan her hâlûkârda doğruyu söyler ve olması gereken neyse onu yapar. Elbette bu kolay bir tutum değildir. Bu yüzden bizi en güzel şekilde tanıyan Rabbimiz şu uyarılarda bulunmuştur:

Ey iman edenler! Kendiniz, anne babanız ve en yakınlarınızın aleyhine de olsa Allah için şahitlik yaparak adaleti titizlikle ayakta tutan kimseler olun. (Şahitlik ettikleriniz) zengin veya fakir de olsalar (adaletten ayrılmayın)... Allah onlara sizden daha yakındır. Öyleyse siz hislerinize uyup adaletten ayrılmayın.⁴⁷

Ey iman edenler! Allah için hakkı ayakta tutan, adaletle şahitlik eden kimseler olun. Herhangi bir topluluğa duyduğunuz kin, sizi adaletsiz davranmaya itmesin. Adaletli olun; bu, takvaya daha uygundur...⁴⁸

Adaletli davranmaya önce kendimizden başlamalı, kendimize karşı görevlerimizi yerine getirmeli ve öz saygımızı korumalı, kendimize haksızlık etmemeliyiz. Daha sonra en yakınlarımızdan başlamak üzere diğer insanlarla olan tüm ilişkilerimizi adalet temelinde devam ettirmeliyiz. Özellikle yönetsel görevlerde veya hukuki işlemlerde adaletli olmak çok daha önemlidir. Çünkü adaletin ve hukukun olmadığı bir yerde kimse güvende değildir. Bu yüzden

⁴⁶ Nisâ, 4/116; Buhârî, Rikâk, 48.

⁴⁷ Nisâ, 4/135.

⁴⁸ Mâide, 5/8.

yöneticinin ve hâkimin adil davranması, şahitliğin doğru yapılması gerektiği üzerinde ayet ve hadislerde çokça durulmuştur.⁴⁹

ARAŞTIRALIM... BULALIM...

“Sizden önceki insanlar şu yüzden helak oldular: İleri gelenlerinden biri hırsızlık yaptığında onu bırakır, güçsüz ve zayıf biri çaldığında ise onu cezalandırırlardı. Allah’a yemin olsun ki eğer Muhammed’in kızı Fâtıma hırsızlık yapsaydı, onun elini de keserdim.”⁵⁰ Peygamber Efendimizin bu sözü söylemesine neden olan olayı araştırıp değerlendirmelerimizi paylaşalım.

Adalet herkese hakkını vermeyi gerektirirken hukuku ihlal edenlerin de cezalandırılmasını gerektirir. Ancak hak arayışının da hukuki yollarla olması gerektiğini, ceza vermenin de yetkili kişiye düştüğünü unutmamalıyız. Böyle durumlarda bireysel davranmak karmaşaya ve başka haksızlıklara neden olur. Örneğin, okulda bir hırsızlık yapılmışsa suçluyu uygun şekilde cezalandırmak öğrencilerin değil, öğretmenlerin ve okul idarecilerinin görevidir. Öğrencilere de konuyla ilgili bildiklerini saklamayıp gerçeğin ortaya çıkması için onlara yardımcı olmak düşer.

ARAŞTIRALIM... BULALIM...

Dört halifeden biri olan adaletiyle meşhur sahabi kimdir? Onun adaletini gösteren hadiselerle örnek verelim.

Maddi ve manevi anlamda kendimizi geliştirerek potansiyelimizi en yüksek seviyeye çıkarmaya çabalamak da adaletin bir gereğidir. Çünkü Rabbimiz (cc) bizi ***“en güzel şekilde/ahsen-i takvim”⁵¹*** diğer yaratılmışların üstünde bir konumda ve değerle yaratmıştır. Bayağı hâllerden, kendimizi küçük düşürecek tutum ve davranışlardan, bizi diğer canlılardan ayıran akıl ve muhakeme yeteneğimize zarar verecek her türlü şeyden uzak durmak kendi konumuza uygun olmalıdır. Ahlaki erdemlerle donanmak, bilgi ve becerilerimizi geliştirmekle bizim için zirve olan “kâmil insan” seviyesine erişiriz.

Tüm yaşantımızı adalet üzere kurguladığımızda bizi sıkıntıya sokan aşırılıklardan uzaklaşır, hakkaniyete uygun davranmanın rahatlığına erer, huzurlu ve dingin bir ruh hâline kavuşuruz.

49 Nisâ, 4/58; Mâide, 5/8; Buhârî, Ezân, 36; Müslim, İmâre, 43.

50 Buhârî, Enbiyâ, 54.

51 Tîn, 95/4.

Rabbimizin "el-Adl" ve "el-Muksit" isimleri onun mutlak adalet sahibi olduğunu, bütün varlığı adalet ile yarattığını ve onlara adaletle hükmettiğini ifade eder. Kâinattaki gördüğümüz muhteşem denge ve düzen bu adaletin ürünüdür. Adaletin mutlak olarak gerçekleşeceği yer ise ahirettir:

Kıyamet günü için adalet terazileri kuracağız. Öyle ki hiçbir kimseye zerre kadar zulmedilmeyecek. (Yapılan iş) bir hardal tanesi ağırlığına da olsa onu getirip ortaya koyacağız. Hesap görücü olarak biz yeteriz.⁵²

İhlas

İhlas, bir şeyi içindeki değersiz şeylerden arındırıp saflaştırmak anlamına gelir. İyilik ve ibadetleri, her türlü gösteriş ve çıkardan arındırıp sadece Allah (cc) için yapmak demektir.

İhlas, inancımızdaki samimiyetin göstergesidir. Bir olan Allah'a inandığımızın ve başkasını O'na ortak koşmadığımızın ispatıdır. Amellerimiz inancımızda samimi olduğumuzu gösteren işaretlerdir. Nasıl ki sevdiğimiz bir insanı arayıp sorarak ona duyduğumuz ilgiyi gösteriyor, tatlı sürprizler veya hediyelerle gönlünü kazanmaya çalışıyorsak en sevgili olan Rabbimize de bağlılığımızı ibadetlerimizle ifade eder, amellerimizle O'nun hoşnutluğunu kazanmaya gayret ederiz. Rabbimizin bizim iyiliklerimize, ibadetlerimize ihtiyacı yoktur. O'nun bizden beklediği yalnızca yaşantımızla, sözlerimiz ve amellerimizle kendisine duyduğumuz samimiyeti ifade etmemizdir. İbadetlerimizin az ya da çok oluşundan ziyade nitelikli olmasına gayret etmek gerekir. O'nun katında ne kadar çok olursa olsun şekilden ibaret kalan ibadetler değil, az da olsa ihlasla yaptığımız ibadetler değerlidir.

DÜŞÜNELİM... TARTIŞALIM...

İhlasın günlük ve sosyal hayata yansımaları tartışalım.

Allah, ancak samimiyetle sadece kendisi için ve rızası gözetilerek yapılan ameli kabul eder.⁵³

⁵² Enbiyâ, 21/47.

⁵³ Nesâî, Cihâd, 24.

İslam inancında ameller niyetlere göre değer kazanır. Kötü niyetle yapılan iyilikler kişiye fayda sağlamaz. Aynı şekilde Allah'tan başkasının sevgisini kazanmak, başkalarına iyi görünmek için yapılan ibadetler de Rabbimiz (cc) katında değersizdir. Kalbinin temizliğine güvenip amelleri önemsememek yanlış olduğu gibi ihlassız yapılan ameller de Rabbimizle olan bağımıza zarar verir.

Din samimiyettir.⁵⁴

Dinin özünde samimiyet vardır. Müslüman sadece inandığı Rabbine karşı değil, herkeşe karşı samimi olmalı, dünya hayatında samimi bir duruş sergilemelidir. O'nun gönderdiği Kur'an-ı Kerim'e karşı samimi olmalı; ilahi kitaba layık olan saygıyı göstermeli, okuyup gereğiyle amel etmelidir. Aynı zamanda peygamberi Hz. Muhammed'e karşı samimi olmalıdır. Onun hayatını okuyup öğrenmeli ve onu rehber edinip gösterdiği yolda yürümelidir. Peygamberine olan bağlılığını sünnetine uymakla göstermeli, ona duyduğu sevgiyi salavatlarla dile getirmektedir. Toplumu ayakta tutan, adaleti ve istikrarı sağlayan yöneticilerine, diğer Müslümanlara ve tüm insanlara karşı samimi olmak da Müslümanlığın gereğidir. Müslüman, kimseye kötü niyet beslemez, olduğu gibi görünür, görüldüğü gibi olur.

İyi niyet ve samimiyet insan ilişkilerinin vazgeçilmezidir. Yapmacık davranışlar, çıkara dayalı samimiyetsiz tavırlar güvensizlik doğurur, kalpleri soğutur, insanları birbirinden uzaklaştırır. Samimiyetin sıcaklığıysa güven verir, gönülleri kaynaştırır, birlik ve beraberliği perçinler. İçten gelen bir tebessüm kötü başlayan günümüzü güzelleştirmeye yeter bazen, samimi bir dost tavsiyesi sorunumuzu çözmesinde de ruhumuza şifa olur. Bir telefon, bir mesaj mesafeleri kaldırır aradan, sevdiklerimizle olan muhabbetimizi artırır.

Davranışlarımıza anlam, ilişkilerimize derinlik katan ihlas ve samimiyet insana huzurlu bir yaşam sunar. Niyetiyle eylemi uyumlu olan bireyler iç tutarlığı yakaladığı için gönlü rahattır, gizli amaçlar peşinde koşmanın verdiği gerginlik ve stresten uzak kalır. Samimiyeti yaşam tarzı hâline getirmek bu dünyayı cennet kılarken ahirette cennete layık olmamızı sağlar.

Biz bu kitabı sana gerçeğin bilgisi olarak indirdik. Öyleyse samimi bir inanç ve bağlılık göstererek sadece Allah'a ibadet et.⁵⁵

⁵⁴ Müslim, İmân, 95.

⁵⁵ Zümer, 39/2.

Doğruluk ve Güvenilirlik

Doğruluk, söz ve fiillerin gerçeğe uygunluğunu ifade eder. Dışa yansıyan hâlimizin, söz ve davranışlarımızın, içimizdeki niyetlere, duygu ve düşüncelere uygun olması demektir.

Doğruluk, dürüst olmak ve iyilikten yana tavır takınmaktır. Dürüst insan kendisinin ya da sevdiklerinin aleyhine de olsa doğruyu söyler. Sadece kendisi için değil, herkes için iyi ve faydalı olanı yapar. Çünkü doğruluk, yalnızca söz ve fiillerimizin birbirine uymasını değil, ahlaki değerlere de uygun olmasını gerektirir.

Dürüst insanın;

Özü sözü doğrudur. Konuştuğunda doğruyu söyler, verdiği sözde durur, görüşüne başvurulduğu zaman içtenlikle hakikati dile getirir. Yalan, yalancı şahitlik, iftira gibi gerçeğe aykırı tavrılardan uzak durur. Alışverişinde dürüst ve adaletlidir. Malının kusuru varsa gizlemez, ölçüyü tartıyı dosdoğru yapar. Kimseyi aldatmaz. Doğruluğu kuşanan insan tüm davranışlarında samimidir, gösteriş amaçlı yapmacık hareketler ona göre değildir. Ne başkasına iyi görünmek için iyilik yapar ne de bir çıkar uğruna doğruluktan sapar. Olduğu gibi görünür, görüldüğü gibi olur.

DÜŞÜNELİM...

“Olduğu gibi görünmek” ne anlama gelir? İnsan neden kendini olduğundan farklı göstermeye çalışır?

Dürüst kişinin inancıyla yaşantısı arasında uyumsuzluk yoktur. Dolayısıyla dürüst insan, güvenilir insandır ve güvenilir olmak imanımızın temel göstergesidir. Çünkü Peygamber Efendimiz (sas), Müslüman'ı şöyle tanımlamıştır: ***“Müslüman, diğer Müslümanların elinden ve dilinden güvende olduğu kimsedir. Mümin de insanların canları ve mallarının güvende olduğu kişidir.”***⁵⁶ Peygamber Efendimizin en önemli özelliği güvenilir olmasıdır. Öyle ki daha peygamber olmadan ***“el-Emin (Güvenilir)”*** diye isimlendirilmiş, sonrasında da hem İslam dinini benimseyenler hem de benimsemeyenler, onun insan ilişkilerinde güvenilir olduğundan asla şüphe etmemiştir.

⁵⁶ Tirmizî, İmân, 12.

ARAŞTIRALIM... BULALIM...

Hz. Muhammed'in peygamberlik öncesi ve sonrası yaşamından toplumdaki güvenilirliğine dair örnekler bulalım.

Allah'a inandım de, sonra dosdoğru ol!⁵⁷

İmanla doğruluk arasında çok sıkı bir ilişki vardır. Bizi yaratan ve bizim için en iyi olanı bilen Rabbimizin (cc) vahyini ve peygamberlerini göndermesi, bize dosdoğru yolu (sırat-ı müstakim) göstermek içindir. İstikamet üzere dosdoğru bir hayat sürmemizi isteyen Rabbimiz ayetlerde iman amel birlikteliğini çokça vurgulamış; "iman edip salih amel işleyenler"i her iki dünyada müjdelemiştir.⁵⁸ Kalben inanmadığı hâlde mümin gibi davrananları münafık olarak tanımlamış, dürüst olmayan bu kimselerin doğrudan hakkı inkâr edenlerden daha aşağı konumda olduklarını ilan etmiştir.⁵⁹ Hayat boyu kendisinin yardımıyla doğru adımlar atmamız için de bize şu duayı öğretmiştir:

Rabbim! Girilecek yere doğrulukla girmemi, çıkılacak yerden de doğrulukla çıkmamı sağla, bana tarafından yardımcı bir güç ver!⁶⁰

...Doğruluk kalbin (tereddütsüz biçimde) huzura ermesidir.
Yalan ise şüpheden ibarettir.⁶¹

57 Müslim, İmân, 62.

58 Bakara, 2/25; Nisâ, 4/57.

59 Nisâ, 4/145.

60 İsrâ, 17/80.

61 Tirmizî, Sıfâtü'l-kıyâme, 60.

İç dünyasıyla dışa yansıyan hâli uyumlu olan kişi dengeli ve huzurlu olur. Çünkü niyetimizin söz ve eylemlerimizle uyumsuz olması bizi gerginliğe, iç çatışmalara, sıkıntı ve kaygıya sevk eder. Düşündüğümüzün, inandığımızın aksi söylem ve eylemlerde bulunduğumuzda vicdanımız bunu kabullenemez, içimizi huzursuzluk kaplar. Doğruluğu düstur edindiğimizde tüm bu gerilimlerden kurtuluruz. İç tutarlılığı yakaladığımız için vicdanımız rahatlar. Kendimizle barışık, rahat ve dingin bir yaşam süreriz ki bu da bizim ruhsal ve fiziksel olarak sağlıklı olmamızı sağlar. Doğruluk ve güvenilirlik çevremizle sağlıklı ilişkiler kurmamızda da önemlidir. Aramızda güven sorunu olan kişiyle iyi bir iletişim kuramayız. Aile bireylerinden okul arkadaşlarımıza ve öğretmenlerimize, iş çevremizden içinde yaşadığımız toplumun tüm bireylerine dürüst ve samimi davranmak birbirimize olan güveni pekiştirir ve birlik beraberliğimizi güçlendirir.

Doğruluk cesaret ister.

Her durumda doğruyu söylemek, haktan yana tutum sergilemek kolay değildir. Çünkü herkes karşısındakinin doğru, dürüst olmasını ister. Fakat doğruları duymak bazen insanın canını sıkar. Özellikle doğruların kendi aleyhine olduğu ve gerçekle yüzleşmenin kolay olmadığı zamanlarda doğrulardan kaçmayı tercih ederiz. Bazı durumlarda doğruları savunduğumuzda eleştiri oklarının hedefi haline gelebilir, arkadaş grubumuzdan dışlanabilir, işimizden olabiliriz. Bu nedenle hayatta doğru bir duruş sergilemek hem kendimizle hem de başkalarıyla mücadele etmeyi gerektirir. Hakikat adına verdiğimiz bu mücadele zor olsa da neticede bizi huzura kavuşturur, kişiliğimizi sağlamlaştırır ve insanlarla aramızda adaleti hâkim kılar.

En faziletli cihad, zalim yönetici karşısında (söylenen) doğru sözdür.⁶²

Müslüman'ın her zaman doğruyu söylemesi ve haktan yana olması gerekir. Fakat doğru söylüyorum diye başkalarının mahrem bilgilerini paylaşmak veya dobra konuşmak adına ortalığı kırıp dökmek doğru bir tutum olamaz. Olgun bir müminin sözü doğru ve yerli yerinde, üslubu saygılı ve nahif, hâli tavrı yapıcı ve güzel olmalıdır.

⁶² Tirmizî, Fiten, 13.

Hayâ

Utanma duygusu olarak bilinen hayâ, insanın kötülük ve çirkinliklerden, yasaklardan, örf ve âdete uygun olmayan davranışlardan rahatsız olması ve bunları işlemekten uzak durmasıdır. Sahibini edepli ve ahlaklı yaşamaya sevk eden hayâ, İslam ahlakının özünü oluşturur.⁶³

İnsanlık, ilk günden beri bütün peygamberlerin üzerinde ittifak ettikleri bir söz bilir: Şayet utanmıyorsan dilediğini yap!⁶⁴

Hayâ, insanı kötülükten alıkoyup iyiliğe yönelten bir duygudur. Hayâ sahibi insan kötü bir işe yöneldiğinde başkalarının kendisine vereceği tepkilerden, ayıplanmaktan çekinir. Kendisini görececek kimse olmasa bile bu kötü işi kendi şahsiyetine yakıştıramaz. Rabbinin kendisini her an gördüğünü hatırlayarak O'nun rızasını kaybetmekten korkar. Böylelikle o işi yapmaktan vazgeçer. Hayâ duygusunu yitiren insan, utanma duygusunu kaybettiği için yaptığı kötülükten rahatsızlık duymaz. Kötülük yapmak, günah işlemek gibi olumsuz davranışlar onun için normalleşir. Dolayısıyla bunlardan uzaklaşmasını sağlayacak bir güç kalmaz ortada.

İnsanın akıl ve iradesini harekete geçiren hayâ, insanı diğer canlılardan ayıran bir özelliktir. Bu duyguyla insan, kendi şerefli konumunu koruyarak değerini düşürecek hâllere düşmekten uzak durur. Hayâ sınırlarını aşan davranışlar insanın yaratılışına aykırıdır, kişiyi özüne yabancılaştırır.

O HÂLDE;

Toplum içinde açıkça edebe ve ahlaka aykırı sözler söylemek veya bu türden davranışlar sergilemek, kişisel mahremiyeti ihlal etmek gibi hayâsız tutumlar, cesaretin ve öz güvenin göstergesi olamaz. Aksine bu tür davranışlar insanı alçaltır; kişinin kendi özüne, şahsiyetine zarar verir. Kendine saygısı olmayan kişinin başkalarından saygı görmesi, kendi mahremiyetini korumayan kişinin başkalarından bu konuda hassasiyet beklemesi anlamsız olacaktır.

63 İbn Mâce, Zühd, 17.

64 Buhârî, Edeb, 78.

Sevgili Peygamberimizin (sas) vurguladığı üzere **“Hayâ. nerede ve kimde olursa olsun onu zarifleştir.”**⁶⁵; insanın sözlerine, davranışlarına, hâl ve hareketine güzellik katar. Çünkü hayâ, edep ve ahlakın bir gereğidir. Hayâ sahibi bir öğrenci, okul bahçesinde ulu orta konuşup küfürler saçamaz, sınıf ortamında uygun olmayan şakalar yapamaz, otobüste laubali davranışlar sergileyemez, ödevini yapmadığında öğretmenine yüzsüz cevaplar veremez... Duruşuyla, bakışıyla, sözüyle veya fiiliyle kimseyi incitemez. Hayâsı ona engel olur; o nezaketli, zarif bir insandır. Bırakın kendisinin yapmasını edebe ahlaka aykırı bir tutumla karşılaştığında dahi yüzü kızarır. Çirkin sözler, kaba saba hoyrat davranışlar, ahlsız tavırlar edep ve hayâdan yoksun, utanmaz insanın vasıflarıdır.

DÜŞÜNELİM... BULALIM...

Peygamberimizin “Hayâ. nerede ve kimde olursa olsun onu zarifleştir.” sözünden ne anlıyorsun? Hayâ. kişinin hayatına ne tür güzellikler katar?

Hayâlî olmak aşırı çekingen veya ezik olmak değildir. Başkalarından çekinip de kendini ifade edememek, “hayır” demekten korktuğu için kendi tercihlerinden vazgeçip hayatını başkalarına göre şekillendirmek hayâlî olmak anlamına gelmez. Aksine hayâ, öz denetimi sağlayan bir duygudur. Kişinin kötülükten kendi isteği ve iradesiyle uzaklaşması, bunu kendi kişiliğiyle bağdaştıramamasıdır. Hayâ, kişiyi iyi, doğru ve faydalı işleri yapmaktan alıkoymaz. Hz. Peygamber’e gelip âdet ve cünüplük hâllerinden sonra nasıl temizlenmesi gerektiğini soran Hz. Esmâ’ya duyduğu hayranlığı Hz. Âişe şöyle dile getirmiştir: **“Şu ensar kadınları ne iyi kadınlardır! Utanma duyguları, onların dinlerini öğrenmelerine engel olmuyor.”**⁶⁶

Kişinin sorumluluklarını yerine getirmesine ve iyilik yapmasına engel olan, kendi hakkını almaktan alıkoyan utanma duygusu, İslam’ın hayâ anlayışına uymaz.

⁶⁵ Tirmizî, Birr, 47.

⁶⁶ Müslim, Hayız, 61.

ARAŞTIRALIM... BULALIM...

Sevgili Peygamberimizin (sas) “ashabın en hayâlisi”⁶⁷ olarak tanımladığı ve kendisinden meleklerin bile hayâ ettiğini söylediği sahabi kimdir?

Hayâ, Yüce Allah'a (cc) inanmanın bir göstergesidir. Çünkü mümin kişilik sahibi insandır. İnsan olma şerefine uygun yaşamayı hedef edinen, kendini her bakımdan mükemmel seviyeye getirmeyi arzulayan bir varlıktır. Mümin, Yüce Allah'tan hayâ eder. Her an kendisini gören ve gözetan Rabbinin huzurunda olduğu bilinciyle günaha meyletmekten, yanlışla sapmaktan, harama el uzatmaktan çekinir. Yapıp ettikleriyle O'na karşı gelmekten ve O'nun sevgisini kaybetmekten korkar. Bu hâl de onu takvaya yaklaştırır. İşte bu yüzden hayâ, bir Müslüman'ın en önemli vasıflarındandır.

Sabır

Sabır hayatın zorluklarına karşı dayanıklı olma hâlidir. Sıkıntılarla karşılaştığında sağduyuyla hareket edip direnç göstermek, olumsuzlukları olumluya çevirmek için çaba göstermektir. En yıkıcı olaylarda bile kendini toparlayabilmek, mücadeleden vazgeçmeyip ayakta durabilmektir. Bu bakımdan sabır, yaşam serüvenimizdeki en güçlü motivasyonlarımızdandır. Sabır, duyguların aşırı uçlara savrulduğu zamanlarda dengeyi bulabilmek, dingin ve huzurlu ruh hâlini yakalayabilmektir. Peygamber Efendimiz (sas) müminin bu hâlini şöyle anlatır:

Mümin, yeşil ekine benzer. Rüzgârla eğilir (fakat yıkılmaz). Rüzgâr sakinleştğinde yine doğrulur. İşte mümin de böyledir; o da bela ve musibetler sebebiyle eğilir (fakat yıkılmaz). Kâfir ise sert ve dimdik sedir ağacına benzer ki Allah onu dilediği zaman (bir defada) söküp devirir.⁶⁸

“Sabırlı ol.”, “Biraz daha sabret.” gibi sözleri küçüklüğümüzden beri çokça duymuşuzdur. Peki sabırlı olmak nedir? Belki daha da önemlisi ne değildir?

67 Tirmizî, Menâkıb, 32.

68 Buhârî, Tevhîd, 31.

SABIRLI OLMAK

Nedir?

- Sabır aktif bir süreçtir. Şikâyetle vakit kaybetmeden zorluklara dayanmayı, mücadele etmeyi ve bekleme sürecinde yapabileceklerini yapmayı gerektirir.
- Sabır, adaletin yerini bulması için doğru yollara başvurarak direnç göstermektir.
- Olumlu düşünüp ümidini kaybetmemek, doğru zaman ve imkâna kavuşuncaya kadar beklentilerini ertelemektir.
- Bilinçli bir teslimiyetle dayanmak ve sıkıntıların üstesinden gelmektir.

Ne Değildir?

- Pasif bir bekleyiş değildir. Hiçbir şey yapmadan şikâyet etmek ve çaba sarf etmeden sıkıntılara tahammül etmek değildir.
- Sabır, haksızlığa boyun eğmek, zulme sessiz ve kayıtsız kalmak değildir.
- Olumsuzluklara odaklanıp ümitsizliğe düşmek ve yapacaklarından vazgeçmek değildir.
- Bilinçsiz bir kabullenişle amaçsız ve duyarsız yaşamak, her şeyi olduğu gibi bırakmak değildir.

DÜŞÜNELİM...

Peygamber Efendimizin (sas) hayatını düşünelim ve tablodan hareketle onun ne zaman, neye, nasıl sabır gösterdiğini, sabır gereği neleri yapıp neleri yapmadığını tespit edelim.

İnsan, tabiatı gereği aceleci-
dir;⁶⁹ bencil tutkularla çevrili ve
rahatına düşkündür. Özellikle hız
ve haz çağındaki günümüz insanı
rahatının bozulmasını, kendisine
ve sahip olduklarına zarar gel-
mesini istemez. Kendisine acı ve
sıkıntı veren şeyin hemen geç-
mesini isterken arzuladığı şeye
de bir an önce ulaşmak ister. Sa-
bır bize acele etmemeyi öğretir.
Çözüm sürecini zamana yayarak

69 İsrâ, 17/11.

uygun zamanı beklemeyi, beklerken de eldeki imkânlar doğrultusunda gereken ne ise onu yapmayı telkin eder.

Sabır acıdır ama meyvesi tatlıdır. Sabır sürecinde zorlansak da güzel sonuçlara ulaşmak ancak sabırla mümkündür. Sabırsızlık göstererek aceleyle attığımız adımlar ve düşünmeden verdiğimiz acele kararlar istenmeyen sonuçlar doğurur ve bazen bir ömür boyu sürecektir pişmanlıklara kapı aralar. Peygamber Efendimizin (sas) ifadesiyle **“Sabır bir ışıktır.”**⁷⁰ Bu ışık sayesinde doğruyla yanlış ayırt etmemiz kolaylaşır.

Kendini gerçekleştirmiş olgun bir insan, kâmil bir Müslüman olmak için sabır erdemi vazgeçilmezdir. Çünkü sabır, başka erdemleri ve güzel huyları da geliştiren temel bir değerdir. Sabır sayesinde duygularının esaretinden kurtulan insan, öfkesini kontrol altına alabilir ve öz denetimini geliştirir. Böylece bilincini ve iradesini kaybetmeden farkında ve sorumlu davranışlar sergiler. Sabır bizi olgunlaştırır, yaşam kalitemizi artırır ve psikolojik sağlamlığımızı geliştirir.

İmanı gereği gibi yaşamak sabır gerektirdiği gibi, imanı kemale erdirebilmek de sabırla mümkündür. Telaşa kapılmadan sabır ve duayla Allah’a (cc) tevekkül etmek, başa geleceklerden O’na sığınıp güvenmek imanımızı kuvvetlendirir. Dünyanın şatafatına kapılmamayı ifade eden *zühd*, öfkemizi dizginleyip yumuşak huylu davranmak anlamına gelen *hilm*, savaşta düşmana karşı dirençli ve cesur olmayı anlatan *şecaat* gibi üstün niteliklere de bizi sabır ulaştırır. İşte bu yüzden Sevgili Peygamberimiz “İman nedir?” sorusuna verdiği cevaplardan birinde şöyle demiştir: “sabırlı ve hoşgörülü olmak”.⁷¹ Rabbimiz de bize birçok ayetinde sabırlı olmayı öğütlerken bunun azim ve irade sahibi peygamberlerin tuttuğu yol olduğunu vurgulamıştır.⁷² Sabırlı olanları müjdelemiş, müminlerden birbirlerine sabrı tavsiye etmesini istemiştir.⁷³

And olsun ki sizi biraz korku ve açlıkla; mallardan, canlardan ve ürünlerden eksiltmekle sınayacağız. Sabredenleri müjdele!⁷⁴

70 Müslim, Tahâret, 1.

71 İbn Hanbel, *Müsned*, 4/386.

72 Ahkâf, 46/35.

73 Asr, 103/1-3.

74 Bakara, 2/155.

Yaşamın her anında sabırlı olmaya ihtiyacımız vardır.

- **Acı ve üzüntülere, bela ve kötülüklere, yokluğa sabrederiz.** İnsan olarak canımızı sıkan üzücü olaylarla sık sık karşılaşırız. Arkadaşlarımızla aramız bozulabilir, yanlış anlaşılmalara veya kırılganlıklar yaşayabilir, sınavlardan kötü sonuçlar alabiliriz. Hayatımızın akışını bozan çok daha ciddi sorunlar da çıkabilir: Sevdiklerimizi kaybetmek, yokluğa düşüp en temel ihtiyaçlarımızı karşılayamaz hâle gelmek veya sağlığımızın bozulması gibi. Dünya hayatının imtihanları olan bu sıkıntılı durumlarda sabretmek bizi ferahlatır. Olumsuz duygu ve düşüncelere hapsolmaktan kurtararak bunların üstesinden gelebilmeyi ve nihayetinde yolumuza kaldığımız yerden devam edebilmemizi sağlar.

- **Dünya lezzetlerine sabrederiz.** Dünya nimetleri hepimiz için göz alıcı ve tatlıdır. Hayat devam ettikçe ihtiyaçlarımız ve isteklerimiz de devam eder, bir nimete ulaştığımızda bir diğerine sahip olmayı dileriz. Ancak nimetlerin çokluğu da yokluğu gibi sinandığımız şeylerdendir. Zor zamanlarda gösterdiğimiz sabır, şükür ve ilkeli duruşu bolluğa kavuştuğumuzda da sergilemek, aşırıya kaçmadan ölçülü yaşamaya devam edebilmek sabır gerektiren bir durumdur. Hatta elimizdeki nimetlerin çekiciliğine rağmen bunu başarabilmek yokluğa katlanmaktan daha zordur. Her iki durumda kendimizi kaybetmemek sabırla mümkündür.

- **Belirlediğimiz hedeflere ulaşmak için sabrederiz.** Hedefe giden yollar zorluklarla doludur. Bir sınavı kazanmak veya bir spor müsabakasına hazırlanmak istiyorsak zamanımızı iyi planlamamız, iyi bir program çerçevesinde hareket etmemiz, eksiklerimizi tamamlayarak sıkı çalışmamız gerekir. Bunun için de bazı sosyal aktivitelerden, oyun oynamaya ayırdığımız serbest zamanlarımızdan fedakârlıkta bulunmalı, uyku ve beslenme düzenine dikkat etmek gerekir ki bütün bunlar sabırla mümkündür.

- **Allah'ın emirlerini yerine getirmek için sabrederiz.** Gündelik koşturmalarımız arasında namazı vaktinde, kendimizi vererek ve tüm rükünleri güzelce yerine getirerek kılmak, oruç tutarken aç ve susuz kalıp oruca zarar verecek davranışlardan uzak durmak, alın teriyle kazandığımız malımızdan zekât vermek, aleyhimize bile olsa doğru ve dürüst davranmak gibi Rabbimizin pek çok emrini sabır sayesinde yerine getirebiliriz.

- **Allah'ın yasaklarından kaçınmak için sabrederiz.** Kötülük yapmayı, günah işlemeyi kimse hoş görmese de bunlardan uzak durmak sabır gerektiren bir tutumdur. Özellikle duyguların yoğunlaşıp akıl ve mantığı bulandırdığı durumlarda tek kurtuluş sabra tutunmaktır. Zira öfkelenildiğinde şiddete başvurmamak, kaybedeceğini bilsen de hile yapmadan dürüstçe yarışmak, ihtiyaçlarını karşılamada zorladığın zamanlarda harama el uzatmamak, arkadaşlarından ayrı düşmemek için kendi değerlerinden taviz vermemek hiç kolay değildir. Böyle durumlarda ancak sabır erdemiyle hareket edildiğinde doğru davranışlar sergilenebilir.

Sabırlı Olmanın Anahtarı Nedir? Nasıl Sabırlı Oluruz?

Dünyanın her hâlinin geçici olduğunu bilmek sabırlı olmayı kolaylaştırır. Ne sevinçler bir ömür boyu sürer ne de kederler. Yunus Emre'nin dediği gibi **"Gün gelir her şey dün olur."** Atalarımız bunu ifade etmek için şu sözü nakşetmişlerdir her yere: **"Bu da geçer ya hu!"**

Her zaman kendimizden daha zor durumdaki insanları hatırimıza getirmek ve bulunduğumuz hâle şükretmek bizi rahatlatır ve gereksiz kuruntulardan kurtarır.

Yaşadığımız her sıkıntının bizi olgunlaştıran, dayanıklı hâle getiren bir imtihan olduğunu bilmek bizi olumlu düşünmeye sevk eder ve bunları aşmaya gayret etmemizi sağlar.

Her nimetin değeri kaybedildiğinde daha iyi anlaşıldığını, aslında bunların hayatımızı daha anlamlı, bizi daha huzurlu kılacağını bilmek hayata geniş bir çerçeveden bakmamızı sağlar. Bu da hikmetli düşünme ve olanda hayır görme becerisini kazandırır.

Sürecin sonunda hem dünyada hem de ahirette kazançlı çıkacağını bilmek sabrı kuşanmaya teşvik eder.

DÜŞÜNELİM... BULALIM...

Bu hafta boyunca sabırlı davranamadığımız beş durum düşünelim, sabırlı davransaydık hayatımızda ne gibi farklılıklar olurdu keşfedelim.

Şükür

Bize bir iyilik yapan kişiye duyduğumuz minnettarlığa, bu iyilikten dolayı hoşnutluğumuzu dile getirmeye şükür denir. Şükür ve hamd kelimeleri daha çok Yüce Allah'a (cc) minnettarlığımızı ifade ederken kullanılır. İnsanlar söz konusu olduğundaysa teşekkür kelimesini tercih ederiz.

Bize en çok iyilik yapan Yüce Rabbimizdir. Bizi yoktan var eden Rabbimiz (cc), bizleri muhteşem bir yaratılışla dünyaya getirmiştir. Güneşi ve Ay'ı, geceyi ve gündüzü, bitkileri ve hayvanları, denizleri hizmetimize sunmuş ve saymakla bitiremeyeceğimiz nice nimeti önümüze sermiştir.⁷⁵ Gönderdiği peygamberler ve kitaplar ile gönlümüze verdiği iman da O'nun en büyük nimetlerindendir. Saymaya kalkışsak sayamayacağımız bunca nimeti veren Rabbimize karşı çokça şükretmemiz gerekir. O'na şükretmek, verdiği nimete teşekkür etmenin yanında nimeti verenin O olduğunu bildiğimizi gösterir. Arada başka vesileler olsa da nimeti bize asıl ulaştırmanın Yüce Allah (cc) olduğunun farkında olduğumuzu ifade eder. Sahip olduğumuz kıyafetler, eşyalar, anne babamızın aldığı şeyler olabilir, buna imkân veren Rabbimizdir. Sınavdan aldığımız güzel sonuçlar, elbette ki bizim emeğimizin karşılığıdır, fakat anlama yeteneğimizi Rabbimiz vermiş, çalışabilmeyi ve neticesinde iyi bir sonuç almayı O bize lütfetmiştir. Zira çok uğraşsak da anlamadığımız, dersin başına oturup da çalışmadığımız veya çalışsak da sınavdan kötü not aldığımız zamanlar olabilir. Anlamak gibi sevmek, sevilmek, mutlu olmak ve üzülme gibi duygular da bize sunulmuş nimetlerdendir. Maddi ya da manevi gelen her nimetin farkında olmak ve bunlar için Rabbimize şükretmek O'na olan sevgimizi ve bağlılığımızı artırır.

⁷⁵ İbrahim, 14/33; Yâsin, 36/72; Nahl, 16/18.

DÜŞÜNELİM... BULALIM...

Sen bugün neler için şükrettin? Neden?

Sahabenin meşhur öğrencilerinden ve asrının ileri gelen alimlerinden Atâ b. Ebû Rebâh ile Ubeyd b. Umeyr, bir gün Resûl-i Ekrem'i (sas) en yakından tanıyan sevgili eşi Hz. Âişe'ye gelirler. Ubeyd b. Umeyr, "Anneciğim! Resûl-i Ekrem'de gördüğün en hayret verici davranışı bize anlatır mısın?" der. Hz. Âişe bir müddet sustuktan sonra şöyle cevap verir: "Bir gece bana, **'Ey Âişe! İzin verirken kalkıp bu gece Rabbime ibadet edeyim.'**" dedi. Ben de 'Vallahi, ben sana yakın olmayı da seni sevindirecek şeyi de severim.' dedim. Kalkıp abdest aldı. Sonra namaza başladı. Namazda ağladı ve gözyaşları göğsüne, sakalına ve secde ettiği yere damladı. Daha sonra Bîlâl-i Habeşî sabah ezanını okumaya geldi. Allah Resûlü'nün ağladığını görünce, 'Ya Resûlallah! Yüce Allah geçmiş ve gelecek bütün günahlarını affettiği hâlde niçin ağlıyorsun?' dedi. Allah Resûlü ona şu cevabı verdi: **'Allah'a çok şükreden bir kul olmayayım mı?'**"⁷⁶

Şükürümüzün en güzel ifadesi ibadet etmek, Rabbimize O'nu çok seven bir kul olduğumuzu göstermektir. O'na olan şükürümüzü "elhamdülillah" gibi dilimizle ifade edebilir, nafile ibadetler yaparak minnettarlığımızı belirtebilir veya bize iyiliği dokunan birine teşekkür ederken mutluluğumuzu ona sarılarak gösterebiliriz. Aynı şekilde secdeye kapanarak Rabbimize teşekkürümüzü sunabiliriz. Çünkü secde, bizim O'na en yakın olduğumuz hâldir. Rabbimizin (cc) bize verdiği her bir nimeti yerli yerince kullanmak da bunların şükrünü eda etmemiz için gereklidir. Örneğin; beden gücümüzü ibadetler ve salih amellere sarf etmek, yeteneklerimizi insanlığın iyiliği için kullanmak, malımızı sadaka ve zekât gibi yardımlara sarf etmek ve ömrümüzü hayırlı bir insan, iyi bir kul olarak geçirmek bize verilen bu nimetlerin şükrüdür.

...Şükreden ancak kendi iyiliği için şükretmiş olur, nankörlük eden de bilsin ki Rabbimin hiçbir şeye ihtiyacı yoktur, O büyük kerem sahibidir.⁷⁷

Rabbimizin (cc) bizim şükürümüze ihtiyacı yoktur, şükretmek, insanın kendi iyiliğinedir. Fakat O, verdiği nimetlerin kadrinin bilinmesinden hoşnut olur ve şükredene nimetlerini artıracığını bildirir.⁷⁸ "**eş-Şekûr**" ismi, O'nun şükre çok daha fazlasıyla karşılık veren ve kendisine çok şükredilen bir varlık olduğunu ifade eder. Hâlbuki biz genellikle nimetin değerini

⁷⁶ İbn Hibbân, *el-Müsnedü's-sahîh*, 2/386.

⁷⁷ Neml, 27/40.

⁷⁸ İbrahim, 14/7.

kaybettiğimizde ya da kaybeden birini gördüğümüzde anlarız: Hasta olunca sağlığın, vefat ettiğinde yakınlarımızın, yaşlandığımızda gençliğimizin kıymetini fark ettiğimiz gibi. Nimetler her yanımızı o kadar kuşatmıştır ki onlarla yaşamayı normalleştirir ve her birinin Rabbimizin bir ikramı olduğunu düşünmeyiz, bu yüzden de çok az şükrederiz.⁷⁹ Nefes alıp vermenin bile nimet olduğunu solunum cihazına bağlananları görünce idrak ederiz. Nimetlerin ne kadar farkında olursak Rabbimize (cc) duyduğumuz şükür ve sevgi o derece artacaktır. Biz şükrettiğimizde de O'nun bize sevgisi artacak ve ikramları çoğalacaktır. Hem maddi hem manevi kazanımlar sağlayan şükrü yaşantımızın bir parçası hâline getirmek esastır.

İnsanlara teşekkür etmeyen kimse Allah'a da şükretmez.⁸⁰

Nimetleri için Yüce Allah'a (cc) şükrettiğimiz gibi herhangi bir şekilde bize bir iyiliği olan, yardım dokunan, sevinmemize veya gelişmemize katkıda bulunan kişilere de teşekkür etmek güzel ahlakın gereğidir. Başta bizi dünyaya getirip her ihtiyacımızı gidermeye çalışan ve karşılıksız sevgi gösteren anne babamız olmak üzere hayatımıza küçük de olsa katkıda bulunan herkese bundan dolayı memnuniyetimizi dile getirmeli, minnettarlığımızı göstermeliyiz. Teşekkürümüz sadece sözde de kalmamalı; iyiliğe iyilikle karşılık vermeli, maddi ve manevi destek göstermeli, bizim iyiliğimiz için çalışanlara hayır dua etmeliyiz. Bu şekilde iyilikle katlanarak çoğalacak, insanlar arasındaki sevgi ve muhabbet de çoğalacaktır. Teşekkürü bir alışkanlık hâline getirmek bir yandan sosyal ilişkilerimizi güçlendirirken bir yandan da Yüce Allah'a şükürümüzü artıracaktır.

⁷⁹ Mü'min, 40/61; A'râf, 7/10.

⁸⁰ Tirmizi, Birr, 35.

Tevekkül

Birine güvence vermek, işini havale etmek anlamına gelen **tevekkül**; kişinin kendini Allah'a teslim etmesi, her durumda O'na dayanıp güvenmesidir. Hem rızık konusunda hem de diğer işlerinde elinden geleni yaptıktan sonra gerisini Allah'a (cc) bırakması ve O'ndan gelene rıza göstermesidir.

Müminler ancak o kimselerdir ki Allah anıldığı zaman kalpleri ürperir. O'nun ayetleri kendilerine okunduğu zaman (bu) onların imanlarını artırır. Onlar sadece Rablerine tevekkül ederler.⁸¹

Tevekkül imanla yakından ilişkilidir. Çünkü tevekkül, her şeye gücü yeten Rabbimizin izni olmadan hiçbir şeyin gerçekleşmeyeceğini ve O'nun daima bizim iyiliğimizi istediğini bilmektir. Tevekkül eden kişi, tüm dünya bir araya gelse Rabbimizin izni olmadan kimsenin bize bir fayda ya da zarar veremeyeceğini bilir. Kendi üzerine düşeni yaptıktan sonra O'na güvenir, istediği olsun ya da olmasın sonuçta meydana gelen şeyin kendisi için en hayırlı netice olduğunu kabul eder. Yani Yüce Allah'a tam anlamıyla teslimiyet gösterir.

Tevekkül, yerinde oturup çalışmadan işini Allah'a havale etmek, boş vermiş tavırlar sergilemek değildir. "Allah'ın dediği olur.", "Alımda yazılmışsa beni bulur." diye hiçbir şey yapmadan beklemenin tevekkülle alakası yoktur. Öncesinde gerekeni yapmadığımızda karşılaşacağımız kötü sonuçların sorumluluğu bize aittir. Böyle durumlarda "Ne yapalım, kader böyleymiş!" demek kendi ihmalkârlığımızın bedelini kadere yüklemek olur.

Âlemden "sünnetullah" adı verilen kanunlarla yürüyen ilahi bir düzen vardır. Her şey sebep-sonuç ilişkisine dayanan bir sistemde olup biter. Bir tohum uygun iklim koşullarındaki elverişli bir toprağa ekilmezse yetişemez. Bir hasta uygun şekilde tedavi edilmezse iyileşemez. O hâlde doğru sonuçları almak istiyorsak öncelikle kendi yapmamız gerekeni güzelce yerine getirmeli, tehlikeli ve riskli durumlarda gerekli tedbirleri almalıyız. Çünkü tevekkülün ilk şartı çalışıp çabalamaktır.

⁸¹ Enfâl, 8/2.

Bir adam, "Ey Allah'ın Resûlü! Devemi bağlayıp da mı Allah'a tevekkül edeyim, yoksa bağlamadan mı tevekkül edeyim?" diye sordu. Resûlullah (sas), **"Önce onu bağla, sonra Allah'a tevekkül et!"** buyurdu.⁸²

Tevekkül bizi rahatlatır, kaygılı yaşamaktan ve gereksiz endişelerden kurtarır, cesaretimizi ve öz güvenimizi artırır. Örneğin, sınava yeterince çalıştıktan sonra tevekkül eden kişi "Acaba unutmuyum?" telaşına kapılmaz, Rabbinin, emeğini boşa çıkarmayacağını bilir. Üstesinden gelemeyeceğimiz konularda kudret sahibi, iyiliksever ve merhametli olan Yüce Allah (cc) tarafından destekleneceğimizi bilmek bizi güçlendirir, sabretmeyi kolaylaştırırken korkuya kapılıp karamsarlığa düşmekten uzaklaştırır. En sıkıntılı anımızda Hz. İbrahim'in ateşe atılırken söylediği **"Hasbünallah ve nî'me'l-vekîl (Allah bize yeter, O ne güzel vekildir)."** sözü bizi kurtaracak yegâne ilaçtır. Her şeye gücü yeten Rabbimize dayanıp O'na güvenmek, inancımıza güç katacak ve bizi içine düştüğümüz karanlık zindanlardan kurtaracaktır.

DÜŞÜNELİM...

***Peygamber Efendimizin (sas) hicret ederken yaptığı hazırlıkları ve Sevr Mağarası'nda Hz. Ebû Bekir'e söylediği "Üzülme! Çünkü Allah bizimle beraber."*⁸³ sözünü tevekküle dair öğrendiklerimizle ilişkilendirerek değerlendirelim.**

Unutmayalım ki Rabbimiz (cc) bizim bilmediklerimizi bilen, her işi hikmetli olandır. Bazen çalışıp çabalar, tevekkül eder fakat istediğimiz sonuca ulaşamayız. Böyle bir durumda Rabbimizin bizim için en hayırlısını en hayırlı zamanda karşımıza çıkaracağından emin olmalıyız. Çünkü biz birçok şey isteriz Rabbimizden: sağlık, huzur, mutluluk, başarı.... Fakat bildiklerimiz, gördüklerimiz ve kavrayışımız sınırlıdır. O ise kendine yönelen duaları geri çevirmez ve bizim için en hayırlısını diler. Çabamıza rağmen O'dan istediğimiz olmadıysa ya hayırlı değildir ya vakti gelmemiştir ya da Rabbimiz bize daha iyisini verecektir. Büyüklerimizden duyduğumuz "Bu okulu çok istemiştım aslında, iyi ki de olmamış, gidenler hiç memnun değil.", "Beklediğim para o zamanlar elime geçseydi harcanır giderdi, ev alacağım zamana denk gelmesi ne iyi oldu.", "O işe girmek için çok çalışıp çabalamıştım, olmayınca kahroldum, ama o gün o kapı kapanmasaydı bugün kendi işimin patronu olamazdım." gibi sözler bu durumun somut göstergeleridir.

⁸² Tirmizî, Sıfâtü'l-kıyâme, 60.

⁸³ Tevbe, 9/40.

Merhamet

Merhamet, kısaca acımak ve şefkat göstermek demektir. İnsanın başka bir canlının çektiği acıyı fark ederek bundan üzüntü duyması ve bu acıyı gidermeye çalışmasıdır. Merhamet başkalarının sıkıntısına karşı duyarlı olmayı ve duygularına ortak olmayı ifade eder. Fakat **merhamet pasif bir empati duygusu değil, kişiyi bu sıkıntıyı ortadan kaldıracak aktif bir eylemde bulunmaya, iyiliğe sevk eden bir duygudur.**

Merhamette sevgi ve şefkat vardır, başkasına üstten bakarak acımak merhamet değildir. Merhameti kuşandığımızda kalbimiz yumuşar, ruhumuz incelik kazanır. Merhamet duygusunu yitirdiğimizde ise hissizleşiriz, kalbimiz katılaşır, sert bir hâle dönüşür. Oysaki insanın doğasına uygun olan, ona zarafet katan ve gerçekten insan olduğunu hissettiren şey yumuşak kalpliliktir. Merhamet duygusu, hisseden bir kalbimiz olduğunu hatırlatır bize, vicdanımızın sesini duyabilmemizi ve insaflı davranabilmemizi mümkün kılar. Kardeşimizin üzüntüsünü yüreğimizde hissedip derdine çare aramamızı sağlar.

Müminler, birbirlerini sevmeye, birbirlerine merhamet ve şefkat göstermeye, tıpkı bir organı rahatsızlandığında diğer organları da uykusuzluk ve yüksek ateşle bu acıyı paylaşan bir bedene benzer.⁸⁴

Merhamet, toplumdaki birlik ve beraberliğin, dayanışma ve yardımlaşmanın vazgeçilmezleri arasındadır. Hastalara, muhtaç ve yoksullara yardım etmek; kimsesizlere kimse, çaresizlere çare olmak; ihtiyaç sahiplerini gözetmek merhametin gereğidir. Merhametli bir insan karşılaştığı bir kazada yaralıları öylece bırakıp kaçamaz, ayakta durmakta zorlanan bir yaşlıya yer vermeden koltuğunda umursamaz bir tavırla oturamaz, komşusu açken kendisi rahat uyuyamaz, anne babasının kendisine ihtiyacı varken keyfine göre davranamaz. Harekete geçer. Kendi vicdanını rahatlatmak için değil, sıkıntısı olan kişinin içinde bulunduğu güçlükten kurtulup rahata ermesi için üstüne düşeni yapar.

⁸⁴ Müslim, Birr, 66.

Başkalarına merhamet ederken insan kendisini de unutmamalıdır. İnsanın başkasına yardım etmek uğruna kendi takatini aşan işlere girişmesi, çekebileceğinden fazla yük üstlenmesi, altından kalkamayacağı borçlara girmesi uygun değildir. Kişi kendine de merhamet etmelidir. Hem psikolojik hem de fiziksel olarak kendine gereğinden fazla yüklenmemeli, acımasız davranmamalıdır.

Merhamette kâinattaki tüm canlılara şefkat göstermek vardır. Merhameti kuşanan bir Müslüman; dini, dili, ırkı ne olursa olsun bütün insanlığa merhamet eder. Yeryüzünün neresinde olursa olsun bir insanın açlıkla mücadele etmesinden, zulüm görmesinden, felakete uğramasından rahatsızlık duyar. Hayvanların eziyet çekmesinden çiçeklerin susuz kalmasına kadar evrende birlikte yaşadığı hiçbir canlının acısına duyarsız kalmaz. Merhametli insana da merhametlilerin en merhametlisi olan Rabbimiz (cc) duyarsız kalmaz.

Yeryüzündekilere merhamet edin ki Allah da size merhamet etsin.⁸⁵

Elbette ki insanın hayatta her kötülüğü giderme, her sorunu çözme imkânı yoktur. Esas olan elinden geleni yapmaktır, bu yönde bir çaba göstermektir. Kardeşinin sorununu çözüme kavuşturmaya gücü yetmeyen kişinin onun yanında olduğunu hissettirerek ona güç vermesi ve derdinin devası için Rabbimize dua etmesi de merhametin bir göstergesidir.

⁸⁵ Ebû Dâvûd, Edeb, 58.

Merhametin sınırını iyi çizmek gerekir. Suç işleyerek cezayı hak eden kişilere merhamet gösterip ceza vermemek doğru değildir. Böylesi bir tutum suçluyu daha çok suça teşvik edecek, adalete mâni olacaktır. Benzer şekilde sınava çalışmayan bir öğrenci, kopya çekmesine müsaade etmeyen öğretmeni merhametsizlikle suçlayamaz. Çünkü onun bu istediği merhamet değil, adaletsizliktir.

Merhametlilerin en merhametlisi Rahmân ve Rahîm sıfatlarının sahibi Yüce Allah'tır. O'nun rahmeti her şeyi kuşatmıştır.⁸⁶ Bizi yokluktan var etmesi, sayısız nimetlerle donatması, yeryüzündeki her canlıya rızkını vermesi, doğru yolu bulabilmemiz için vahyini ve peygamberlerini göndermesi O'nun rahmetinin birer yansımasıdır.

[Resûl'üm!] Biz seni âlemlere ancak rahmet olarak gönderdik.⁸⁷

Yardımseverlik

Yardımseverlik, muhtaç durumda olanlara maddi veya manevi yardımda bulunmayı sevmektir. Yardımsever kişi iyilikten yanadır, başkalarının iyi durumda olmasından hoşnut olur ve bunun için elinden geleni yapmaya çalışır.

Yardımseverlikte karşılıksız yapılan yardımlar söz konusudur.

Yardım ettiğimiz kişi minnettarlık hisleriyle bizim için bir şeyler yapmak isteyecektir. Belki onun da bize bir yardımı dokunabilir ya da en azından bize olan sevgisi artar. Fakat yardımseverlik karşımızdakine hiçbir beklentimiz olmadan yardım edebilme duygusudur. Yardımlarımız, maddi veya manevi bir çıkar gözetmeden, sırf birine faydalı olmak, ihtiyacını giderip hâlini düzeltmek için yapıldığında anlamlıdır. "Gün gelir onun da bana bir yardımı olur.", "Ona yardım edersem onun yakınları bana iyi davranır.", "Vakfa bağışta bulunursam herkes beni tanır, şöhret kazanırım." gibi düşünceler yardımseverlikle bağdaşmaz. Yardımsever insan için en büyük ödül, yaptığı yardımdan dolayı içinde hissettiği huzur ve mutluluktur.

Yardımseverlik duygusu; sevgi, kardeşlik, empati ve duyarlılık hislerinin bir sonucudur. Sevdiğimiz insanın zor durumda olması, sıkıntı çekmesi bizi üzer. Onun bu hâline duyarsız kalamayız, elimizden geldiği ölçüde kendisine yardım edip içinde bulunduğu hâlden kurtulmasını

⁸⁶ A'râf, 7/156.

⁸⁷ Enbiyâ, 21/107.

isteriz. Hiçbir şey yapamasa da üzüntüsünü paylaştığımızı, her zaman yanında olduğumuzu söylemek ya da hissettirmek de yardımseverliğin göstergesidir.

Allah için size sığınan kimseye sığınak olun. Allah için isteyen kimseye verin. Sizi davet edene icabet edin, size bir iyilik yapana karşılığını verin. Eğer onun karşılığını verecek bir şey bulamazsanız, karşılıklıta bulunduğunuza kanaat getirinceye kadar ona dua edin.⁸⁸

Birine yardım etmek için çok güçlü veya çok zengin olmamız gerekmez. Yardımlaşmanın çok çeşitli yolları vardır. Bir başkasına para, eşya, kıyafet gibi maddi yardımlarda bulunabileceğimiz gibi karşılaştığı sorunlarla başa çıkmasına yardımcı olarak manevi destekte de bulabiliriz. Bir soruda takılıp kalan arkadaşımızın çözüm yolunu sağlaması, okul harçlığımızı veya öğle yemeğimizi paylaşmak, işe yeni başlayan birine bilgi ve tecrübe aktarımında bulunmak, yaşlı bir komşumuzun yükünü taşımasına yardım etmek, ev işlerinde anne babamıza yardımcı olmak gibi bir başkasının işini kolaylaştıran ya da ihtiyacını gideren her türlü iş ve davranış yardımlaşmaya girer. Yapacağımız yardımlar bazen güzel bir söz söylemek kadar basitken bazen çok ağır bir yüke omuz vermek kadar zahmetli; bazen de okul, cami, hastane yaptırmak gibi fazlaca maliyetli olabilir. Önemli olan bu yardımların iyi niyetle yapılmasıdır.

Sen Ne Dersin?

Birine yaptığın küçük bir yardımın onun için çok büyük bir anlam taşıyabileceğini hiç düşündün mü?

İyilik ve takva üzere yardımlaşın, günah ve haksızlık yolunda yardımlaşmayın.⁸⁹

⁸⁸ Ebû Dâvûd, Zekât, 38.

⁸⁹ Mâide, 5/2.

Yardımlarımız iyilik adına olmalı, hayırlı sonuçlara hizmet etmelidir. Kötülük ve düşmanlık yapmak, intikam almak, günah işlemek, insan haklarını ihlal gibi haksız fiillerde yardımlaşmak bir Müslüman'a yaraşmaz. Hukuk ve ahlak kurallarına aykırı konularda haksızlık üzere yardımlaşamayız. Çünkü haksızlığa yardım zulümdür.

OKUMA PARÇASI:

”

Cahiliye Devri'nde Araplar, haklı haksız ayırt etmeksizin kendi kabilelerinden olanlara yardım eder ve davalarını kabile taassubuna dayalı bir dayanışma mantığıyla halletmeye çalışırlardı. Söz gelimi, biri ensara diğeri muhacirlere mensup iki delikanlı bir gün kavga etmiş ve bu mantığın uzantısı olarak biri, "Yetişin ensar!" diye bağırırken diğeri, "Yetişin muhacirler!" diye kendi kabilesini yardıma çağırırmıştı. Sesleri işiten Hz. Peygamber olay yerine gelerek **"Bu Cahiliye çağrısı da nereden çıktı!"** demiş, kavgayı yatıştırdıktan sonra ise **"Zalim de olsa, mazlum da olsa kardeşinize yardım edin."** buyurmuştu.⁹⁰ Cahiliye Dönemi'nden beri söylenegelen bu vecizeyle, haklı olup olmadığına bakmaksızın herkesin kavmine yardım etmesi gerektiği kastedildiği için şaşırان sahabilardan biri sormuştu: "Ey Allah'ın Resûlü! Eğer mazlum ise yardım ederim, ancak zalimse ona nasıl yardım edeceğim?" Bunun üzerine Allah Resûlü (sas) şöyle cevap vermişti: **"Onu zulümden uzaklaştırırsın veya onun zulmüne engel olursun. Ona yapacağın yardım işte budur."**⁹¹

”

Kim bir Müslüman'ın dünya sıkıntılarından bir sıkıntıyı giderirse Allah da onun kıyamet günündeki sıkıntılarından birini giderir. Kim darda kalan bir kimsenin işini kolaylaştırırsa, Allah da dünya ve ahirette onun işlerini kolaylaştırır. Kim bir Müslüman'ın ayıbını örterse Allah da dünya ve ahirette onun ayıplarını örter. Kul, kardeşinin yardımında olduğu sürece Allah da onun yardımcısı olur.⁹²

Bizlerin dayanışma ve yardımlaşma içerisinde yaşamasını isteyen Rabbimiz, yaptığımız her yardımın kendi katında değer kazanacağını ve mutlaka karşılığını bulacağını belirtmiştir.

⁹⁰ Müslim, Birr, 62.

⁹¹ Buhârî, İkrâh, 7; Tirmizî, Fiten, 68; Komisyon, *Hadislerle İslam*, 3/618.

⁹² Ebû Dâvûd, Edeb, 60.

Birbirine destek olan tuğlalardan oluşan sağlam bir bina gibi olmamız gerektiğini hatırlatan Sevgili Peygamberimiz (sas) de bizleri, başta yetimler, dul kalmış hanımlar, yoksullar, yaşlılar gibi desteklenmeye ihtiyaç duyan kimseler olmak üzere toplumun tüm fertlerine yardım etmeye teşvik etmiştir.⁹³

İnsanların en hayırlısı, insanlara en fazla yararı dokunandır.⁹⁴

Yardımlaşmada en yakınlarımızdan başlamak esastır. Ailemizden başlamak üzere yakınlarımıza, din kardeşlerimize ve nihayetinde ihtiyaç sahibi olan tüm insanlara yardım etmemiz Müslümanlığımızın gereğidir. Müslüman, nerede ve kim olursa olsun açlık çeken, muhtaç durumda kalan veya zulme uğrayanlara yardımcı olmakla yükümlüdür.

Birine yardım ettiğimizde hem onu mutlu ederiz hem de kendimiz mutlu oluruz. Yardımlaşınca işler daha kolay, hayat daha anlamlı olur. Sıkıntılara göğüs germek kolaylaşır, hüzünler paylaşıldıkça azalırken sevinçler paylaşıldıkça çoğalır. Yardımlaşma, sosyal bir varlık olmanın gereğidir.

Bizleri yoktan var eden Rabbimiz (cc), her şeye gücü yetendir. En büyük dayanağımız ve yardımcımızdır. **el-Vekîl, el-Velî, el-Kerîm, el-Muiz** gibi isimleri O'nun bu özelliğini en iyi yansıtan isimleridir. O, bütün işlerimizde güvenip dayandığımız *el-Vekîl*; dostumuz, yardımcımız ve koruyucumuz olan *el-Velî*; oldukça cömert olan ve bizlere çokça nimetler bahşeden *el-Kerîm*; dilediğini güçlü ve değerli kılan *el-Muiz*'dir. Her istediğini yapabilen en yüce varlığın daima yanımızda olan ve bizim iyiliğimizi düşünen, cömert bir dost olduğunu bilmek bizi yalnızlık ve çaresizlik hissinden kurtarır, en zor zamanlarımızda bile ümidimizi canlı tutmamızı sağlar.

Kardeşlik

İslam ahlakının vazgeçilmez özelliklerinden biri olan kardeşlik, insanlarla sevgi ve muhabbet dolu, sıcak ve samimi ilişkiler kurmayı, birlik ve beraberlik üzere kardeşçe yaşamayı ifade eder.

Müminler ancak kardeşirler...⁹⁵

⁹³ Buhârî, Mezâlim, 5; Nafakât, 1; Talâk, 25.

⁹⁴ Kudâî, *Müsnedü's-şihâb*, 1/365.

⁹⁵ Hucurât, 49/10.

Dinimizin temeli sevgi ve kardeşliğe dayanır. İslam'ı benimseyen herkes birbirine kan bağıni aşan bir kardeşlik duygusuyla bağlanır. Bu bağ o kadar kuvvetlidir ki Peygamber Efendimiz (sas), Müslümanları, tuğlaları birbirine sıkıca kenetlenmiş sağlam bir binaya benzetmiştir.⁹⁶ Buna göre Müslümanlar birbirinin kurdu değil, yurdu olmalıdır. Bir Müslüman, kardeşi için tehdit veya

tehlike arz eden biri olamaz, aksine onun iyiliği için çabalayan daimi bir dost olmalıdır. Çünkü inancı ona kardeşini sevmeyi, kendi iyiliğini düşündüğü kadar onun da iyiliğini gözetmeyi telkin etmektedir:

Sizden biri, kendisi için istediğini (Müslüman) kardeşi için de istemedikçe (gerçek anlamda) iman etmiş olamaz.⁹⁷

Kendimize nasıl davranılmasını istiyorsak karşımızdakine de öyle davranmamız ve bize yapılmasını istemediğimiz bir şeyi başkasına yapmamamız, ilişkilerimizin sağlıklı olması için temel bir ilkedir. Buna sevgi ve muhabbet de eklendiğinde kendimiz için istediğimiz iyilik ve güzellikleri kardeşimiz için de isteriz, onun başarıları bizi mutlu ederken üzülmeleri bizi de üzer. Aynı şekilde bizim mutluluklarımız da kardeşimizin yüzünü güldürür; birlikte güler, birlikte ağlarız. Böylece acılarımız paylaşıldıkça azalırken sevinçlerimiz paylaşıldıkça artar. Kardeşlik duygularının hâkim olduğu böyle bir toplumda kıskançlık, kin ve nefret, hıyanet gibi duygular kendine yer bulamaz, bu sayede toplum huzurlu bir yaşam sürer.

Müminler, birbirlerini sevmeye, birbirlerine merhamet ve şefkat göstermeye, tıpkı bir organı rahatsızlandığında diğer organları da uykusuzluk ve yüksek ateşle bu acıyı paylaşan bir bedene benzer.⁹⁸

⁹⁶ Buhârî, Mezâlim, 5; Edeb, 36.

⁹⁷ Buhârî, İmân, 7.

⁹⁸ Müslim, Birr ve sıla, 66.

Herkesin birbirinden farklı yetenekleri, kendine özgü güzellikleri vardır. Kimimiz erkek kimimiz kadın, kimimiz daha güçlü kimimiz daha zayıfız. Bazılarımızın kavrama yeteneği daha gelişmişken bazılarımız el becerisiyle öne çıkar. Her birimiz toplum içerisinde farklı konumlara gelmişizdir, gelir düzeylerimiz de kişiden kişiye değişebilir. Sahip olduğumuz özellikler ne olursa olsun hepimizin insan olma paydasında eşit olduğunu ve tüm bunların kalıcı değil geçici olduğunu bilmek kardeşliğimizi güçlendirir. Yanı başımızdaki insanın da bizim gibi bazı iyi ve kötü özellikleri olduğunu ve her insan gibi onun hata yapabileceğini düşünürsek empati kurmamız kolaylaşır; kardeşimize karşı daha anlayışlı, hoş görülü ve affedici olabiliriz.

Kardeşlik duygularımızın gelişmesinde iyi niyet ve güzel ahlak çok önemlidir. Her olumsuz davranışın ardında kötü niyet aramadığımız ve yaptığımız iyiliği bir çıkar gözeterek yapmadığımızda kardeşimizle olan ilişkilerimiz zarar görmeyecektir. İyi niyetle yapılan her davranış iki tarafa da güven verir, sevgi bağlarını güçlendirir ve anlaşmazlıkları derin ayrılıklara dönüştürmeden sona erdirir. Bazen sevdiğini dile getirme bazen küçük bir hediye bazen de sadece küçük bir gülümseme, yıllar sürecektir küskünlüklerin önüne geçebilir.

Kardeşliği sürdürmenin püf noktası Allah (cc) için sevmekten geçer. Allah için sevmek, birini zenginlik, makam, şöhret gibi maddi özelliklerinden ya da bize yakınlığından değil de güzel ahlak ve iyi huylu olmak gibi Allah'ın sevdiği niteliklere sahip olduğu için sevmektir. Rabbin rızasına aykırı olan zulüm, haksızlık gibi davranışlara tepki göstermek de Allah için sevmenin gereğidir. Kardeşimizin adaletsiz ve çirkin davranışlarına ses çıkarmamak esasında ona yaptığımız bir kötülük olur, onu gerçekten seviyorsak yanlışlarını düzeltmeye de yardımcı olmalıyız. Dolayısıyla birbirimizi başka çıkarlar gözeterek değil de Allah için sevdiğimizde el birliğiyle iyilik ve güzellikleri yaygınlaştırmış, kötülükleri engellemiş oluruz.

DÜŞÜNELİM... BULALIM...

Hizmet Peygamber'in öncülüğünde gerçekleşen ensar-muhacir kardeşliği hakkında bilgi toplayalım. Bu kardeşliğin toplumsal yaşantıya ve Medine'de bir İslam devleti kurulmasına nasıl katkı sağladığını konuşalım.

Müslüman Müslüman'ın kardeşidir; ona hainlik yapmaz, ona yalan söylemez, onu yüzüstü bırakmaz...⁹⁹

99 Tirmizî, Birr, 18.

Müslümanlar arasında özel bir kardeşlik hukuku vardır. Müslüman, kardeşini gördüğünde ona selam vererek onu Rahmân'ın korumasına emanet eder, aksırdığında "Yerhamukallah" diyerek ona hayır duada bulunur, hastalandığında kendisini ziyaret eder, davetine icabet eder, son yolculuğuna kadar yanında olduğu kardeşinin cenazesinde de hazır bulunur.¹⁰⁰ Müslüman, kardeşine haksızlık etmez, onu küçük görmez, yalnız ve yarımsız bırakmaz, onun hakkında kötü düşünmez ve özel hâllerini araştırmaz.¹⁰¹

Kardeşlik duygusu insana güven verir ve yaşama sevincini artırır. İyiliğimizi düşünen, bizi kötülüklerden koruyan, bizim olmadığımız yerde dahi hakkımızı koruyan, iyi günde kötü günde yanımızda olacak dostların varlığını bilmek bize güç verir. Güvensizliğin verdiği endişe ve huzursuzluktan korur, değerli hissettirir. Bizi yeryüzünün en şerefli varlığı olarak var eden Rabbimiz (cc), tüm insanlığa örnek olacak kardeş bir toplum hâlinde yaşamamızı isterken aramızdaki sevgiyi perçinleyecek söz ve davranışları teşvik etmiş ve kardeşlik bağlarımıza zarar verecek her türlü tutumdan da bizleri sakındırmıştır.

İsar ve İnfak

İsar, bir kimsenin, kendisi ihtiyaç içinde bulunsa bile sahip olduğu imkânları başkalarının ihtiyacını karşılamak üzere kullanması, başkasının yararı için fedakârlıkta bulunmasıdır. Yani bir şeye ihtiyacı olduğu hâlde, kendi ihtiyacından vazgeçerek bir başkasının ihtiyacını gidermektir. Böyle bir davranış sadece cömertliğin değil, aynı zamanda fedakârlığın, diğerkâmlığın ve ahlaki yüceliğin bir göstergesidir. İsar sahibi bir insan, sahip olduğu şeyleri içtenlikle paylaşır ve sevdiklerini başkasına ikram etmekten mutluluk duyar.

Onlardan önce bu yurda yerleşmiş ve gönülden inanmış olanlar, kendilerine göç edip gelenleri severler, onlara verilenlerden dolayı içlerinde bir rahatsızlık duymazlar; ihtiyaç içinde olsalar bile onları kendilerine tercih ederler. Kim nefsinin bencilliğinden korunmayı başarırsa işte kurtuluşa erecekler onlardır.¹⁰²

Yukarıdaki ayet, ensarın, Mekke'den hicret etmiş muhacirlere karşı gösterdikleri eşsiz yardımlaşma ve isar duygusunu anlatmaktadır.

¹⁰⁰ Buhârî, Cenâiz, 2.

¹⁰¹ Müslim, Birr, 28, 32.

¹⁰² Haşr, 59/9.

İsar, sadece elinde olanın fazlasını vermek veya paylaşmak değildir. Kişinin ihtiyacı olduğu hâlde ihtiyacını kendi ikinci plana atması, başkasının ihtiyacını kendi isteğinin önüne koymasıdır. Böyle bir seviyeye ulaşmak kolay değildir. Bu erdeme ulaşabilmek için empati yeteneğimizin gelişmiş olması, kardeşliğin ne demek olduğunu tam anlamı ile içselleştirmemiz gerekir. Elimizde çok az

yemek kalmışsa ve yanımızda aç biri varsa yemeği ona vermeyi düşünebilmektir. Yani isarın özü "Benim de ihtiyacım var ama senin ihtiyacın daha öncelikli." diyebilmehtir.

DÜŞÜNELİM... BULALIM...

Hayatında isâr örneği sergileyen biriyle karşılaştın mı? Böyle bir kişinin hayatını araştırmaya ne dersin?

İnfak ise Allah'ın hoşnutluğunu kazanmak amacıyla maldan, zamandan ya da sahip olunan her türlü imkânlardan başkaları için harcama yapmaktır. İnfak sadece zenginlere ait bir sorumluluk değildir, her müminin, sahip olduğu nimetlerden başkalarına bir şeyler verebilmesini ifade eder. İnfak kavramı Kur'an-ı Kerim'de sıkça karşımıza çıkar.

(Onlar) gayba iman ederler, namazı kılarlar, kendilerine verdiklerimizden hayra harcarlar (infak ederler.)¹⁰³

İnfak, sadaka ve zekâtтан daha geniş bir kapsama sahiptir. Zekât, belli bir mal miktarı üzerinden belirli kişilere verilen farz bir ibadettir. Sadaka ise çoğunlukla gönüllü olarak ihtiyaç sahiplerine yapılan maddi yardımlar için kullanılır. İnfak ise bunları içinde barındırdığı gibi zaman ayırmayı, öğrendiği bir bilgiyi paylaşmayı, bir tebessümle moral vermeyi, harçlığını paylaşmayı da kapsar. Bu nedenle bünyesinde hem maddi hem de manevi bir paylaşmayı barındırır.

103 Bakara, 2/3.

Kulların sabaha eriştiği her gün (yeryüzüne) iki melek iner. Bu iki melekten biri, "Allah'ım, malını hayır yolunda harcayan kişiye (harcadığı malın yerine) yenisini ver." der. Diğeri de, "Allah'ım, malını (hayır yollarında harcamayarak) elinde tutan (cimrilik eden) kişinin malını telef et." der.¹⁰⁴

İnfak, kişinin hem dünyasını hem de ahiretini zenginleştirir. Paylaştıkça insanın iç dünyası genişler, kalbi huzur bulur, bencillikten uzaklaşır. İnfak eden kişi, çevresindeki ihtiyaçları fark etmeye başlar, merhamet duygusu gelişir, empati kurma becerisi artar. Allah (cc) yolunda yapılan her harcama, kişinin ruhunu arındırır, kalbine huzur verir. Paylaşmanın verdiği iç huzur, maddi kazançtan çok daha büyüktür.

Sen Ne Dersin?

Bugün sahip olduklarından neleri başkalarıyla paylaşabilirsin? Sence infak sadece parayla mı olur?

Cömertlik

Cömertlik, insanın kendi imkânlarını gönül rızasıyla, bir karşılık beklemeden başkalarıyla paylaşmasıdır. Cömert kişi, sahip olduğu malın mülkün ve diğer imkânların asıl sahibinin Allah olduğunu bilir, Yaratan'ın ikramını başkalarına ikram etmekten hoşnut olur.

Onlar, harcadıklarında ne israf ne de cimrilik ederler. Bu ikisi arasında orta bir yol tutarlar.¹⁰⁵

¹⁰⁴ Buhârî, Zekât, 27.

¹⁰⁵ Furkân, 25/67.

Cömertlik, israf ve cimriliğin ortasıdır. Malını savurganlıkla harcayarak israf etmek de harcama yapmaktan kaçınıp cimri davranmak da aşırı tutumlardır. Cömertlikse ikisinin ortasında dengeli bir hâldir. Dolayısıyla cömertlik adına varını yoğunu hesapsızca başkaları için harcayarak muhtaç duruma düşmek de doğru değildir.

Onlar, seve seve yiyeceği yoksula, yetime ve esire yedirirler. (Yedirdikleri kimselere şöyle derler:) "Biz size sırf Allah rızası için yediyoruz. Sizden bir karşılık ve teşekkür beklemiyoruz."¹⁰⁶

Cömert insan isteyerek, seve seve paylaşımda bulunur. Sahip olduğu şeyleri başkalarının istifadesine sunmaktan, insanlara yardım etmekten memnuniyet duyar. Bu memnuniyet, onun kendisi için istediğini başkası için de istemesinden, empati ve kardeşlik duygularının gelişmiş olmasından kaynaklanır. Cömertlik, ruhuna ahlaki bir özellik olarak yerleştiği için karşılığında bir çıkar gözetmeden, teşekkür dahi beklemeden yardımlarını zevkle yapar. Böylesi samimi hislerden uzak birinin başkasının zorlamasıyla, gönülsüzce yardımda bulunması onu cömert yapmaz. Aynı şekilde meşhur olmak, gösteriş yapmak, cömert görünmek gibi bir menfaat için yapılan harcamaların da cömertlikle alakası yoktur.

Cömert olmak için zengin olmamız gerekmez. Yardımda bulunduğumuz kişinin de fakir ya da çok muhtaç biri olması şart değildir. Cömertliğin göstergesi verdiğimiz şeyin azlığı veya çokluğu değildir. Önemli olan paylaşma ruhunu benimsemiş olmaktır. Yiyecek bir kuru ekmeği olan kişinin, aç kalmış biriyle bunu paylaşması hatta hiçbir imkânı olmasa dahi kişinin bir başkasına verme hissi taşıması cömert olması için yeterlidir. Muhtaçların ihtiyacını görmek daha kıymetli olmakla birlikte cömert kişi hem ihtiyaç sahiplerine hem de varlıklı kimselere ikramda bulunmaktan hoşnut olur.

Sevdiğiniz şeylerden Allah yolunda harcamadıkça iyiliğe asla erişemezsiniz. Her ne harcarsanız Allah onu bilir.¹⁰⁷

Verdiğimiz şeyin bizim gözümüzde pek bir değeri yoksa buna cömertlik demek doğru olmayacaktır. Örneğin; giymediğimiz bir kıyafeti giyebilecek birine vermemiz, iyi bir davranış olsa da bizim cömert olduğumuzu göstermez. Sevdiğimiz, değer verdiğimiz şeylerden vazgeçebilmemiz, bunları başkasının yararına canıgönülden sunmamızdır cömertlik.

¹⁰⁶ İnsân, 76/8-9.

¹⁰⁷ Âl-i İmrân, 3/92.

OKUMA PARÇASI:

”

Resûlullah (sas) Medine'ye geldiğinde sevgi, saygı ve dayanışmaya dayalı bir toplumun temelini atmak üzere muhacir ve ensar arasında bir Kardeşlik Antlaşması yapmıştı. Gönüllülük esasına dayalı bu antlaşma gereğince Medineli her bir Müslüman, Mekke'den hicret eden bir kardeşini evi yapılıncaya kadar kendi evinde misafir edecekti. Mekkelilerden Abdurrahman b. Avf ile bu antlaşma gereği "kardeş" olan Medineli sahabe Sa'd b. Rebî' onu evine götürerek şöyle dedi: "Malımı seninle yarı yarıya bölüşeyim." Öz kardeşler bile miras taksiminde kavga ederken Sa'd'ın bu teklifi oldukça şaşırtıcıydı. Fakat Allah Resûlünün yoldaşı olma şerefine eren Abdurrahman b. Avf, "Allah malını ve aileni sana (bağışlasın ve) bereketli kılsın. Siz bana çarşının yolunu gösterin." diye karşılık vererek bu teklifi kabul etmedi. Çalışmak üzere çarşıya gitti ve o gün yaptığı ticaretle bir miktar yağ ve keş (kurutulmuş yağsız yoğurt) kazanarak geri döndü.¹⁰⁸

“

DÜŞÜNELİM... BULALIM...

Abdurrahman b. Avf ile Sa'd b. Rebî arasındaki kardeşlik ve paylaşım antlaşması, cömertlik ve dayanışma açısından ne gibi dersler verir?

Cömertlikte esas olan, neyi harcadığımız değil, bizim olanı başkası için harcayabilmenin güzelliğini yaşamaktır. Bazen maddi harcamalarla, bazen sahip olduğumuz diğer imkânlarla etrafımızdakilere destek oluruz. Bazen yemeğimizi bazen de sevgimizi, muhabbetimizi, huzurumuzu paylaşıyoruz. Kimine bilgi ve tecrübemizi paylaşarak rehberlik ederiz, kimine yeteneklerimizi kullanıp elimizin emeğiyle, gücümüzü sarf ederek yardım ederiz. Her biri cömertliğin yansıması ve erdemli davranışlardır.

Cömertliğin en ileri seviyesi, ihtiyaç duyulandan fazla olan her şeyini hayır için dağıtmaktır. Bundan daha üstünü ise kişinin kendi ihtiyacı olduğu hâlde bir başkasının ihtiyacını karşılamak için sarf etmesidir. Fedakârlığın zirvesi olan bu tutum, üst düzey bir erdem olsa da cömertlikte ölçülü ve dengeli olmak esastır. Birinin sıkıntısını gidereyim derken bir başkasına el açacak hâlde gelmek dinimizce uygun görülmemiştir.

¹⁰⁸ Buhârî, Büyû', 1; Menâkıbü'l-ensâr, 3.

Bir gün Allah Resûlü'nün (sas) evinde bir koyun kesilir. Âişe Annemiz (ra) koyunun ön kolu hariç etin tamamını komşularına dağıtır. Hz. Peygamber evine geldiği zaman *"Koyundan ne kadar kaldı?"* diye sorar. Âişe Validemiz ona der ki: *"Koyunun şu ön kolu hariç hiçbir şey kalmadı."* Sevgili eşinin sözlerine karşılık Peygamberimizin verdiği cevap çok anlamlıdır: *"(Demek ki) ön kolu hariç tamamı (bize sevap olarak) kalmıştır!"*¹⁰⁹

Hayır olarak verdiklerimiz bizim için kayıp değil kazançtır aslında. Çünkü yaptığımız hayır ve hasenat, maddi anlamda bir eksilme gibi görünse de huzur ve berekete vesile olarak dünya hayatımıza büyük katkılar sunar, sosyal ilişkilerimizi besleyerek kardeşliğimizi pekiştirir. Aynı zamanda bu dünyada hayır namına harcadıklarımız, asıl yurdumuz olan ahirette sermayemiz olacak salih amellere dönüşmekte ve oradaki hayatımızı imar etmektedir. Kazandıklarımızı göz önünde bulundurduğumuzda vermek bizi rahatlatacak, cömertlik erdemini kuşanmamız kolaylaşacaktır.

En cömert varlık rabbimiz olan Allah'tır. **el-Kerîm** ve **el-Cevvâd** isimleri O'nun bu özelliğini anlatırken "karşılıksız olarak bol bol veren anlamındaki **el-Vehhâb**, lütuf ve ihsanda bulunan manasındaki **el-Latîf** ve çok bağışlayan anlamına gelen **el-Gaffâr**, **er-Rahîm** gibi isimleri de farklı açılardan Rabbimizin (cc) cömertliğine işaret etmektedir.

Kanaatkârlık

Kanaatkârlık, sahip olduğumuz şeylerle yetinebilmek ve bunları değerli görüp şükredebilmektir. Açgözlü olmayıp elimizdeki nimetlere rıza göstermektir.

(Şayet) biriniz, mali imkânlar bakımından ve bedenen kendisinden daha iyi durumda olanlara (imrenip) bakacak olursa; bir de (bu yönlerden) kendisinden daha kötü durumda olanlara baksın!¹¹⁰

¹⁰⁹ Tirmizî, Sıfâtü'l-kıyâme, 33.

¹¹⁰ Buhârî, Rikâk, 30; Müslim, Zühd, 8.

Kanaatkâr insan hiçbir koşulda kendi durumunu küçümsemez, elindekilerle mutlu olmayı bilir. Kendisini, sürekli daha varlıklı insanlarla kıyaslayıp şikayetlemek ve üzölmek yerine daima kendisinden daha sıkıntılı olan insanlara bakarak sahip olduğu şeylerin kıymetini bilir. Bunlara erişemeyenleri düşünerek hâline şükreder. Ayrıca daha fazla malın veya imkânın daha fazla risk ve sorumluluk gerektirdiğinin de farkındadır. Dolayısıyla kanaatkârlık insanı mutlu, huzurlu kılan bir erdemdir. Bu erdemden yoksun bir kişi, ne kadar zengin olsa da bu nimetler kendisini mutlu etmeye yetmeyecektir. Sanal veya gerçek ortamlarda gördüğümüz mutluluk tabloları bizi yanıltmamalıdır. Varlığın da, yokluğun da dünya imtihanının bir parçası olduğunu bilip hâline şükredebilen kişi, malın mülkün esaretinden kurtulmuş, her hâlükârda mutlu olabilen kişidir.

Göklerdeki ve yerdeki her şey O'nundur.¹¹¹

Her şeyin asıl sahibinin biz kullarını çok seven Yüce Allah olduğunu hatırdâ tutmak kanaatkâr olmamızı kolaylaştırır. Bizler bilgimiz ve becerimizle ne kadar çalışıp çabalasak da O'nun takdir ettiğinden daha fazla nimete sahip olamayız. Elbette bu, çalışmanın gereksiz olduğu anlamına gelmez. Bu bilinç bizi açgözlölük, hırs ve tamah duygularıyla hareket edip ömrümüzü heba etmekten, bayağı bir hayat sürmekten korur. Bize düşen çalışıp çabalamaktır, ancak neticede Rabbimizin (cc) dediğı olur ve O her zaman bizim iyiliğimizi istediğine göre belki de bizim hırsla arzuladığımız şeyler bize fayda getirmeyecektir.

DÜŞÜNELİM...

O hâlde kanaatkârlık, zengin olmaya engel midir veya kanaatkâr olmak bizi tembelliğe mi teşvik etmektedir?

Kanaatkârlık, zengin olmamıza veya zenginliği istememize engel değildir. Onurlu, nezih bir yaşam sürmek için kimseye muhtaç olmadan, kendi ayaklarımızın üzerinde duracak kadar maddi güce sahip olmak hepimizin ihtiyacıdır. Daha fazlasına sahip olmaksâ bize daha büyük imkânlar sunarak daha kapsamlı iyilik, hayır ve hasenatta bulunmanın yolunu açacaktır. Kanaatkârlıkta asıl olan zenginliği, maddiyat sahibi olmayı amaç hâline getirmemek, hırsımızın esiri olmamaktır. Dolayısıyla kanaatkârlık daha fazlasını istemeye, bunun için çalışıp çabalamaya mâni olmaz. Hâline şükretmek, daha iyi durumda olmaktan vazgeçmek değildir. Helalden şaşmadan gerekli adımları atıp üzerimize düşeni yaptıktan sonra payımıza düşene rıza göstermektir.

¹¹¹ Nahl, 16/52.

Zenginlik, mal çokluğu değildir; asıl zenginlik, gönül tokluğudur.¹¹²

Kanaatkâr olabilmek, insanın bu dünyadaki asıl zenginliğidir. Çünkü hepimizin doğasında mal mülk edinme hırsı ve dünya nimetlerine sahip olma arzusu vardır. Hep daha fazlasını edinmeye, daha yenisini almaya meylederiz. Bu hırsı dizginleyemediğimiz takdirdeyse elde ettiğimiz hiçbir şey bizi memnun etmez. Hep gözümüz daha fazlasında olacağı için sürekli bir tatminsizlik yaşar ve daha büyük sorunlarla karşılaşırız. Var olanlara sevinmek yerine yokluklara odaklanır, başkasının elindekine göz dikmeye başlarız ve gitgide bizden daha iyi imkânlarla sahip olan kişilere haset ve düşmanlık besler hâle geliriz. Daha kötüsü bunları elde etmek için hırsızlık gibi gayrimeşru yollara başvurabilir, mal hırsıyla gözü dönmüş bir hâlde hak hukuk, ahlak tanımayan bir insan hâline gelebiliriz. Kanaatkârlık bizi, bu bitmez tükenmez hırstan, doyumsuzluk ve mutsuzluk hâinden korur. Bu bakımdan kanaat, bizi asıl zengin kılan şey, atasözünde belirtildiği üzere tükenmez bir hazinedir.

Bağışlamak

Bağışlamak, hata yapanı, kusur işleyeni ya da kötülükte bulunanı bağışlayıp ona ceza vermekten vazgeçmektir. Bize karşı bir kabahati olan kişiye karşı kin, nefret, düşmanlık gibi kalıcı duygular beslememektir.

Affetmek, hatayı görmezden gelmek, yaşananları yok saymak veya suçlunun haklı olduğunu kabullenmek değildir. Karşımızdakinin yaptığı hatanın farkında olup gerekli uyarıları yapmakla birlikte ona duyduğumuz kızgınlığı devam ettirmemek, derinleştirmemektir.

Bir kötülüğün karşılığı ona denk bir kötülüktür; ama kim bağışlar, düzeltme yolunu tutarsa onun mükâfatını Allah verir. Hiç şüphe yok ki O haksızlık edenleri sevmez.¹¹³

İşlenen suçun karşılığı olan cezayı vermek adaletin gereğidir ve mağdur olanın doğal hakkıdır. Bu yüzden affetmek, adaletten daha üst bir erdem kabul edilir. Özellikle kendisine karşı suç işleyeni cezalandırmaya gücü ve imkânı olduğu hâlde bu haktan vazgeçip karşındakini

¹¹² Buhârî, Rikâk, 15.

¹¹³ Şûrâ, 42/40.

bağışlamak üstün bir meziyettir. Ancak kişilik haklarının ihlali veya kamu hukukunu ilgilendiren bir durum söz konusuysa suçluların cezalandırılması ve herkese hak ettiğinin verilmesi esastır.

...Allah, affeden bir kulunun ancak şerefini artırır...¹¹⁴

Bağışlamak bir zayıflık göstergesi değildir. Aksine affetmek, zor olanı başarmaktır. Kötülüğe kötülükle karşılık vermek en kolaydır. Öfkemizi kontrol altına alıp aşırıya kaçmadan adil bir cezalandırmada bulunmak daha zordur. Fakat en zoru, bu cezadan da vazgeçip karşımızdakini affetmektir. Bu şekilde davranmak güçlü bir irade, öfke kontrolü ve öz denetim gerektirir. Dolayısıyla affetmek, âcizliğimizi değil olgun olduğumuzu gösterir, bizi güçlü ve saygın bir birey kılar.

Sen Ne Dersin?

Affetmek iyilikten gelir. Peki affetmekle biz kime iyilik yapıyoruz?

Affetmek, karşımızdakine yaptığımız bir iyilik olsa da aslında affetmekle en büyük iyiliği kendimize yapıyoruz. Affetmek, bize sağlıklı düşünebilme ve sağduyuyla hareket edebilme imkânı sunar. Bizi, öfkemize yenik düşüp kötülüğe bir yenisini eklemekten korur. Aynı zamanda yaşadığımız kötü olayların oluşturduğu olumsuz duyguların giderek büyümesine, kin ve nefret gibi bizi içten içe zehirleyen, huzursuz eden yıkıcı duygulara dönüşmesine mâni olur. Birini affedemediğimizde ona olan kızgınlığımız devam eder ve böylece onun bize zarar vermeye devam etmesine izin vermiş oluruz. Affetmekle geçmiş olayların yükünü taşımaktan kurtulup sükûnete kavuşur ve manevi bakımdan rahatlarız.

Rabbimizin {cc} **"Afûv", "Gafûr", "Settâr", "Tevvâb"** gibi isimleri O'nun çok bağışlayan, merhamet eden, kusurları affeden yönüne işaret eder. Affetmeyi çok seven Rabbimiz {cc}, Peygamber'i {sas} **"Sen af yolunu tut."**¹¹⁵ diye öğütlemiş ve biz kullarından da affedici olmamızı istemiştir.¹¹⁶ Affetmek takvaya uygun bir davranış olduğundan insanın kemale ermesinde önemli rol oynar.

Herkesin hata yapabileceğini düşünerek merhamet duygusuyla hareket edebilmek affetmeyi kolaylaştırır. Karşımızdakinin suçunu itiraf edip pişmanlığını dile getirmesi de bu noktada önemlidir. Kendimiz de buna dikkat etmeli ve hata yaptığımızda bunu gurur meselesine dönüştürmeden özür dilemeyi bilmeliyiz.

¹¹⁴ Müslim, Birr ve sıla, 69.

¹¹⁵ A'râf, 7/199.

¹¹⁶ Nûr, 24/22.

Affedici olmayı benimsemek hem bu dünyamızı hem de ahiretimizi güzelleştirecektir. Yani başımızdaki insanlara da affetmeyi öğütlemek, onların da hayatlarını güzelleştirmeye katkı sağlar. Başından geçen kötü bir hadiseyi anlatan arkadaşımızı sakinleştirmek yerine onu daha da hırslandıracak sözler söyleyip düşmanlığa kapı aralamak gerçek bir dosta yaraşmaz. Kusurların hoş görüldüğü, affetmenin yaygınlaştığı bir toplum huzur veren, medeni bir toplumdur.

Yumuşak Huyluluk (Hilim)

Hilim, akıllı ve ağırbaşlı davranmak, sabırlı ve temkinli hareket etmektir. Yumuşak huylu olmak, kaba ve çirkin hâllerden uzak durmaktır.

Hilim, cehaletin karşısında yer alır. Kötü sözlü olmak, kaba ve kırıcı tavırlar sergilemek, taşkınlık yapmak gibi cahilane, görgsüz davranışlardan uzak olmayı ifade eder. Hilim sahibi insan; cana yakın, güler yüzlü ve dost canlısıdır. Kalbi temiz, iyi niyetli ve merhametlidir. Asık suratlı, etrafını kırıp döken, şiddet yanlısı, saldırgan kişiler hilim erdeminden yoksun kimselerdir.

Sen Ne Dersin?

Yumuşak huylu olmak iyi bir özellik mi?

Hilim sahibi olmanın göstergelerinden biri yumuşak huyluluktur. Fakat bu yumuşaklık; akılsız, güçsüz, kendini korumaktan âciz veya onursuz olmaktan kaynaklanan bir hâl değildir. Gücü yetmediğine sessiz kalıp gücü yettiğinden intikam alan kişiye halim denemez. Öfkesi doruk noktaya çıkmışken onu kontrol edebilen, taşkın duygularını dizginleyebilen ve akliselim davranabilen kişidir halim. Ani tepkiler vermeden düşünerek hareket ettiği için ağırkanlı ve sabırlı davranır. Merhametli ve hoşgörülü olduğu için yumuşaktır. Başka çaresi olmadığı için ya da ahmaklığından değil, güçlü olduğu hâlde bile isteye affetmeyi tercih ettiği için yumuşak huylu yani halimdir.

Halim olmak kolay değildir. Çünkü hilim; hoşgörü, affetme, sabır, onurlu davranma, kararlılık, vakar gibi birçok güzel özelliği içine alan üst bir erdemdir. İnsanı insan yapan aklın hâkimiyetini kaybetmeden var olması ve ona güzellikler katmasıdır.

Halim olmak; bilgili, aynı zamanda hem ahlak hem de davranış bakımından olgun olmayı gerektirir. Arkadaşlarımızın tahriklerine kapılıp bir başkasına zarar vermek, galeyana gelip sevdiğimizi kırmak, hırs ve intikam duygularıyla hareket etmek yerine aklımızı devre dışı bırakmadan, davranışlarımızın başını sonunu hesap ederek, sükûnetle hareket edersek hilim erdemini kuşanmışız demektir. Halim olmak bize düşük hâllerden ve çatışmadan uzak, nezih, saygın ve dingin bir hayat sunar.

Rabbimizin isimlerinden biri hilim sahibi anlamına gelen Halîm'dir. Halîm ismi, O'nun her şeye gücü yettiği hâlde suçluları hemen cezalandırmayıp sabırlı davranmasını, aynı zamanda mazlumun duasını kabul ederken de acele etmemesini ve her işi olması gereken ölçüde yapmasını ifade eder.¹¹⁷

DÜŞÜNELİM...

Rabbimiz neden günahkârlara ceza vermekte sabırlı davranıyor ve mazlumun duasına hemen cevap vermiyor? Halîm olmasının hikmeti nedir?

Tevazu

Tevazu, alçak gönüllü olmaktır. Kişinin kendini beğenmişlik, kibir gibi duygularla başkalarını kendinden düşük seviyede görmesi değildir. Aynı şekilde hakkını koruyamayacak derecede kendi benliğini aşığılaması da değildir. Tevazu bu iki aşırı hâlin ortasını ifade eden bir erdemdir.

Allah kibirlenenleri sevmez.¹¹⁸

¹¹⁷ Bakara, 2/235; Âl-i İmrân, 3/155; Mâide, 5/101.

¹¹⁸ Nahl, 16/23.

Tevazu, insanın kendini bilmesidir. Yücelik sahibi, tam anlamıyla kusursuz olan Rabbinin karşısında âciz bir kul, eksikleri olan ve hata yapabilen bir varlık olduğunun bilincinde olmasıdır. Mütevazı insan asıl üstünlüğün mal mülk, makam gibi maddi değerlerle değil, ahlaki güzelliği ve salih amellerle ölçüldüğünü bilir. Bu yüzden dışarıdan bakarak kimin daha üstün nitelikli olduğunu belirlemenin anlamsız olduğunu farkındadır.

Tevazu erdemi bize maddi ve manevi her nimetin asıl sahibinin Yüce Allah (cc) olduğunu hatırlatır. Tevazu sayesinde birilerine güzel görünme, başkalarını takip ederek sürekli onlardan daha üstün olmaya çalışma, sahip olduğu her şeyi gösterme gibi gereksiz çabalardan uzaklaşırız. Mütevazı yaşantıda doğal ve sade olmanın rahatlığı vardır.

...Allah için tevazu gösteren kişiyi Allah ancak yüceltir.¹¹⁹

Mütevazı olmak insanı ahlaki olgunluğa erdirdir. Kişinin kıymetini ve saygınlığını artırır. Dolayısıyla tevazu gösteren kişi alçalmaz, aksine yücelir. Toplum içerisinde sevilen ve sayılan biri olur. Neticede tevazu kin ve haset gibi duyguları önleyerek insanlar arasında birlik ve beraberliğin pekişmesine yardımcı olur.

İnsanın kendisini aşırı derecede küçük görmesi tevazu olarak isimlendirilemez. Müslüman saygın bir bireydir, kendi saygınlığını korumalıdır. Zalimlere karşı düşkün bir duruş sergilemenin, varlıklı kimselerin karşısında menfaat gereği küçülüp eziklik göstermenin tevazuyla alakası yoktur. Tevazu, maddi veya manevi açıdan kendi dengi olanlara veya daha altta olanlara karşı alçak gönüllü davranmaktır.

Nezaket

Nezaket, edep ve terbiyeli tutumlar sergilemek, başkalarına karşı saygılı ve kibar davranmak demektir. Nezaket sahibi birey; güler yüzlü, tatlı dilli, zarif, yumuşak huylu, mütevazı, sevgi ve saygı doludur. Bütün bu güzel huylar onun hâl ve hareketlerine incelik ve zarafet olarak yansır.

¹¹⁹ Müslim, Birr, 69.

Rıfk (nezaket ve zarafet) işe güzellik katar, rıfkıtan yoksunluk ise işi kusurlu kılar.¹²⁰

Nezaket, ahlakımızı ve yaşantımızı süsleyen bir özelliktir. Herkesin uymakla yükümlü olduğu hukuk kurallarının ötesinde, edep ve ahlakın da gereklerini yerine getirmek ve dahası bunların inceliklerini de gözeterек hareket etmektir.

Kaba saba davranışlar, edep dışı argo konuşmalar, kırıcı ve zorba tavırlar nezaketle bağdaşmaz. Nazik insan, karşısındakine kibar ve yapıcı yaklaşımlarda bulunur. Muhatabını uyandırırken dahi sözlerini seçerek konuşur ve onu incitmemeye gayret eder. Oturuşu, kalkışı, hâl ve hareketleri zariftir. Tepkisel davranmak yerine düşünerek sağlıklı tepkiler verir, olgun ve ağırbaşlı davranır. Hayatta asil bir duruş sergiler.

İyilikle kötülük bir olmaz. Sen kötülüğü en güzel olan davranışla sav...¹²¹

Nezaketsiz söz ve davranışlarla muhatap olduğumuzda hiçbirimiz bundan memnuniyet duymayız. Sınıf arkadaşımızın bizden emreden bir üslupla bir şeyler istemesi, ablamız veya abimizin bağırıp çağırarak en küçük hatamızı yüzümüze vurmaları, alaycı bakışlar ve gülümsemeler, hakaret içeren sözler... Bunların hepsi kendimizi kötü hissetmemize neden olur. İçimizdeki sevgi ve merhameti yaralarken kin ve nefret gibi kötü duyguların gelişmesine yol açar. Hırslanır ve bize yapılanın aynısını biz de karşımızdakine yapmak isteriz. Sürekli böyle davranışlara maruz kalırsak gittikçe zarar gören iyi duygulardan eser kalmaz yüreğimizde, bize yapılanların intikamını alırcasına başkalarını kırıp incitmekten hoşlanır, bunu alışkanlık hâline getiririz. Hâlbuki bir tatlı söz, gülümseyen bir yüz, samimi bir bakış tüm olumsuzlukları çözebilecek, en katı kalpleri yumuşatacak güçtedir. Kabalıkla, zor kullanmayla ulaşılamayan hedeflere nezaketle kolayca erişilebilir. Ne demiş atalarımız: Tatlı dil yılanı deliğinden çıkarır. İnsanca yaşamak için nezakete hepimizin ihtiyacı vardır.

¹²⁰ Müslim, Birr, 78.

¹²¹ Fussilet, 41/34.

Muhammed'in canı elinde olan Allah'a yemin olsun ki mümin bal arısına benzer; güzel şeyler yer, güzel şeyler üretir, (güzel yerlere) konar, (konduğu yeri de) kırmaz ve bozmaz.¹²²

Nezaket, Müslüman'ın en temel özelliklerinden biridir. Gerçek bir mümin, alaycılıktan, la-net okumaktan, başkasının onurunu zedelemekten uzak durur. Böyle durumlarla karşılaştığında dahi alçalmaz, kendi kıymetini düşürecek sözler söylemez, bayağı tavırlar sergilemez. Şahsiyetini korumaya gayret eder. Bal arısı misali konduğu yere zarar vermeden, nezaketle güzel şeyler üretir.

Etrafımızda saldırganlığı, kabalığı, insanların duygularıyla alay etmeyi, şiddete başvurmayı, zorbalığı bir güç olarak gören kişiler olabilir. Böyle kişiler genellikle kibar ve nazik olmayı zayıflık olarak görür ve nezaketli insanları ezmekten, onların üstünde baskı kurmaktan çekinmezler. Fakat aslında fevri davranmamak, soğukkanlı olmak, bir anlık öfkeyle bir ömür pişmanlık duyacağı işlerden uzak durabilmek, sabırlı olup her durumda nezaketini ve ağırbaşlılığını korumak daha zordur. Asıl güçlü, bunu başarabilen kişidir.

"Resûlullah'a on sene hizmet ettim. Vallahi bana bir kez olsun 'Öf!' bile demedi. Herhangi bir şeyden dolayı, 'Niçin böyle yaptın?' demediği gibi, 'Şöyle yapsaydın ya!' da demedi."¹²³ Seçkin sahabilerden Enes b. Mâlik (ra), Hz. Peygamber'in kendisine olan nezaketli hâlini bu şekilde anlatıyor. Topluluk içerisinde birini yanlış davranışından dolayı uyarmak istediğinde onu mahcup etmek istemeyen Hz. Peygamber, doğrudan ismini söylemeyip "Bazılarınız şöyle yapıyormuş..." diyerek bu yanlışın nasıl düzeltileceğini açıklardı. Elindeki içeceği ikram etmeye sağından başlamayı âdet edinmişken, yaşlılara hürmeti gereği onları önceleyen fakat bunun için sağında bulunan ve henüz çocuk yaşta olan kuzeni Abdullah b. Abbas'a **"Delikanlı! Bunu yaşlılara vermeme müsaade eder misin?"** diyerek ondan izin alma nezaketini gösteren Allah Resûlü'nün (sas) yaşantısı bu tür inceliklerle doluydu.

ARAŞTIRALIM... BULALIM...

Resûlullah'ın (sas) yaşamından nezaket örnekleri bulalım ve birlikte bunlar üzerinde konuşalım.

122 İbn Hanbel, *Müsned*, 2/199.

123 Müslim, *Fedâil*, 51.

Sevgi ve Saygı

Sevgi, bir varlığa karşı duyduğumuz ilgi ve bağlılığı, muhabbeti ifade eder. Sevgi varsa ilgi vardır, samimiyet vardır, iyilik ve güzellik vardır. Seven insan sevdiğine şefkat gösterir, ona hiç zarar vermek istemez, ihanet etmez. Hata yaptığında onu daha kolay affeder, yokluğunda dahi haklarını korur, bir ihtiyacı olduğunda hemen yardımına koşar. Onu kırıp incitmez, ilişkilerinde saygılı ve nazik davranır. Kısacası adaletten merhamete, affetmekten yardımseverliğe, saygıdan nezakete bütün erdemleri kazanmanın yolu sevgiden geçer.

İman etmedikçe cennete giremezsiniz. Birbirinizi sevmedikçe de iman etmiş olmazsınız.¹²⁴

İmana giden yol da sevgiden geçer. Müminin güçlü bir imana ve güzel ahlaka erişmesi için öncelikle sevmeyi bilmesi ve sevebilmesi önemlidir. Sevgiden mahrum bir kalpte iyilik ve güzellik yeşeremeyecektir. Oysaki kâinat sevgi ve merhamet üzerine kurulmuştur. Rabbimiz (cc) bizi sevmiş, bize değer vermiş ve sayısız nimetiyle donattığı yeryüzünü hizmetimize vermiştir. **el-Vedûd** ismi O'nun çok seven ve çok sevilen olduğunu anlatır. Vedûd olan Rabbimiz, bizden de sevgi ve merhametle dolu bir yaşam sürmemizi, tüm insanların iyiliği ve barışı için çalışmamızı ve nihayetinde kardeşlik esasına dayalı bir toplum oluşturmamızı istemiştir. Bu toplumda ayrımcılığın, şiddetin, ikiyüzlülüğün, hasetin, zulmün yeri yoktur. Bu toplumda birbirini seven ve düşünen, birbirine değer veren, birbirinin istek ve ihtiyaçlarına hassasiyet gösteren, fedakâr ve vefalı insanlar vardır.

De ki: "Eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyun ki Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın."¹²⁵

Sevginin yayılması ve bütün toplumu kuşatabilmesi için ifade edilmeye ihtiyacı vardır. Peygamber Efendimiz (sas), sevginin sözcüklerle dile getirilmesine önem vermiş ve bize gülümsemek, hediyeleşmek gibi aramızdaki muhabbeti artıracak davranışlarda bulunmayı tavsiye etmiştir.¹²⁶

¹²⁴ Müslim, İmân, 93.

¹²⁵ Âl-i İmrân, 3/31.

¹²⁶ Ebû Dâvûd, Edeb, 112-113; *Muvatta'*, Hüsnü'l-hulk, 4.

Bazen “Seni seviyorum.” deriz, bazense içten bir gülüş, samimi bir bakışla anlatırız sevgimizi. Bir mesaj yazarak, bir resim yaparak, yemek hazırlayarak ya da bir hediyeyle gösteririz bazen de. Bazense elimizdeki avucumuzda ne varsa paylaşır, canımızdan vazgeçeriz sevdiğimiz için. Dardını dinleyip yarasını sarmak da sevginin belirtisidir, heyecanını ve sevincini paylaşmak da. Yolu ne olursa olsun sevgimizi eyleme dönüştürmeli, içimizdeki muhabbeti karşımızdakine de hissettirmeliyiz. Sevgimizi en çok hak eden anne babamızdan başlayarak öncelikle ailemizde sevgiyi hâkim kılmalı ve sonrasında halka halka etrafımıza yaymalıyız. Kaba saba, nezaketsiz davranışlar, bencil ve çıkarıcı tutumlar gibi sevgi bağlarımızı zayıflatacak her şeyden de uzak durmalıyız.

Şu üç özellik kimde bulunursa o kimse iman tadını alır: Allah ve Resûlü’nü her şeyden çok sevmek, bir kimseyi yalnızca Allah rızası için sevmek, Allah kendisini kurtardıktan sonra tekrar inkarcılığa dönmekten ateşe atılmaktan kaçındığı gibi kaçınmak.¹²⁷

Mümin sadece insanları değil, hayvanları, doğayı seven ve tüm ilişkilerini buna göre düzenleyen kişidir. İnsanı sever, ona zulmedemez; hayvanı sever, ona kötülük yapamaz; doğayı sever, onu kirletemez... Çünkü o, en çok Rabbini sever. Diğer her şeye duyduğu sevginin kaynağı, O’na olan sevgisidir. O’na duyduğu sevgi, O’nun yarattığı her şeyi de sevmesini sağlar. Başka bir deyişle yaratılanı sever, yaratandan ötürü. En büyük sevgi Allah’a (cc) duyduğumuz sevgidir. O’na olan kulluğumuz da bu sevginin gereğidir. Dolayısıyla kimse için hak bildiğimiz yoldan ayrılmamalı, kimseyi Allah’a karşı sorumluluklarımızın önüne geçirmemeliyiz.

Sevgi, insanı değiştiren, dönüştüren bir erdemdir. Sevdüğimizin yaşam tarzını benimser, onun sevdiklerini sever, sevmediğini biz de sevmez hâle geliriz. Dolayısıyla kimi sevdiğimize dikkat etmemiz gerekir. Birlikte güzelliklere koşabileceğimiz, iyilikte yardımlaşıp hayırdan yarışabileceğimiz arkadaşlar seçmeli, sevgimizi güzel ahlaklı, doğru insanlara yöneltmeliyiz. Yoksa bu sevgi bize faydadan çok zarar verecektir. Sevginin aşırısı da insanı yoldan çıkarabilir. Her şeyde olduğu gibi sevgide de ölçülü olmak güzeldir. Çok sevdiğimiz bir insanın bir gün düşmanımız olabileceğini hatırimızdan çıkarmamalıyız.¹²⁸

Kişi, dostunun dini/ahlakı üzerinedir.¹²⁹

¹²⁷ Müslim, İmân, 67.

¹²⁸ Tirmizî, Birr, 60.

¹²⁹ Tirmizî, Zühd, 45.

Sevgi, saygıyla birleşince çok daha anlamlı hâle gelir. Saygı, herkese ve her şeye hak ettiği değeri vermek, layık olduğu hürmet ve özeni göstermektir. Saygının olmadığı yerde sevgi de tükenmeye mahkûm olur. Çünkü sevdiğimiz kişinin bize değer vermemesi, haklarımızı çiğnemesi, seviyesiz kaba saba sözleri, üzülmemize aldırış etmemesi ona olan duygularımıza zarar verir ve zamanla sevgimizi bitirir. Saygı ve sevginin birbirini beslediği ilişkiler ise giderek daha da derinleşir ve çok daha uzun süreli olur.

Saygı, sevgi ve samimiyetle daha anlamlı hâle gelse de herkesle aynı düzeyde ilişki kurmamız mümkün değildir. Herkesi aynı oranda sevemeyiz. Fakat herkese asgari düzeyde de olsa saygı göstermek durumundayız. Çünkü her insan, sırf insan olduğu için saygıyı hak eder. Ancak sevdiğimiz kişilere duyduğumuz saygı daha içten olacaktır. Kendisine saygı gösterilmeyi daha çok hak eden kişiler de vardır. Bu kişiler, dünyaya gelmemizden itibaren hayattaki en büyük desteğimiz olan anne babamız ve bize hayat yolunda rehberlik eden öğretmenlerimiz gibi üzerimizde emeği olan insanlardır. Yine hayatta olmasalar dahi dinimize, vatanımıza hizmet etmiş büyüklerimiz çokça saygı göstermemiz gereken kişilerdir.

Saygı duyulmaya en layık Yüce Rabbimizdir. O'nun katında en değerli kişi de kendisine duyduğu sevgi ve saygıdan dolayı O'na karşı gelmekten en çok sakınan kişidir. O'na olan sevgi ve saygımız O'nun yarattığı her varlığa da saygı duymamızı gerektirir. Saygı duymaya önce kendimizden başlamamız en doğrusudur. Kendine saygısı olmayan kişinin başkalarından saygı göremeyeceği açıktır. Bu bakımdan Rabbimizin (cc) bize verdiği değeri bilmeli, öz saygımızı geliştirmeli, haklarımızı ve saygınlığımızı koruyarak hayatımızı sürdürmeliyiz. Diğer insanlarla ilişkilerimizi de saygı temelinde geliştirmeliyiz. Bu saygı insanların haklarına, yaşantılarına, fikirlerine, değerlerine ve kutsallarına da saygılı olmayı gerektirir. Farklı din ve kültürden olan, başka milliyetlerden gelen, farklı fikirleri benimseyen, çok sesli bir toplumda bir arada huzurla yaşamak ancak bu şekilde mümkün olur. Saygı gördüğümüz, nezih bir ortamda var olmak istiyorsak birlikte yaşadığımız insanlara saygı göstermeli, aynı zamanda doğayı birlikte paylaştığımız hayvanlara ve bitkilere de saygıyla yaklaşmalıyız.

ARAŞTIRALIM... BULALIM...

Öz saygı nedir ve hayatımızda neden önemlidir?

Bir de buradan dinleyelim:

Adalet

Merhamet

Affetmek

Cesaret

Şükür

Sadelik

”

Ey iman edenler! Bir topluluk diğer bir toplulukla alay etmesin; zira onlar kendilerinden daha iyi olabilirler. Kadınlar da başka kadınlarla alay etmesinler; çünkü alay edilenler edenlerden daha iyi olabilirler. Biriniz diğerinizi aşağılamayın, birbirinize kötü ad takmayın. İman ettikten sonra fasıklıkla anılmak ne kötüdür! Günahlarına tövbe etmeyenler yok mu, işte zalimler onlardır.

“

(Hucurât, 49/11)

ÜNİTE 6:

AHLAKLI YAŞAMANIN

ENGELLERİ

İÇİNDEKİLER

Zulüm ve Şiddet	96	Çekememezlik/Haset	110
Zina ve Fuhuş	98	Cimrilik	112
İyiliği Başa Kakmak	100	Savurganlık/İsraf	113
Kibir	101	Cinayet	115
Bozgunculuk/İfsat	103	Hırsızlık	117
Tecessüs	104	Gösteriş/Riya	118
İftira	105	Açgözlülük	119
Yalan	107	Şans Oyunları ve Kumar	120
Gıybet ve Dedikodu	108	Bağımlılık	121

Zulüm ve Şiddet

Zulüm, adaletin karşıtıdır. Haksızlık etmek, şiddet göstermek, haklıya hakkını vermemek veya bir şeyi layık olmadığı yerde kullanmak demektir.

Gerçekten şirk büyük bir zulümdür.¹³⁰

En büyük haksızlık, ilahlığa bir başkasını ortak ederek Yüce Allah'a (cc) şirk koşturmasıdır. O'ndan başkasına kulluk etmek de büyük bir haksızlıktır. Çünkü Rabbimiz her şeyi yaratan tek ilahdır ve ilahlık O'nun hakkıdır. İlahlığa, kulluk edilmeye layık olan sadece O'dur. O'na inanmadığımızda veya tevhid inancından saptığımızda sadece Yüce Allah'a değil, kendimize de haksızlık etmiş oluruz. Bizi yaratan Rabbimiz bizim için en uygun olan yaşantıyı din olarak bildirmiştir. Bu yaşantıdan uzaklaşıp O'nun yasakladıklarına meylettığımızda kendi fitratımıza aykırı hareket etmiş oluruz. Babamız Hz. Âdem ve annemiz Hz. Havva'nın pişmanlıklarını dile getirirken söyledikleri şu sözler bunu ifade eder: **"Ey Rabbimiz! Biz kendimize zulmettik. Eğer bizi bağışlamaz ve bize acımazsan mutlaka ziyan edenlerden oluruz."**¹³¹ Dolayısıyla iman etmek ve inancımıza uygun bir yaşam sürmek hem Rabbimizin (cc) hem de kendimizin hakkını gözetmek demektir.

Ben zulmü kendime ve kullarım haram kıldım. O hâlde siz de birbirinize zulmetmeyin.¹³²

Veryüzünde adaleti hâkim kılmayı emreden dinimiz, zulmün her türlüşünü yasaklamış ve kul hakkına girmeyi çok büyük bir günah olarak ilan etmiştir. Zulmedenleri ahiret gününde karanlık bir son beklemektedir¹³³ ve zerre miktarınca haksızlık yapan kişi bunun karşılığını mutlaka görecektir.¹³⁴ Zulmetmekten de zulme uğramaktan da Yüce Allah'a sığınan Sevgili Peygamberimiz (sas) bizi şöyle uyarmaktadır: **"...Mazlumun bedduasından sakın. Çünkü onunla Allah arasında perde yoktur."**¹³⁵

¹³⁰ Lokmân, 31/13.

¹³¹ A'râf, 7/23.

¹³² Müslim, Bîrr, 55.

¹³³ Buhârî, Mezâlim, 8.

¹³⁴ Zilzâl, 99/8.

¹³⁵ Buhârî, Zekât, 63.

İnsanların temel haklarını kullanmalarına engel olmak, bu haklarını gasp etmek, canına veya malına kastetmek zulümdür. Bu bakımdan bir insanın yaşama hakkını elinden alıp onu öldürmek veya vücut bütünlüğüne zarar vermek, inancının gereklerini yerine getirmesine mâni olmak, malını çalmak, alın teriyle ortaya koyduğu bir eseri başkasının emeğiymiş gibi göstermek, öğrenciye hak ettiği bir notu vermemek gibi her türlü eylem haksızlığa girer. Güç kullanarak ya da baskıyla insanlara ruhsal veya bedensel olarak zarar vermek, yani şiddet göstermek de zulmün bir çeşidi, aynı zamanda insanlık suçudur. Arkadaşımızı herkesin içinde küçük düşürmek, gruptan dışlamak, taciz etmek, bir başkasına hakaret etmek, tokat ya da tekme atmak gibi şiddet içeren her türlü tutum ve davranış zalimcedir. Evde, aile içinde, okulda veya sokakta arkadaşlar arasında yahut iş yerinde, nerede olursa olsun bu tür davranışlar asla kabul edilemez. Sağlıklı insan ilişkileri kurmak istiyorsak birlikte yaşadığımız insanların haklarına saygılı olmalı ve kendi sınırlarımızı aşmamalıyız.

Kim kötü ve çirkin bir iş görürse onu eliyle düzeltsin; eğer buna gücü yetmiyorsa diliyle düzeltsin; buna da gücü yetmezse kalben karşı koysun. Bu da imanın asgari gereğidir.¹³⁶

Kendimiz zulmetmekten uzak durduğumuz gibi bize ya da bir başkasına haksızlık yapılmasına da müsaade etmememiz, zulmün ortadan kalkması için de çaba sarf etmemiz gerekir. Mümin, zulme asla rıza gösteremez, haksızlıklara duyarsız kalmaz. Gücümüzün yettiği ölçüde kötülöklere, haksızlıklara engel olmak imanımızın gereğidir. Toplumda adaletin yayılması hepimizin görevidir ve zulme karşı koymak buna şahit olan herkesin sorumluluğudur. Bu bakımdan hepimiz kendi gücümüz ve imkânlarımız ölçüsünde haksızlıkların engellenmesi için destek vermeliyiz. Okulda arkadaşımıza zorbalık yapan veya eşyalarımıza zarar veren birini görmezden gelemeyiz, aile bireylerine uygulanan şiddete boyun eğmeyiz yahut sokaktaki hayvanlara eziyet edilmesine duyarsız kalamayız. Fakat şiddeti şiddetle çözme yoluna da gitmemeli, bir haksızlığı engelleyecekken kendimiz de haksız konuma düşmemeli ve gerekli durumlarda yetkili kişilerden mutlaka yardım istemeliyiz. Dijital saldırılara yani siber zorbalığa karşı özellikle dikkatli olmalı, tanımadığımız kişilerle etkileşime girmekten, kişisel verilerimizi paylaşmaktan sakınmalıyız.

Zulme sessiz kalmak veya kendimize uygulanmadığı haksızlıklar karşısında vurdumduymaz davranmak, zulme ortak olmak demektir. Çünkü önemsenmeyen kötölöklöler gittikçe çoğalır ve engel olunmayan haksızlıklar zamanla adalet sistemini çöktürür. Hukukun işlemediği bir toplumdaysa kaos hâkim olur, devlete güvensizlik artacağından itaatsizlik de baş gösterir ve neticede toplumun çöküşüyle devlet de yıkılıp gider.

¹³⁶ Müslim, İmân, 78.

DÜŞÜNELİM... TARTIŞALIM...

Peygamber Efendimizin (sas), gençliğinde katıldığı "Hilf ü'l-fudûl (Erdemliler Sözleşmesi)" isimli anlaşma hakkında bilgi edinelim ve günümüzde buna benzer hangi anlaşmalar yapılabilir, tartışalım.

Zina ve Fuhuş

Ahlaklı yaşamanın engellerinden olan zina, evlilik dışı cinsel ilişkileri ifade eder. Fuhuş da benzer anlamda kullanılmakla birlikte onun kapsamı daha geniştir. Edebe ve ahlaka aykırı, dinî ve ahlaki ölçülere uymayan her türlü kötü davranışı da içine alır.

Zinaya yaklaşmayın. Çünkü o, son derece çirkin bir iştir ve çok kötü bir yoldur.¹³⁷

İnsanın saygın, ahlaklı ve erdemli bir hayat sürmesini isteyen dinimizde, iffet ve hayâ erdemlerine zarar veren zina ve fuhuş haram kılınmış, kişiyi bu tür günahlara sevk edecek her türlü söz ve eylem de yasaklanmıştır. Ahlsız hâl ve hareketler, kadın ve erkek arasındaki ölçsüz ilişkiler, müstehcen konuşmalar ya da görüntü, yazı gibi içerikler; bir başkasını cinsel yönden tahrik edecek her türlü tutum ve davranış bu kapsamdadır. Mahremiyetimize dikkat ederek vücudumuzun görünmemesi gereken kısımlarını teşhir etmememiz, kılık kıyafetimize dikkat etmemiz, hâl ve hareketlerimizle saygınlığımızı korumamız gerekir. Bakışımız, gülüşümüz, yürüyüşümüz, her şeyimiz edep ve ahlakımızı yansıtmalıdır. Hem gerçek dünyada hem de sanal âlemde buna dikkat etmemiz; basitleşmekten, sapkın tavırlardan, laubali hâllerden uzak durmamız önemlidir. Erkeğin erkekle, kadının kadınla cinsel ilişkiye girmesi gibi sapkın yollara ise asla yaklaşmamalıyız.

Ahlsızlık, kişinin onurunu çiğneyen, saygınlığını yok eden, şerefine ve itibarına gölge düşüren bir olgudur. Bu yüzden ister moda olsun ister çağdaşlık veya yenilik adı altında bize sunulsun her türlü ahlsız, iffetsiz tutum ve davranıştan kaçınmamız gerekir. Bu, hem inancımızın hem kendimize duyduğumuz saygının hem de toplumda saygıdeğer bir insan olmamızın yegâne anahtarıdır. Edepsizliğin, zina ve fuhşun yayılması bireylerin şahsiyetine zarar verdiği gibi toplumu da temelinden sarsar. Çünkü zina ve fuhuş ailelerin dağılmasına, neslin bozulmasına ve soyların karışmasına sebebiyet verir. Nikâh gibi resmî ve hukuki bir sözleşmeye dayanmadığından zina ve fuhşa dayalı birlikteliklerde hak ihlalleri söz konusudur. Böyle bir durumda sorumluluktan bahsetmek zorlaşır ve özellikle kadınlar mağdur edilir. Ayır-

¹³⁷ İsrâ, 17/32.

ca zinanin yaygınlaşması cinsel yolla bulaşan hastalıkların da artması demektir. Bütün bunlar haksızlığa uğramış, aldatılmış, ruh sağlığı bozulmuş; kin, nefret, intikam duygularıyla hareket eden insanların çoğalmasına ve dolayısıyla toplumda suç oranının yükselmesine neden olur.

Tertemiz, sağlıklı nesillerden oluşan nezih bir toplum için hepimizin helal yollardan kurulan sıcacık yuvalara ihtiyacı vardır. Dinimizin emirleri, bizleri böylesi saygın bir hayat yaşayabilmemiz içindir. Bu doğrultuda herkesin gözlerini haramdan sakınması, Müslümanlık onuruna yaraşır bir duruş sergilemesi ve nikâha dayalı meşru birliktelikleri gözetmesi esastır.

OKUMA PARÇASI:

Genç bir adam Hz. Peygamber'e gelerek, "Ey Allah'ın Resûlü! Zina etmem için bana izin ver!" dedi. Orada bulunan sahabiler hemen ona dönerek "Sus, sus!" diyerek konuşmasını engellemeye çalıştılar. Allah Resûlü (sas), gence, "Yaklaş!" dedi. Genç de Resûlullah'a yaklaştı ve yanına oturdu. Aralarında şöyle bir söyleşi geçti:

- *Annenle zina edilmesini ister misin?*
- Vallahi hayır! Canım sana feda olsun ki hayır, istemem.
- *Diğer insanlar da anneleriyle zina edilmesini istemez. Kızınla zina edilmesini ister misin?*
- Vallahi hayır ya Resûlallah! Canım sana feda olsun ki hayır, istemem.
- *Diğer insanlar da kızlarıyla zina edilmesini istemez. Kız kardeşinle zina edilmesini ister misin?*
- Vallahi hayır! Canım sana feda olsun ki hayır, istemem.
- *Diğer insanlar da kız kardeşleriyle zina edilmesini istemez. Halanla zina edilmesini ister misin?*
- Vallahi hayır! Canım sana feda olsun ki hayır, istemem.
- *Diğer insanlar da halalarıyla zina edilmesini istemez. Teyzenle zina edilmesini ister misin?*
- Vallahi hayır! Canım sana feda olsun ki hayır, istemem.
- *Diğer insanlar da teyzeleriyle zina edilmesini istemez.*

Bu konuşmanın ardından Allah Resûlü (sas), elini gencin başına koydu ve "Allah'ım, onun günahlarını bağışla, kalbini kötülüklerden temizle ve ırzını/iffetini koru!" diye dua etti. Bundan sonra o genç, bir daha böyle bir şeye yönelmedi."¹³⁸

138 İbn Hanbel, *Müsned*, 5/257; Komisyon, *Hadislerle İslam*, 5/519.

İyiliği Başa Kakmak

Bir insana yardım ettikten sonra o yardımı sürekli o kişiye hatırlatmak ve karşı tarafı mahcup etmek iyiliği başa kakmak anlamına gelir. Bu davranış, yapılan yardımın değerini azaltır; hatta Allah (cc) katında o iyiliğin sevabını bile yok edebilir.

Ey iman edenler! Allah'a ve ahiret gününe inanmadığı hâlde malını insanlara gösteriş yapmak için harcayan kimse gibi sadakalarınızı başa kakmak ve incitmek suretiyle boşa çıkarmayın. O kimsenin misali, üzerinde toprak bulunan düzgün ve yalçın bir kayadır; kayanın üzerine şiddetli bir yağmur yağmış, onu çıplak hâlde bırakmıştır. Bu gibilerin kazandıkları hiçbir şeyden istifadeleri olmaz ve Allah, inkârcı topluluğa hidayet vermez.¹³⁹

Allah Teâlâ (cc) infak ve yardımda bulunan kişilerin gönül kırmamasını, verdiği şeyi sürekli karşı tarafa hatırlatarak onu incitmemesini emreder. Çünkü iyilik, ancak samimiyetle yapıldığında değer kazanır. Gösteriş, övünme, minnet altında bırakma gibi niyetlerle yapılan yardımlar ibadet olmaktan çıkar, insanları birbirinden uzaklaştırır.

Yardım veya iyilik, yürekten ve karşılık beklemeden yapılır ve asıl olan kimsenin bilmediği, sadece Allah'ın şahit olduğu gizli yapılan iyiliktir. Böyle bir davranış insanı Allah'a yaklaştırır, kalbi yüceltir.

Yardım ettiğimiz kişiyi sürekli mahcup etmek veya kendimizi üstün göstermek, cömertlik değil aksine kibirli ve riyakâr bir tutumdur. Gerçek iyilik, unutulmuş iyiliktir. Karşı taraf bu iyiliği hatırlamak isterse bir vefa olur ancak iyilik yapan kişi bunu hatırlatmak için fırsat kollarsa bu tasvip edilmez.

DÜŞÜNELİM... BULALIM...

İyilik yaparken ne kadar samimiyiz? Yardım ederken gerçekten sadece Allah rızasını mı gözetiyoruz?

¹³⁹ Bakara, 2/264.

Kibir

Kibir, kendini üstün, başkalarını küçük görmek demektir. Kibirli insan bu ruh hâlini karşı-sındakilere de yansıtır, farklı biçimlerde kendi üstünlüğünü göstermek ister.

Veryüzünde böbürlenerek yürüme. Çünkü sen yeri asla yaramazsın, boyca da dağlara asla erişemezsin.¹⁴⁰

Fiziksel olarak iyi görünmek, güzel veya yakışıklı olarak tanımlanmak hepimizin hoşuna gider. İyi bir aileye ve mal varlığına, geniş bir çevreye sahip olmak, etrafına sözü geçen güçlü ve saygın biri olmak ya da büyük başarılarla imza atmak hepimizin arzuladığı güzel nimetlerdir. Bu nimetlere sahip olduğumuzda mutlu olur, kendimizle gurur duyarız. Ancak bu sevinç ve gurur, sahip olduklarımız dolayısıyla başkalarından üstün olduğumuzu düşünmeye, diğer insanları küçümsemeye sevk ediyorsa kibir hastalığına yakalanmışız demektir.

Kibir, hakikati inkâr etmek ve insanları küçük görmektir.¹⁴¹

Her insan eşit haklarla dünyaya geldiği ve insan olma bakımından kimse kimseden üstün olmadığı için kibirlenmek, esasında gerçeği inkâr etmektir. Kibirli insan, üstün insan olduğuna inanır ve bu yüzden güzelliğinin de hep kendisine layık olduğunu düşünür. Kendini yüksekte görür, "sıradan" insanlardan farklı olduğu için onlarla aynı muameleyi görmemelidir. Bu duygu daha da ileriye gittiğinde insan, sahip olduğu her şeyi kendi bilgi ve becerisi sayesinde elde ettiğine hükmeder ve şükürden uzaklaşır. Nimetlerin asıl sahibini, kendisinin de herkes gibi O'ndan gelecek her hayra muhtaç olan bir kul olduğunu unuttur ve nihayetinde Firavun gibi ilahlık iddiasında bulunacak kadar hakikatten uzaklaşabilir.

ARAŞTIRALIM... BULALIM...

Kur'an-ı Kerim'deki Karun kıssasını araştıralım ve bu kıssadan çıkan sonuçları aramızda değerlendirelim.

¹⁴⁰ İsrâ, 17/37.

¹⁴¹ Müslim, İmân, 147.

...Müslüman kardeşini küçük görmesi, kişiye kötülük olarak yeter...¹⁴²

Kibir büyük bir günah, kötü bir duygudur. Bu duygu insanı her türlü kötülüğü yapmaya itebilecek ve Rabbine [cc] isyan etmesine sebep olabilecek kadar tehlikelidir. Çünkü kibirli insan elindeki nimetlere çok güvenir, çünkü hayatını kendisini üstün kılan bu nimetlerin üzerine kurmuştur. Bunlarla övünür, gerçek hayatta ya da sosyal medyada bunları sergileyerek ne kadar önemli biri olduğunu göstermekten zevk alır. Sahip olduğu bu güzelliklerle değerlidir, bu yüzden onları kaybetmemek için müthiş bir çaba gösterir. Paylaşmaktan, yardımlaşmaktan hoşlanmaz, cimri ve bencildir. Sevgi ve merhamet hisleri zayıflamıştır. Narsisttir, her güzelliği kendisinin hak ettiğini düşündüğünden başkalarının kendisinden daha iyi seviyede olmasından rahatsız olur. Böyle bir durumda kıskançlık ve haset duyguları kabırır ve hastalıklı bir ruh hâliyle kendi hakkını gasp etmiş olan kişilere kötülük yapmaktan çekinmez.

Kibirli insanın mutlu olması mümkün değildir. Kendisinden aşağı gördüğü insanlarla sıcak ilişkiler geliştiremez. Kendisinden üst seviyede olanlara ise hasetle bakar ve onlardan daha iyi olmaya çalışır. Elindekilerle mutlu olamadığı gibi, ulaştığı yeni hedefler de onu mutlu etmeye yetmez. Çünkü her zaman daha zengin, daha bilgili, daha meşhur birileri mutlaka vardır. Dolayısıyla kibir, bizi bitmek bilmeyen ve zafer kazanmanın tatmin etmeyeceği bir yarışa sevk eder. Bir paylaşım la milyonların beğenisini kazanırken, bir diğ erinde linçe uğrayıp en sevdiklerimiz tarafından bile terk edilebildiğimiz bir hayatta; geçici nimetlere bel bağlayıp kibirlenmek, herhâlde en büyük yanılgıdır.

Hani, Rabbin meleklerle şöyle demişti: “Muhakkak ben çamurdan bir insan yaratacağım. Onu şekillendirip içine ruhumdan üflediğim zaman onun için saygı ile eğilin.” Derken bütün melekler topluca saygı ile eğildiler. Ancak İblis eğilmedi. O, büyüklük tasladı ve kafirlerden oldu. Allah, “Ey İblis! Ellerimle yarattığıma saygı ile eğilmekten seni ne alıkoydu? Büyüklük mü tasladın, yoksa üstünlerden mi oldun?” dedi. İblis, “Ben ondan daha hayırlıyım. Beni ateşten yarattın, onu ise çamurdan yarattın.” dedi. Allah şöyle dedi: “Öyle ise çık oradan (cennetten), çünkü sen kovuldun. Şüphesiz benim lanetim hesap ve ceza gününe kadar senin üzerindedir.”¹⁴³

¹⁴² Müslim, Birr, 32.

¹⁴³ Sâd, 38/ 71-78.

Bozgunculuk/İfsat

Bozgunculuk, yeryüzünde karışıklık çıkarmak ve Rabbimizin (cc) koyduğu düzeni, dengeyi bozmak anlamına gelir.

...Fitne çıkarmak, adam öldürmekten daha kötüdür...¹⁴⁴

İslam dini insanların kardeşlik ilişkilerini geliştirerek hep birlikte uyum içerisinde yaşamasını, kötülüklerden arınıp ahlaki güzelliklerle bezenmiş nezih bir toplum oluşturmalarını amaçlar. Bozgunculuk yani ifsat ise doğrudan bu hedefe yönelik bir tehdittir. İfsat faaliyetleri iki kişinin arasını bozmaktan toplumsal bağları koparan büyük kaoslar oluşturmaya, devletlerin arasını bozup savaş çıkarmaya kadar büyük tahribata neden olabilecek güçtedir. Bu bakımdan Kur'an-ı Kerim'de adam öldürmekten daha kötü olarak nitelenmiştir.

Resûlullah (sas), *"Size oruç, namaz ve sadakadan daha faziletli olan şeyi bildireyim mi?"* diye sordu. Sahabe *"Elbette ey Allah'ın Resûlü."* dediler. Bunun üzerine Resûlullah şöyle buyurdu: *"İki kişinin arasını düzeltmektir. İki kişinin arasını bozmak ise (imani) kökünden kazır."*¹⁴⁵

İnsanlara hüsni zanla yani iyi niyetle yaklaşmak, kusurları affetmek, hoşgörölü ve merhametli olmak bireyler arasında sevgi ve muhabbeti besleyen davranışlardır. Biz Müslümanlara düşen bu güzel duyguları zedeleyecek tutumlardan uzak durmak ve yanı başımızda birbirine karşı kızgın, küskün insanlar varsa onların arasını düzeltmeye çalışmaktır. Tarafları kızıştırarak olayların gittikçe büyümesine, içinden çıkılmaz bir hâl almasına müsaade etmememiz gerekir. Ufacık bir yanlış anlamamanın büyük ayrılıklara, uzun bir geçmişe dayalı dostlukların şiddetli düşmanlıklara dönüşmesi, düşünmeden söylenen bir sözle bir yuvanın yıkılması hiç de zor değildir. Böylesi durumlarda ateşi körüklemek yerine sakinleştirici rol oynamak, yapıcı davranmak ve iyiliği tavsiye etmek doğru olmalıdır. Hâlihazırda iyi geçinen, güzel bir birlikteliği olan kişilerin arasını bozmak, birbirlerine şüpheyle yaklaşmalarına sebep olarak sevgi bağlarına zarar vermek ise tam bir bozguncunun tutumudur. Bu tutumların başkalarının hayatını ifsat ettiği kadar kendi yaşantımızı ve Rabbimizle olan ilişkimizi de olumsuz etkileyeceğini

¹⁴⁴ Bakara, 2/192.

¹⁴⁵ Ebû Dâvûd, Edeb, 50.

unutmamalıyız. İyiliğin iyileştirici gücünü kullanarak yıkıcı değil yapıcı olursak hem iç dünya-mızda hem de sosyal ilişkilerimizde huzuru yakalarız.

Bozgunculuk yapmamak iyi de olsa kötü de olsa var olan düzeni korumak anlamına gelmez. Çünkü bozguncu iyi, güzel ve doğru olanı bozan demektir. Bozguncu olmama adına insanlara hatalarını söylememek, yanlışla engel olmamak, haksızlıklara boyun eğmek, kötülükleri görmezden gelmek, vurdumduymaz davranmak söz konusu olamaz. Bulunduğumuz toplumda bir adaletsizlik varsa karışıklık çıkmasın diye ses çıkarmamak, eşlerden biri diğeri-ne şiddet uyguluyorsa aile yıkılmasın diye konunun üstünü örtmek, ilişkimiz biter korkusuyla arkadaşımızın saygısız davranışlarını, küfürlü konuşmalarını, tacizlerini sineye çekmek bozguncuya destek olmak demektir. Hâlbuki bozgunculuk yapmamak kadar bozgunculuğa engel olmak da bizim vazifemizdir.

Sen Ne Dersin?

Bozgunculuk yapmamak, her şeye sessiz kalmak anlamına gelir mi? Sence ne zaman konuşmak, ne zaman susmak gerekir?

Tecessüs

Tecessüs, bir başkasının ayıbını, kusuru-nu, gizli ve özel hâllerini öğrenmek için gizlice araştırma yapmak demektir. Özel hayatın gizli-liğini ihlal eden tecessüs insan ilişkilerine zarar veren kötü bir fiildir.

Birbirinizin özel hâllerini araştırmayın, birbirinizin konuştuklarına kulak kabartmayın, birbirinize kin beslemeyin. Kardeş olun!¹⁴⁶

Arkadaşlarımızın açıklamak istemediği konular hakkında araştırma yapmak, gizli konuşmalarını dinlemek, nereye gittiğini merak edip gizlice takip etmek, telefonunu izinsiz karıştırıp fotoğraflarını, mesajlarını, maillerini veya konuşmalarını incelemek, rızası olmadan bir arada olduğumuz kişilerin ses ve görüntü kayıtlarını almak, başkasının evine, bilgisayarına yahut

¹⁴⁶ Buhârî, Nikâh, 46.

sosyal medyasına izinsiz girmek gibi her türlü eylem tecessüsün bir örneğidir. Kendi özel alanımıza girilmesinden nasıl rahatsız oluyorsak başkalarının da bundan rahatsız olacağını düşünerek hareket etmeli, insanların mahremiyetini ihlal etmekten kaçınmalıyız. Kasıtlı olarak öğrenmeye çalışmadığımız hâlde birinin saklı kalmasını istediği bir duruma tesadüfen şahit olmuşsak da bu bilgiyi gizli tutmalı, yaymamalıyız.

Tecessüste eksik ve hata arama, kötü niyet söz konusudur. Bu bakımdan evleneceğimiz veya bir iş ortaklığı yapacağımız kişinin nasıl bir insan olduğunu araştırmak, yardım etmek amacıyla etrafımızdaki ihtiyaç sahiplerini soruşturmak gibi durumlar tecessüs kapsamına girmez. Çünkü sağlıklı toplumsal ilişkiler geliştirebilmemiz için bunlar gereklidir. Kişinin özel hayatıyla sınırlı kalmayıp başkalarına da tesir eden, toplumun huzurunu bozan hadiseler söz konusu olduğunda suçun aydınlatılması için yetkililerin yaptığı soruşturmaların da tecessüsle ilgisi yoktur. Haksızlıkların önlenmesi ve adaletin sağlanması için bu uygulamalar hayatidir.

Tecessüs, suizan ve giybet gibi kötülüklerle iç içedir, birçok başka kötülüğü de beraberinde getirir. Başkası hakkındaki olumsuz duygularımız, kontrol edemediğimiz merak duygusuyla birleşip bizi tecessüse sevk eder. Bu şekilde gizlice ulaştığımız bilgiler bizi başkalarını küçümsemeye, ayıplamaya götürür, insanlar hakkında yalan yanlış sonuçlara ulaşmamıza neden olabilir. Bunları başkasına aktardığımızda giybet etmiş oluruz, eğer aslını bilmeden yanlış anladığımız bir durum söz konusuysa bu sefer de birine iftira etmiş oluruz. Bütün bunlar ilişkilerimizde güvensizliğe, huzursuzluğa ve istenmeyen birçok olayın yaşanmasına sebep olabilir.

İftira

Bir kimseye aslı olmayan bir suç yüklemek, bilinçli olarak masum bir insanı işlemediği bir suçun faili olarak göstermek demektir. Dolayısıyla iftira haksızlığa kapı aralayan çirkin bir yalan, yıkıcı sonuçları olan bir insanlık suçu, kul hakkına giren büyük bir günahıdır.

Kişinin haksız yere bir Müslüman'ın şeref ve namusuna dil uzatması, büyük günahların en büyüklerindendir...¹⁴⁷

İnsanlar bazen başkasına kötülük yapma niyetiyle değil de problem çözme ve sorumluluk alma konusundaki yetersizlikleri sebebiyle iftiraya başvurabilirler. İşledikleri bir suçun sorumluluğundan kurtulmak için bir başkasına iftira atar, gerçekleri saptırarak bir çözüm yolu bulduklarını düşünürler. Bazen de kıskançlık, haset gibi sebeplerle tamamen kötü niyetli

¹⁴⁷ Ebû Dâvûd, Edeb, 35.

olarak, kasten bir başkasına zarar vermek, itibarını sarsmak amacıyla birini karalama yoluna giderler. Her ne amaçla olursa olsun iftiranın haklı bir gerekçesi asla olamaz. Çünkü iftira kişinin iffetine ve saygınlığına zarar verir, hayatı olumsuz yönde etkiler. Atılan bir iftiranın etkisi ömür boyu sürebilir. Özellikle namusa yönelik iftiralar, hırsızlık, rüşvet gibi büyük suçların isnadı sadece iftira atılan kişinin kendisini değil, ailesini ve yakınlarını da zor duruma sokabilir. Böyle durumlarda iftira, ailelerin yıkılmasına; intihar, adam öldürme, kan davası gibi çok ciddi sorunlara neden olabilir.

ARAŞTIRALIM... BULALIM...

Kendisine atılan bir iftira sonucu zindana atılan Hz. Yusuf peygamber ile bir sefer dönüşü çirkin bir iftiraya uğrayan Peygamberimizin sevgili eşi Hz. Âişe'nin başından geçen olayları araştıralım. Kur'an-ı Kerim'e de konu olan bu olaylar hakkında tartışalım.

Kim de bir hata veya günah işler, sonra onu bir suçsuzun üzerine atarsa şüphesiz ağır bir iftira suçunu ve apaçık bir günahı yüklenmiş olur.¹⁴⁸

Evde kırdığımız bir bardağı henüz konuşamayan küçük kardeşimizin yaptığını söylemek gibi önemsiz görünen bir konuda bile kimseye iftira atmamamız gerekir. Belki annemiz, henüz çok küçük olduğu için ona kızmayacaktır bile. Ama bizi iftiraya alıştırarak, bile bile haksızlık yapmamıza sebep olacak ve suç işlememe konusundaki hassasiyetimizi zayıflatacaktır. Ayrıca bazı durumlarda bizim önemsiz gördüğümüz bir mesele bir başkası için hayati derecede önemli olabilir. İdarenin cezalandırmasından korktuğumuz için camı başka bir arkadaşımızın kırdığını söyleyip nasıl olsa bir azarlamayla unutulur gider dediğimiz bir hadisede suçlu görülen arkadaş için mesele hiç de öyle olmayabilir. Bu kişi hiç tahmin edemeyeceğimiz aşırı tepkilerde bulunarak kendisine veya başkalarına zarar verebilir. İftira atmanın kötülüğü bir yana attığımız iftiranın yol açtığı sorunlarda da sorumluluk payımız vardır.

İftira atmaktan kaçındığımız gibi iftirayı yaymaktan da kaçınmalı, her duyduğumuzu başkalarına aktarmak yerine soğukkanlı ve mantıklı hareket etmeliyiz. Duyduklarımızın gerçeği yansıtmadığını biliyorsak iftiracıya engel olmalı, gerçekleri dile getirmekten çekinmemeliyiz. Olayların aslını bilmiyorsak da hemen inanmamalı, sohbet amaçlı da olsa kimse hakkında gelişigüzel konuşup duyduklarımızı hemen aktarmamalı, galeyana kapılıp ortalığı karıştırma-

¹⁴⁸ Nisâ, 4/112.

malıyız. Çünkü iftira olduğunu bilmesek bile iftiranın yayılıp sorunların daha büyük boyutlara ulaşmasına aracılık etmiş oluruz. Bunun yerine ortada somut bir delil yokken ortaya atılan iddiaları ihtiyatla karşılamalı, duyduğumuz haberin gerçekliğini araştırıp soruşturmalı, başkalarının saygınlığını korumaya da kendimizinki kadar önem vermeliyiz. Zira esas olan bireylerin masum olmasıdır. Aksi ispatlanana dek herkes suçsuzdur. İftiraya uğrayan kişiye maddi ve manevi destek olmak da insanlığımızın gereğidir.

DÜŞÜNELİM... TARTIŞALIM...

Bir şey duyduğunda hemen inanmak mı yoksa araştırmak mı?

Yalan

Yalan, doğrunun karşıtıdır. Kişinin doğruyu bildiği hâlde bunun aksini söylemesi, gerçekleri gizlemesi, karşısındakini yanıltmak için gerçeğe aykırı konuşmasıdır.

Bir konuda seni tasdik ettiği (sana inandığı) hâlde kardeşine yalan söylemen ne kadar büyük bir ihanettir!¹⁴⁹

İnsan bazen gerçekleri söylemekten korktuğu, birini kızdırmaktan çekindiği, kötü bir durumdan kurtulmak istediği için yalan söylemeyi bir çıkış yolu olarak görür. Bazen de çıkar sağlama veya beğenilme isteği bizi yalana sevk edebilir. Söylenen yalan ilk etapta sahibine fayda sağlıyormuş gibi görünse de aslında büyük zararlar verir. Bir kere yalan söyleyen kişi artık kendine duyulan güveni sarsmış olur, bunu telafi etmesi zaman alacaktır. Yalanı alışkanlık hâline getirdiğinde ise durum daha da kötüleşir, kişiliği zarar gören bu birey artık sevilmeyen, saygı duyulmayan biri hâline gelir. Etrafındakiler gittikçe kendisinden uzaklaşır, ona karşı nefret ve düşmanlık beslemeye başlar.

Yalan insanı kendine de yabancılaştırır. Çünkü yalan, insanın fitratına aykırıdır, yalancının vicdanı hiçbir zaman rahat olamaz. Bildiğiyle söylediği, düşündüğüyle dile getirdiği, kalbinde olanla dudaklarından dökülenler uyuşmadığı için huzursuz olur ve kendine olan saygısını kaybeder. Oysaki doğruluk, bazen insanı kötü sonuçlarla yüzleşmek durumunda bıraksa da vicdanı rahatlatır, iç huzuru temin eder.

¹⁴⁹ Ebû Dâvûd, Edeb, 71.

Yalandan sakının! Çünkü yalan (insanı) kötülüğe, kötülük de cehenneme götürür. Kişi devamlı yalan söyler, yalan peşinde koşarsa Allah katında “yalancı/kezzab” olarak tescillenir.¹⁵⁰

Tarih boyu tüm dinlerde ve ahlak öğretilerinde kötülen yalancının, bireysel ve toplumsal zararları oldukça büyüktür. Dostlukları bitiren, aileleri yıkan, komşuluk ve akrabalık ilişkilerini yaralayan yalan, toplumu içten içe çürüten bir hastalıktır. Özellikle yalancı şahitlik yapmak, ticari işlemlerde yalan ve hileye başvurmak gibi hukuki boyutları da olan meselelerde yalancılık, telafisi olmayan çok ciddi sonuçlar doğurur. Bu yüzden dinimiz şaka niyetiyle bile olsa yalan söylemekten uzak durmamızı emretmiş, yalancılığın hem dünyada hem ahirette kişiye hüsrana uğratacağını vurgulamıştır.

Münafığın alameti üçtür: Söz söylediği zaman yalan söyler, vadettiği vakit sözünde durmaz, kendisine bir şey emanet edildiği zaman hıyanet eder.¹⁵¹

Müslüman'ın en ayırıcı vasfı dürüst ve güvenilir olmasıdır. Bu nedenle yalancılık bir Müslüman'da asla olmaması gereken bir özelliktir. Sözüne güvenilmeyen, başkalarını aldatmaktan çekinmeyen, nerede ne yapacağından emin olunamayan bir insan, Müslüman'a yakışmayan bir yaşantı içerisinde. Yalan söylemeyi terk etmediği sürece ibadetleri de anlamını yitirecek, Rabbimizin (cc) rızasını kazanmasına yetmeyecektir.¹⁵² Bununla birlikte insanlar arasında düşmanlığı önlemek, karı kocanın arasını bulmak ya da savaşta düşmanı yenmek gibi toplumsal faydasının zararından çok daha fazla olduğu bazı zaruri durumlarda yalana müsaade edilmiştir.

Gıybet ve Dedikodu

Gıybet; birinin arkasından hoşlanmayacağı şekilde konuşmak, onu kötü sözlerle anmak, aleyhinde kırıcı sözler söylemektir.

¹⁵⁰ Müslim, Birr, 105.

¹⁵¹ Buhârî, Edeb, 69.

¹⁵² Buhârî, Savm, 8.

...Birbirinizin gıybetini yapmayın. Biriniz ölü kardeşinin etini yemeyi hiç arzu eder mi ki? Demek tiksindiniz! O hâlde Allah'a karşı gelmekten sakının. Şüphesiz Allah, tövbeyi çok kabul edendir, çok merhametlidir.¹⁵³

İster fiziksel özellikleriyle ilgili olsun isterse ahlaki, ailesi veya yaşantısıyla ilgili olsun bir insan hakkında duyduğunda üzüleceği, kırılacağı şekilde konuşmak gıybettir. Aynı şekilde birine hoşlanmayacağı bir lakap takmak, kaş göz hareketleri veya kinayeli konuşmalarla küçümseyici, alay edici tavırlar sergilemek yahut eğlence olsun diye taklidini yapmak da gıybet kategorisindedir. Önemsiz gibi görünen ve kolayca yapılan bu davranışların tamamı insanın onurunu kıran, saygınlığına zarar veren, onu başkalarının yanında küçük düşüren hareketlerdir. Kâinatın en kıymetli varlığına yönelik bu alçaltıcı tutum dinimizce kesin bir dille yasaklanmış ve gıybeti yeltenenler sert bir dille uyarılmıştır.

(İnsanlar arasında) laf taşıyan kişi cennete giremez.¹⁵⁴

Gıybet çok kolay bir eylemdir, bu yüzden de çoğu zaman gıybetin kötü olduğunu önemsemeden gerçek ve sanal mecralardaki sohbetlerimize onu hemen kativeririz. Olaylar üzerinde duracağımız yerde kişileri eleştirmekle meşgul olur, insanların ne yiyip ne içtikleri, kimlerle nereye gittikleri gibi bilgileri birbirimize anlatmaktan hoşlanırız. Öğretmenlerimizin taklidini yapıp eğlenir; arkadaşlarımızın kıyafetinden konuşma biçimine, ses tonundan mimiklerine kadar her şeyine bahaneler bulmaktan geri durmayız. "Ama söylediklerim doğru." diyerek de gıybet ve dedikodu yapmakta haklı olduğumuzu iddia ederiz. Hâlbuki sözlerimizin doğru olması onu kötü bir söz olan gıybet olmaktan çıkarmaz. Başkası hakkında söylediklerimiz gerçeği yansıtmıyorsa bu iftira olur ki daha büyük bir suçtur. Gıybet ve dedikoduyu önemsiz görüp alışkanlık hâline getirmekten kaçınmalı, masum bir eğlence unsuru olarak görmekten vazgeçmeliyiz. Bu tür sözlere kendimiz maruz kaldığımızda ne hissedeceğimizi hesaba katarak sonuçlarını düşünmeden konuşmamaya gayret etmeliyiz.

Bizi gıybeti sevk eden özel durumlar söz konusu olabilir. Birine duyduğumuz kıskançlık veya öfke, kendimizi iyi gösterme çabası gibi bir menfaat kazanma isteği bizi başkasının aleyhinde konuşmaya yöneltebilir. Sevmediğimiz kişinin kusurlarını açığa çıkarıp onu başkalarının gözünde küçük düşürmek ya da kendi hatalarımızı örtbas etmek için gündemi değiştirmek niyetiyle dedikoduya başvururuz. Fakat düşündüğümüzün aksine bu, bizi daha da alçaltan,

¹⁵³ Hucurât, 49/12.

¹⁵⁴ Buhârî, Edeb, 50.

küçülten bir tutumdur. Bu şekilde dedikodusunu yaptığımız kişilerin karşısında mahcup olmakla kalmaz, diğer insanların da kendisinden uzaklaştığı, istenmeyen bir kimse oluruz. Hızla yayılmaya müsait bir hastalık olan gıybet, insanlar arasına kin nefret tohumları saçan ve toplumu temelinden sarsacak kötülükleri tetikleyen ölümcül bir hastalıktır. Bu bakımdan gıybet etmekten uzak durduğumuz gibi bu hastalığın toplumda yayılmaması için de elimizden geleni yapmalı, başkalarını da bu konuda uyarmalıyız.

Bir suçluyu yetkililere şikâyet etmek; insanlara huzursuzluk veren, yanlışla öncülük eden ve kötülüklerin yayılması için çaba sarf edenleri açığa çıkarmak, bu tür insanların şerrinden korumak için toplumu uyarmak için dile getirilenler gıybet ve dedikodu sayılmaz. Ayrıca kişinin evlenmeyi, ortak olmayı, evinde misafir etmeyi vb. bir ilişki kurmayı düşündüğü kimseler hakkında bilmesi gereken olumsuz özellikleri ona bildirmek de gıybet değildir. Bu tür durumlarda verilen bilgiler adaletin, kardeşliğin, insanlığın gereğidir.

Çekememezlik/Haset

Bir kimseyi sahip olduğu maddi veya manevi imkânlardan dolayı kıskanıp bu imkânların onda değil de kendisinde olmasını istemeye haset denir.

Allah'ın sizi, birbirinizden üstün kıldığı şeyleri (başkasında olup da sizde olmayı kıskanarak) arzulamayın...¹⁵⁵

Her bireyin kendine özgü bir yaşantısı vardır. Fiziksel özelliklerimiz, yeteneklerimiz, maddi imkânlarımız, manevi kazanımlarımız birbirinden farklıdır. Birbirimizle kıyaslandığımızda bazımız diğerlerinden daha güzel, sağlıklı ya da güçlü, bazımız daha becerikli, bazımız daha zengin, bazımız daha iyi ahlaklı olabilir. Bizden herhangi bir konuda daha iyi olduğunu gördüğümüz insanlara imrenmemiz, onun sahip olduklarına gıptayla bakıp bunlara erişmek için çabalamamız güzel bir tutumdur. Fakat kıskançlık duygusuna yenik düştüğümüzde bizden daha iyi olduğunu düşündüğümüz kişiye düşmanlık besler hâle geliriz. Onun bizden daha iyi konumda olmasını hazmedemez, bizde olmayan nimetlerden onun da mahrum kalmasını

¹⁵⁵ Nisâ, 4/32.

arzu eder ve hatta onun elindekiler de bizim olsun isteriz. İşte bu ruh hâli haset ateşiyle yandığımızın göstergesidir.

Hasetin en büyük sebebi, kendini sürekli daha üst konumdakilerle kıyaslamaktır. Bencillik, kibir, dünya nimetlerine düşkünlük, aşağılık kompleksi gibi ahlaki zaafılar da haseti körükler. Dizginlenemeyen haset duygusu insanı her türlü kötülüğe sevk edebilir. Başkalarının malına mülküne, onuruna ve saygınlığına zarar vermesi, hatta şiddete yönelerek çok daha büyük kötülüklere yeltenmesi mümkündür. Çünkü hasette başkasının iyi durumda olmasını çekememe ve onun kötülüğünü isteme söz konusudur. Dolayısıyla hasetin yayıldığı toplumda toplumsal barış, kardeşlik, birlik ve beraberlik gibi güzelliklerden bahsedilemez.

DÜŞÜNELİM... TARTIŞALIM...

Hasetin sebebi nedir ve bu duygu neden insanı kötülüğe sevk eder?

Hasetten sakının. Çünkü ateşin odunu yakıp tükettiği gibi haset de iyi amelleri yakar, bitirir.¹⁵⁶

Haset en büyük zararı sahibine verir. "Onun değil, benim olmalı!" düşüncesi, her şeyden önce insanı mutsuzluğa sevk eder. İnsanın kendi elindeki imkânların değerini bilmesine ve nimetlere şükretmesine engel olur. Doyumsuz ve tatminsiz bir insana dönüştürür. Hasetçinin odak noktası daima başkaları olduğundan kendi işlerini ihmal eder. Vaktini araştırıp soruşturmakla, tecessüs, giybet ve dedikoduyla, zihnini kötülük düşünmekle heba eder. Daima gergin, sıkıntılı, endişeli ve üzüntülü bir hâl sergiler, hiçbir şeyden tat alamaz hâle gelir. Böylelikle ahlaki bakımdan çöken kişi Rabbine (cc) isyanla da yüz yüze gelir. Çünkü her nimeti veren Allah'tır, hasetse bir bakıma "Allah bunu bana değil de neden ona verdi." demektir. Nihayetinde haset onun hem dünyasını hem de ahiretini karartır.

Başkasının kötülüğünü istemek ve bunun için çalışmak, kendisi için istediğini kardeşi için de isteyen müminin ahlakına yaraşmaz. Bizden daha iyi durumda olanları gördüğümüzde onlara özenmeli, enerjimizi bu seviyeye ulaşmak için kullanmalıyız. Örneğin, bilgisine hayran kaldığımız birine haset etmek yerine ilmimizi artırmak ve kendimizi daha iyi yetiştirmek için çabalamalıyız. Başkasını alçaltmakla uğraşacağımıza birbirimizi geliştirecek hamleler yapmayı ve hayırdan yarışmayı tercih etmeliyiz. Örneğin, projesi birinci olan arkadaşımızın bu çalışmasına zarar vermek veya yarışmayı kazanamadığımızı üzmek yerine daha iyi neler yapabileceğimize odaklanmalıyız. Ayrıca hasete kapılmamak için kendimizden daha kötü durumda olanları hesaba katmalı, hâlimize şükretmeyi unutmamalıyız.

¹⁵⁶ Ebû Dâvûd, Edeb, 44.

DÜŞÜNELİM... TARTIŞALIM...

Rabbimize karşı işlenen ilk günah İblis'in Hz. Âdem'e, yeryüzündeki ilk cinayet de Kâbil'in Hâbil'e hasedinden kaynaklanmıştır. Bu iki kıssayı araştırıp hasetin yıkıcı etkileri üzerinde tartışalım.

Cimrilik

İnsanın elindeki parayı harcamaya kıyamaması, gereken yerlere dahi harcamaya yapmaya çekinip hayır yapmaktan kaçınmasına cimrilik denir.

Cimri insan malını biriktirmekten hoşlanır. Harcamayı hiç sevmez. Cebinden ne kadar az para çıkarsa o kadar memnun olur. Hayır hasenat yapmak ona çok zor gelir, hayır için bir şey verdiğinde canının bir parçasını vermiş gibi sıkıntıya girer. Dünya malını harcanması değil de saklanması gereken bir şey olarak görür, bu yüzden ona çok kıymet verir ve biriktirmeyi çok sever. Bencildir, kendisinden başkasını düşünmez. Oldukça hesapçı davranır ve paylaşmaktan hiç hoşlanmaz.

Cömert, Allah'a yakın, cennete yakın, insanlara yakın ama cehennemden uzaktır. Cimri ise Allah'tan uzak, cennetten uzak, insanlardan uzak ama cehenneme yakındır...¹⁵⁷

Hepimizin doğasında var olan mal sevgisinin aşırıya kaçması kişiyi cimriliğe sevk eder. Mal biriktirme tutkusu ve malın tükeneyeceği korkusu cimriyi aşırı korumacı bir tutuma yönlendirir. Özenle biriktirdiği malın kendisine de bir faydası olmayacaktır. Çünkü olabildiğince az harcamaya yapmaktan yana olan cimri, kendisi için bile parasını sarf etmek istemez. Yaşamını kolaylaştırmak için bir araç olan şeyler artık onun için amaç hâline gelmiştir ve tek amacı sahip olmaktır. Daha fazlasını kazanmak adına hukuku çiğnemeye ve haram yollara başvuru bilir. Ayrıca servetini korumak uğruna her türlü haksız fiili mübah görebilir. Malını tüketecek

¹⁵⁷ Tirmizî, Birr, 40.

olan herkesten uzak durmak istediği için insanlardan uzaklaşır. Toplumda sağlıklı ilişkiler geliştiremediği gibi akrabalarıyla görüşmeyi kesip bakmakla yükümlü olduğu kişileri de ihmal eder. Neticede hem halktan hem Hak'tan uzaklaşır ve yapayalnız kalır.

**Kim nefsinin cimriliğinden, hırsından korunursa işte onlar kurtuluşa
erenlerin ta kendileridir.¹⁵⁸**

Cimri insan sadece malını değil, bilgisini, ilgisini, sevgisini, vaktini de paylaşmak istemez. Sahip olduklarını başkalarıyla paylaşan, ihtiyaç sahiplerini gözeten, ikramı seven, gönlü geniş, cömert insanlarla dalga geçer. Hâlbuki paylaşmak, karşılık beklemeden vermek, iyilik ve ih-sanda bulunmak, hediyeleşmek gibi davranışlar kalpleri yumuşatır, gönülleri ısıtır, muhabbeti artırır ve ruhları iyileştirir. Kişi vermekle kaybetmez, çok daha fazlasını kazanır. Cimri insan vermenin, paylaşmanın getirdiği güzel duygulardan mahrum kalırken kendisini sadakanın bereketinden de yoksun bırakır, tüm bu güzelliklere kapısını kapatıp hayatı kendine zindan eder. Kimseye bir faydası, güzelliği olmadığından kimse tarafından da sevilmez. Zira eli cebine gitmeyen ve başkalarının sırtından geçinmeyi maharet sayan biriyle kimse arkadaş olmak istemez. Bu kimseler ancak insanların nefretini ve düşmanlığını kazanırlar. Cimriliğin yayılması, bu tür bencil ve çevresine duyarsız insanların artmasına, toplumsal bağların parçalanmasına ve suç oranının yükselmesine neden olacaktır.

ARAŞTIRALIM... BULALIM...

İslam'da cömertlik ve cimrilik ile ilgili hangi öğütler vardır? Bu konuda ayet ve hadisleri araştırabilir misin?

Savurganlık/İsraf

Eldeki nimetlerin gereğinden fazla harcanmasına, ölçüsüzce sarf edilmesine israf denir.

Yiğin için fakat israf etmeyin. Çünkü Allah israf edenleri sevmez.¹⁵⁹

¹⁵⁸ Haşr, 59/9.

¹⁵⁹ Arâf, 7/31.

İsraf deyince akla ilk önce para, mal mülk, yiyecek içecek veya kıyafetler gibi maddi nimetler gelir. Yaşamımızı devam ettirmek için gerekli bu nimetleri ihtiyacımız olduğu kadar kullanmak en doğal hakkımızken haddimizi aşarak olması gerekenden fazlasını tüketmemiz israftır. Bunların yanı sıra vakit, emek, sağlık gibi manevi nimetlerde de israfa düşmek mümkündür. Mesela, bilgisayar başında saatlerce oyun oynadığımızda vaktimizi, kendimizi geliştirecek faaliyetlerle meşgul olmak yerine faydasız işlerle oyalanıp günlerimizi beyhude geçirdiğimizde gençliğimizi, gereğinden fazla çalışmakla sağlığını ve emeğini, iyilik yerine kötülük için kullandığımızda yahut hiç kullanmadığımızda yeteneklerimizi israf etmiş oluruz. Kısacası hududunu aşan her harcama ve yerli yerinde kullanılmayan her nimet bizi israfa götürür.

Canının çektiği her şeyi yemen israftır.¹⁶⁰

İsrafın en büyük sebebi istek ve ihtiyaçlarımızı birbirine karıştırıp ucu bucağı olmayan isteklerimizi ihtiyacımız gibi görmemizdir. "Herkesin var, benim de olmalı." dediğimiz birçok eşyaya aslında ihtiyacımız yoktur. Çoğu zaman popüler kültüre uyup gereksiz harcamalarla paramızı israf eder, birçok şeyi alışveriş isteğini tatmin etmek ya da başkalarına gösteriş yapmak için alırız. İhtiyacımızı kendi bütçemizi aşacak şekilde gidermek de başka bir israftır. İşimizi görecektir bir telefon almak yerine marka hevesiyle ödemekte zorlanacağımız bir cihaz almamız böyledir. Her istediğimizi yemek, her istediğimizi giymek, her istediğimiz şeyi almak yani bilinçsiz tüketim israfın bir başka sebebidir. Açık büfede canımızın her istediğini doldurduğumuz tabağın yarısı çöpe gitmekte, dolaplarımızı dolduran onlarca kıyafet yalnızca bir kere giyilmekte, hiç kullanmadığımız eşyalar evimizi işgal etmektedir. İsrafın bir başka nedeni ise düşüncelessiz davranışlarımızdır. Odadan ayrılırken ışıkları açık bırakmak, muslukta işimiz yokken suyun akıp gitmesine izin vermek, çöpleri ayrıştırmadan atmak, ormanda hiçbir önlem almadan mangal yakmak gibi birçok hareketimiz doğal kaynakların israfına yol açmaktadır.

DÜŞÜNELİM...

***Popüler kültürün ve gösterişin israf üzerindeki etkileri nelerdir?
Bunlardan nasıl uzak durabiliriz?***

**Allah sana mal mülk ihsan etmişse Allah'ın nimetinin ve ikramının eseri
üzerinde (kılık kıyafetinde) görünsün.¹⁶¹**

¹⁶⁰ İbn Mâce, Et'ime, 51.

¹⁶¹ Ebü Dâvûd, Libâs, 14.

Güzel, iyi ve kaliteli olanı tercih etmek israf etmek değildir. Rabbimiz (cc) bizim için her türlü nimeti yaratmış ve bunlardan en güzel şekilde yararlanmamızı istemiştir. Bu bakımdan israftan kaçınmak için, bize verilen imkânları kullanmaktan çekinmemeli, Müslüman'a yakışmayan dağınık, pejmürde hâllere bürünmemeliyiz. Helalinden kazandığımız malımızla kaliteli ve saygın bir yaşam sürmeliyiz. Ancak makul harcamalardan uzaklaşmamalı; topluluk içerisinde tabağımızdaki yemeğin tamamını yememeyi **nezaket**, evdekinin eskimesine fırsat vermeden yeni çıkan her eşyayı almayı bir **meziyet** gibi sunan tüketim kültürünün rüzgârına kapılmamalıyız.

İsraf eden kişi kendisine kötülük yapar. Savurganlığı sayesinde hem mal varlığını hem de sahip olduğu diğer nimetleri günden güne eritir ve geleceğini ziyan eder. Nihayetinde âciz ve çaresiz hâllere düşer. Lüks harcamaları mala olan düşkünlüğünü, bencilliğini ve kibrini perçinlediğinden ahlaki güzelliklerini de kaybeder. Yanı başındakiler muhtaç hâldeyken onun bu müsrif tutumu insanları da kendisinden uzaklaştırır, başkalarının gözündeki saygınlığını zedeler. Hele kamu malını israf etmişse o zaman başka insanların da hakkına girer. Böylece dengeyi kaybedip arzu ve isteklerinin esiri olan bu kişi, tüketirken tükenmiş, yaşama amacından saparak kendi kendini israf etmiştir. İsrafın yaygınlaşması, kendi kendini tüketen bir toplumun ortaya çıkması demektir. Doğal kaynaklarını, gücünü ve enerjisini tüketen bu toplum dışarıya bağımlı hâle gelir ki bu da onun sonunu getirir.

ARAŞTIRALIM... BULALIM...

İslam'da israf edenlerle ilgili nasıl uyarılar vardır? Bu konuda ayet ve hadislerde ne tür öğütler bulunur?

Cinayet

Bir insanın hayatına haksız yere son vermeye cinayet denir.

Bir cana kıymaya veya yeryüzünde fesat çıkarmaya karşılık olması dışında, kim bir kimseyi öldürürse bütün insanları öldürmüş gibi olur. Kim de bir can kurtarırsa bütün insanların hayatını kurtarmış gibi olur.¹⁶²

¹⁶² Mâide, 5/32.

Yaşama hakkı dini, dili, ırkı ne olursa olsun her insana Yüce Allah (cc) tarafından verilmiş doğal ve dokunulmaz bir haktır. Bir insana yapılabilecek en büyük haksızlık bu hakkı onun elinden almaktır. Bu aynı zamanda ağır bir insanlık suçu ve büyük bir günahıdır. Vakti geldiğinde verdiği canı almak Rabbimizin yetkisindedir. Dolayısıyla savaş, meşru müdafaa gibi istisnai durumlar haricinde cana kıymak kesinlikle yasaklanmıştır. Buna kendi canımız da dâhildir. Rabbimizin (cc) bize emanet ettiği cana kast ederek intihar etmek, O'na karşı saygısızlık ve takdirine isyan anlamına gelir. Esas olan insanlığa hayat vermek, insanı yaşatmaktır.

Kimi zaman anlık bir öfke kimi zaman içten içe büyüyen bir düşmanlık kimi zaman da insanı içten içe kemiren haset duygusu bir cinayetin sebebi olabilir. Aşk cinayetlerinden veya töre cinayetlerinden de bahsedilebilir. Bunalımlar, tükenmişlik hissi, çaresizlik ve ümitsizlik de kişiyi kendi canına kıymaya götüren sebeplerdir. Adam öldürme fiilini haklı gösteren en güçlü sebep ise haksızlığa uğramaktır. İnsanlar çoğu zaman hakkını aramak, kendisine yapılanı karşılıksız bırakmamak, suçluyu cezalandırmak kısacası adaleti kendi başına sağlamak adına adam öldürme yoluna gider. Oysaki öldürülen kişinin suçlu olması cinayet fiilini meşrulaştırmadığı gibi öldüreni de katil olmaktan kurtaramaz. Hukuka aykırı yollarla adalet sağlanamaz, hak arayışının yasal yollardan olması ve cezanın yetkili makamlarca verilmesi gerekir.

Televizyon ekranlarından eksik olmayan cinayet haberleri, elimizden bırakmadığımız öldürme odaklı dijital oyunlar âdeta adam öldürmeyi normalleştiren bir algı inşa etmektedir. Böyle bir algının oluşmasına fırsat vermemeli, adam öldürmenin ne denli büyük bir suç ve günah olduğunu hatırimızdan çıkarmamalıyız. Ne bir insanın hayatına son vermek bütün sorunları çözer ne de intihar faydalı bir çıkış yolu sağlar. İçinden çıkamadığımız durumlarda bunlar bizim için bir seçenek olmamalı, akliselim insanlardan yardım alarak sorunlarla doğru yoldan mücadele etmeliyiz. Fevri hareket etmekten kaçınmalı, sonradan pişman olacağımız yanlış bir iş yapmadan önce duygularımızın yatışmasını beklemeliyiz. Ne bir annenin evladını kaybetmesine ne bir çocuğun babasız büyümesine sebebiyet vermeli ne de bir ömür boyu vicdan azabıyla yaşamayı kendimize reva görmeliyiz.

Cinayetten hem ölen hem öldüren kişiler hem de bunların yakın çevresi zarar görür. Telifisi olmayan bu suçun işlenmesi toplumda da büyük tahribata neden olur. Canlı bomba olmak, intihar saldırısı düzenlemek gibi fiiller ise birçok masum insanın topluca ölmesine yol açan birer katliamdır. Bunlar hiçbir haklı gerekçeye bağlanamayacak terör eylemleridir ve din, devlet gibi kutsal sayılan amaçlar uğruna yapılması büyük bir gaflettir.

Hırsızlık

Hırsızlık, bir başkasına ait olan malı gizlice almak, yani çalmak anlamına gelir.

Ey iman edenler! Karşılıklı rızaya dayanan ticaret olması hali müstesna, mallarınızı batıl (haksız ve haram yollar) ile aranızda (alıp vererek) yemeyin...¹⁶³

Hırsızlık yapan kişi, bir başkasının mal edinme hakkını elinden almış ve haksız bir kazanç elde etmiş olur. Bu nedenle tarihten günümüze tüm toplumlarda ve dinlerde yasaklanan bir fiil olan hırsızlık, dinimizde de büyük günahlar arasında sayılmıştır. Hırsız, malını çaldığı kişiyi maddi kayba uğratmakla kalmaz, ona manevi anlamda da zarar vermiş olur. Çünkü malı çalınan kişi maddi kaybın getirdiği zorlukların yanı sıra böyle bir olayla karşılaşmanın oluşturduğu travmayla, üzüntü ve stresle, güvensizlik duygusuyla da yüzleşmek durumundadır. Kul hakkına giren hırsızın elde ettiği mal da kendisine fayda vermez, çünkü haram kazançtır.

Sıra arkadaşımızın bir eşyasını izinsiz alıp kullanmak da parasını veya takı, saat gibi değerli eşyalarını habersiz almak da hırsızlıktır. Hırsızlığın hiçbir çeşidini küçük görmemek, her türlüşünden uzak durmak gerekir. Çünkü basit gördüğümüz hırsızlıklar bizi daha büyüklerine götürebilecek güçtedir. Gasp, yankesicilik, kapkaç, emanete hıyanet, yağmacılık, dolandırıcılık, zimmete geçirmek gibi mala yönelik her türlü suçun karşısında olmalıyız. Sadece malına değil, başkasına ait olan hiçbir şeye göz dikmemeliyiz. Bize ait olmayan bir sosyal medya hesabına izinsiz girmek veya başkasının hesabını ele geçirmek suçtur. Başka birine ait ödevi ya da eseri kendimize mal etmemiz; başkasının bilimsel çalışmasını, görüş ve fikirlerini bizimmiş gibi sunmamız (intihal) emek hırsızlığıdır. Bütün bu haksız davranışlardan kaçınmalı, insanların emeğine saygı göstererek helal kazanmaya ve kendi çalışmalarımıza odaklanmalıyız.

DÜŞÜNELİM...

Başkasına ait bir sosyal medya hesabını ele geçirmekle bir eşyayı çalmak arasında benzerlik var mıdır?

¹⁶³ Nisâ, 4/29.

Hırsızlığın pek çok kötülüğü de beraberinde getirmesi muhtemeldir. Kolay yoldan elde edilen mal, hırsızın çalışmayı bırakıp tembelleşmesine, hırsızlığı bir geçim yolu olarak benimsemesine yol açabilir. Suçunun açığa çıkmaması için adam öldürme, yalan, iftira gibi kötülöklere başvurmasına da sebep olabilir. Hırsızlığın toplumda yayılmasıysa gelişime engeldir, çünkü böyle bir durumda üretim azalacaktır. Aynı zamanda insanlar arasında güvensizlik artacak, sevgi ve muhabbete dayalı güzel duygular körelecektir. Bu bakımdan hırsızın adil bir şekilde cezalandırılması ve bu tür fiillerin yaygınlaşmaması için caydırıcı tedbirlerin alınması gerekir.

Gösteriş/Riya

Başkalarının beğenisini kazanmak veya onları etkilemek amacıyla kendini olduğundan farklı göstermeye, aldatıcı ve yapay davranışlar sergilemeye gösteriş denir. Dini yaşantıdaki gösterişse riya diye adlandırılır. İbadetleri Allah (cc) rızası için değil insanlaların takdirini kazanmak için yapmak, iyiliği Rabbimiz emrettiği için değil dünyevi bir çıkar gözeterek yapmak, gizli yapabileceği amelleri dindar görünmek için açıktan yapmak gibi davranışlar riyanın yansımalarıdır.

Kim, görsünler ve duysunlar diye iş yaparsa Allah kıyamet günü onun maksadının gösteriş ve insanlara duyurma olduğunu ortaya çıkarır.¹⁶⁴

Gösteriş yapan insan kendini olduğundan farklı gösterme çabasındadır. Hâl ve hareketlerinde samimi değildir. Zengin olduğu düşünölsün diye markalı giysileri tercih eder; yediği, içtiği, gezdiği her yeri sosyal medyada paylaşıp caka satmayı sever; cömert ve yardımsever görünmek için hayır hasenatta bulunur; normalde kaba ve kavgacıyken önemsemediği insanların yanında bulunduğu yerlerde çok nazik ve oldukça anlayışlıdır. İyiliği iyi olduğu için değil, etrafındakiler "Ne iyi insan!" desin diye yapar. Bu şekilde çıkar sağlayacağını düşündüğü insanlara kendini güzel göstermeye çalışır. Bazen de onların memnuniyetini kazanmak için doğru olmadığını düşündüğü davranışları yapmaya yeltenir ya da kınanma, ayıplanma korkusuyla doğru bildiklerinden vazgeçer. Aşağılık kompleksi veya arkadaşsız kalma korkusu da onu bu şekilde davranmaya itebilir. Tüm bunlar onun kendi hâlindeyken farklı, başkalarının yanındayken farklı davranmasına yol açar. Gösterişçinin bu ikiyüzlü hâli er ya da geç ortaya çıkar. Neticede insanların sevgisini de saygısını da kaybetmekle kalmaz, kendine olan saygısını da yitirir.

¹⁶⁴ Dârimî, Rikâk, 35.

DÜŞÜNELİM... BULALIM...

Sosyal medyada paylaştıklarımızın gerçek hayatımız üzerindeki etkileri neler olabilir?

**Yazıklar olsun o namaz kılanlara ki onlar namazlarını ciddiye almazlar.
Onlar (namazlarıyla) halka gösteriş yaparlar.¹⁶⁵**

Müslüman, içi dışı bir olan, özüyle sözü birbiriyle uyumlu olan insandır. İnancını özümsemiş, ibadetlerini içselleştirmiş, ahlakını hayatına yansıtmış olgun bir bireydir. Müslüman'ın amellerine riya karıştırması çok büyük bir tehlikedir. Dinin özü samimiyeti gerektirir ki riya, samimiyeti yok edip insanı ikiyüzlülüğe yaklaştıran kötü bir ahlaki özelliktir. İçtenlikle yapılmayan her bir amel, şekilden ibaret kalmaya mahkûmdur. Ne namazını gösteriş için kılanın bu ibadeti ne malını gösteriş için harcayanın bu iyiliği ne ganimet ya da şöhret için savaşının şehadeti sahibine fayda getirecektir. Rabbimizin emirlerini yerine getiriyor gibi görünüp aslında insanların gözüne girme amacıyla ibadet edenler bir anlamda şirke düşmektedirler. Çünkü davranışlarıyla O'nun değil, başkalarının rızasını kazanmayı amaçlamaktadırlar.

Kendiyle barışık, öz güveni yüksek, kişilik sahibi bir insan, inancında samimimi bir Müslüman, gösteriş merakı ve riya gibi kişiliğine zarar veren, alçaltıcı tavırlara yeltenmez. Mevlana'nın öğütlediği gibi "ya olduğu gibi görünür ya da görüldüğü gibi olur".

Açgözlülük

Açgözlülük, kişinin elindekiyle tatmin olmaması, hep daha fazlasını istemesi ve sahip olduklarını başkalarıyla paylaşmak istememesidir. Açgözlü kişi sürekli daha fazla mal, makam ve dünya nimeti peşinde koşar. Elindekilere şükretmek yerine, hep daha fazlasını arzular, doymak bilmez.

Açgözlülük, kalbi karartan, kişiyi bencil ve kıskanç yapan bir özelliktir. Açgözlü kişi sadece kendi menfaatini düşünür; paylaşmaktan kaçınır, yardım etmekten uzak durur. Bu da kişinin hem çevresiyle hem de Rabbimizle (cc) olan bağını zayıflatır.

¹⁶⁵ Mâûn, 107/4-6.

O (insan), aşırı derecede mal sevgisine kapılmıştır.¹⁶⁶

Yukarıdaki ayet, insanın mal sevgisine dikkatlerimizi çeker. Bu sevgi kontrol altına alınmazsa açgözlülüğe dönüşür ve kişiyi helal-haram demeden kazanmaya ve cimriliğe sevk edebilir. Sonunda bu durum insanın ruhunu ele geçirir ve huzurunu bozar. Açgözlü insan hiçbir zaman "Elhamdulillah" diyemez. Çünkü doymaz, kanaat etmez, hep eksik görür.

Oysa mümin, dünyalıklara aşırı bağlanmanın geçici olduğunu bilir ve paylaşmayı seçer. Cömertlik ve paylaşma, açgözlülüğe karşı en güçlü silahtır. Sahip olduklarımızın bize emanet olduğunu, asıl sahibinin Allah olduğunu bilen bir mümin açgözlü olmaz. Helalinden kazanır, kanaat eder ve Allah rızası için paylaşır.

DÜŞÜNELİM... BULALIM...

Açgözlülük nelere yol açar? Daha fazla istemek her zaman kötü müdür, bu konuda nasıl bir denge kurulmalıdır?

Şans Oyunları ve Kumar

Kumar, birisi kazanırken diğerinin kaybettiği bir şans oyunudur. Kumar oynayanların her birinden toplanan mal, oyunu kazananın olur. Sınırlı ölçüde beceri gerektirse de esas itibarıyla şansla dayalı olan bu oyunda kazanılan para veya mal, alın teri dökmeden elde edilen haksız bir kazançtır. Bu yüzden de kumar oynamak büyük bir günahtır.

Ey iman edenler! İçki, kumar, dikili taşlar (putlar) ve fal (şans) okları şeytan işi birer pisliktir. Onlardan kaçının ki kurtuluşa eresiniz.¹⁶⁷

Diğer şans oyunları gibi kumar da başlangıçta eğlenceli vakit geçirmek için oynanır. Fakat insan bu kötülüğe bir kere yaklaştığı zaman ondan kurtulması çok zordur. Kazanırsa yeniden

¹⁶⁶ Âdiyât, 100/8.

¹⁶⁷ Mâide, 5/90.

kazanma isteğiyle, kaybederse kaybettiklerini geri alma hevesiyle tekrar tekrar oynar ve kumar oynamayı bir alışkanlık hâline getirir. Aklını ve iradesini devre dışı bırakan bu kötü alışkanlık onu günden güne tüketir, eşinin ve çocuklarının geçimliğiyle birlikte varını yoğunu elinden alarak iflasa sürükler. Borçlanmaya başlayan kişi bu sefer de borçlarını ödeme niyetiyle kumara devam eder, bu kısır döngüden çıkamayınca başka kötülöklere de sürüklenir. Kumar borcu yüzünden hırsızlık, adam öldürme gibi suçlara karışan, intihar eden veya ailesini kötölöklere kurban eden nice kumarbazlar vardır. Neticede kumar insana hem mal varlığını hem ailesini ve arkadaşlarını hem de itibarını kaybettirir. Dünyasını mahvetmekle kalmaz, ahiretini de karartır.

Kumar, insanın vaktini boş harcamasına sebep olduğu ve onu faydalı işler yapmaktan alıkoyduğu için de kötüdür. Kumarla meşgul olan kişi asıl sorumluluklarını ihmal etmeye başlar, ibadetlerini aksatır, ailesine gereken ilgiyi gösteremez. Kumarın yaygınlaşması demek kolay yoldan kazanmaya çalışan, tembel, üretime katkıda bulunmayan, işsiz güçsüz ve sorumsuz bireylerin çoğalması demektir. Hızla yayılmaya müsait bu hastalığın toplumda yayılmasına engel olmalı, masum gibi görünse de kumara benzeyen ve kumara alıştırabilecek her türlü oyundan da uzak durmalıyız.

Gerçek hayatta veya dijital ortamlarda oynanan ve kazananın kaybedenlerden haksız kazanç elde ettiğı oyunların tamamı kumar kapsamında değerlendirilir. At yarışları, piyango çekilişleri, iddia ve bahis oyunları böyledir. Bunları ister masa başında ister çevrim içi sitelerde, ister eğlenme ister para kazanma amacıyla oynayalım kumar oynamış oluruz ve bu yolla kazandığımız para helal değildir. Oynadığımız oyunun yasal olup olmaması da sonucu değiştirmez. Ancak eğlence amaçlı, ödüllü oyunlar ve yarışmalar kumardan farklıdır, bunlara katılmanın bir sakıncası yoktur.

Sen Ne Dersin?

Sence "kolay yoldan kazanmak" hayali neden insanları bu kadar cezbediyor? Bu hayalin arkasında hangi duygular yatıyor olabilir?

Bağımlılık

Kişinin kullandığı bir nesne veya yaptığı bir eylem üzerinde kontrolünü kaybetmesine bağımlılık denir. Bağımlılık fiziksel, ruhsal ve sosyal hayatı olumsuz yönde etkileyen bir hastalıktır.

Bağımlılığın çok farklı çeşitleri vardır. En yaygın olanları uyuşturucular, alkol, sigara ve nargile gibi tütün ürünleri; tiner ve çakmak gazı gibi uçucu maddeler; uyarıcı ve hayal görme-yeneden olan maddeler ve birtakım ilaçlardır. Teknoloji ve internet, alışveriş, yeme bağımlılığı da günümüzde oldukça sık karşılan bağımlılık türlerindendir. Bağımlılıkta esas olan onsuz duramamak ve bırakmak istesek de bırakamamaktır. Bu bakımdan bizi etkisi altına alan, kontrolsüzce ve devamlı olarak kullanmaya/yapmaya iten her nesne ve davranış bir bağımlılıktır.

İnsan bir şeye bağımlı olduğunda hayatının merkezine onu koyar ve sürekli onunla olmaya ihtiyaç duyar. Zararlı olduğunu bilmesine rağmen ondan vazgeçmeye yanaşmaz, istese de kolayca bırakamaz. Örneğin, oyun bağımlısı her fırsatta oyun oynamak ister, alışveriş bağımlısı tüm vaktini çarşılarda veya alışveriş sitelerinde gezmeye ayırır, madde bağımlısı sürekli maddeye ulaşmanın yollarını aramakla meşgul olur. Tekrarlanan bu davranışlar bağımlılığın daha artmasına neden olur. Bağımlı bir kimse, bağımlı olduğu şeylerden uzak kaldığında huzursuz, mutsuz ve agresif olur. Bu yüzden kendisini bağımlılıktan uzak tutacak her şeyden ve herkesten uzaklaşmayı tercih eder.

Bağımlılığın insana hiçbir faydası yoktur. Zararları ise oldukça fazladır. Bağımlıların kullandığı maddeler kimyasallar, ağır metaller ve benzeri içerikleriyle sağlığı tehdit eder. Bunlar düşünceyi bulanıklaştırır, öğrenmeyi yavaşlatır, hafızayı zayıflatır, duygu ve davranış bozukluklarına yol açar. Beyin ve kalp sağlığının bozulmasına, solunum rahatsızlıklarına ve daha birçok hastalığa neden olur. Bağımlılıklar kişinin sosyal hayatına da olumsuz etki eder. Bağımlılıkları yüzünden okul, iş gibi sorumluluklarını ihmal eden kişiler, sosyal çevresinden de uzaklaşarak yalnızlaşır, içine kapanır. Bağımlı olduğu şeyin hazzıyla mutlu olurken başka hiçbir şeyden tat alamaz hâle gelir. Bu da ruhsal bozukluklar ve psikolojik sorunlar yaşamasına, hayat kalitesinin düşmesine yol açar. İleri düzeyde sorunlar kişiyi intihara ve suç işlemeye götürebilir, özellikle madde kullananların bu maddeleri temin etmek için hukuksuz işlere başvurulması sık rastlanan bir durumdur.

"Bir kere kullanmaktan bir şey olmaz.", "Merak ediyorum, sadece bir kere deneyeceğim.", "Ben güçlü bir insanım, kendimi kontrol edebilirim." gibi düşünceler bağımlılığa giden ilk adımları atmaya neden olur. Bundan sonrası hiç de zor olmayacaktır. Bağımlılıktan kaçınmak için arkadaş çevremizi iyi seçmeli, kimsenin ısrarına boyun eğmemeli, sorun çözme becerilerimizi geliştirmeli ve o ilk adımı hiç atmamalıyız. Çünkü bağımlılıktan kurtulmak hiç kolay değildir. Bağımlılıkların yaşattığı kısa süreli hazlara aldanmamalı; kendimizi uyuşturup düşünmeyi erteleyerek sorunlarımızı çözemeyeceğimizin farkında olmalıyız. Herhangi bir bağımlılık durumunda ise profesyonel destek almayı ihmal etmemeli, kendimizi bu kötü alışkanlığın pençesinden kurtarmakta kararlılık göstermeliyiz.

Kısaca internet bağımlılığı olarak adlandırdığımız akıllı telefon, tablet gibi teknolojik araçlarla internetin bilinçsiz ve kontrolsüz kullanımı da bize pek çok açıdan zarar vermektedir. Sosyal medya içerikleriyle aşırı meşgul olmak, oyun oynama bozukluğu, kumar gibi pek çok çeşidi olan bu bağımlılığa yakalandığımızda zaman kavramını yitiririz. Öz bakımımız da dahil olmak üzere pek çok sorumluluğumuzu aksatır, sanal âlemden gerçek hayata geçmekte zorlanırsınız. Dijital dünyanın hızlı ve sürekli uyaran yapısı zihinsel fonksiyonlarımızı etkilediği için algılarımız yavaşlar, öğrenme gücümüz, hafıza ve odaklanma sorunları gibi pek çok sorunla karşılaşırız. Uykusuzluk, stres, baş ve sırt ağrıları, duruş ve bozuklukları vb. fiziksel sıkıntıları da beraberinde getiren bu bağımlılık akıl ve ruh sağlığımıza da zarar verir. Bu bakımdan yerli yerinde kullandığımız takdirde hayatımızı kolaylaştıracak olan teknolojinin adım adım tüm yaşantımızı ele geçirmesine müsaade etmemeliyiz. Bize özel birer nimet olan aklımızı ve irademizin bertaraf olmasına izin vermemeli, kendi tercihlerimizi yönettiğimiz bilinçli bir yaşam sürmeliyiz.

Hayat sonsuz değildir. Kendimizi bağımlılıklara hapsetmek yerine yeteneklerimizi geliştirecek, hayat kalitemizi yükseltecek ve insanlık için faydalı olacak faaliyetlere odaklanmalı, hayatımızın merkezine iyi bir insan, ahlaklı bir Müslüman olma hedefini koymalıyız.

Bir de buradan dinleyelim:

Açgözlülük

Öfke

Kibir

Sosyal Medya

Teknoloji

KAYNAKÇA

- Beyhakî. *es-Sünenü'l-kübrâ*. thk. Ebû Abdillâh Abdusselâm. Mektebetü'r-Rüşd, Riyâd: 2004.
- Buhârî. *Sahîh-i Buhârî*. Dârü's-Selâm, Arabistan: 2000.
- Çağrıci, Mustafa. *Ana Hatlarıyla İslâm Ahlâkı*. Ensar Neşriyat, İstanbul: 1985.
- Dârimî. *Sünen-i Dârimî*. Dârü'l-Muğnî, Arabistan: 2000.
- Dinim İslâm*. ed. Muhammet Şevki Aydın. DİB Yayınları, Ankara: 2016.
- Ebû Dâvûd. *Sünen-i Ebû Dâvûd*. Dârü's-Selâm, Arabistan: 2000.
- Gazzâlî. *İhyâ-i ulûmî'd-dîn*. DİB Yayınları, İzmir: 2020.
- Izutsu, Toshihiko. *Kur'an'da Dinî ve Ahlâkî Kavramlar*. İstanbul: 1991.
- İbn Balabân. *el-İhsân fî takrîbi Sahîhi İbn-i Hibbân*. Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut: 1996.
- İbn Hanbel. *el-Müsned*. Beytül'Efkârî'd-Düveliyye, Ürdün: 2005.
- İbn Kesîr. *el-Bidâye ve'n-nihâye*. thk. Ali Şîrî. Dâru İhyâ'it-Turâsî'l-Arabî, Beyrût: 1988.
- İbn Mâce. *Sünen-i İbn Mâce*. Dârü's-Selâm, Arabistan: 2000.
- Komisyon. *Hadislerle İslâm*. ed. Mehmet Emin Özafşar vd. DİB Yayınları, 4. Baskı, İstanbul: 2020.
- Komisyon. *İlmihal I-II*. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul: 1999.
- Kudâî. *Müsnedü's-Şihâb*. thk. Hamdî b. Abdulmecîd es-Selefi. Müessesetü'r-Risâle, Beyrut: 1986.
- Malik b. Enes. *Muvatta-i Mâlik*. Muhammed b. Hasan eş-Şeybânî Nüshası, Vizâretü'l-Evkâf, Kahire: 1994.
- Maverdî. *Edebü'd-dünya ve'd-dîn*. Mektebetü'r-Riyadî'l-Hadisiyye, Riyad: t.y.
- Müslim. *Sahîh-i Müslim*. Dârü's-Selâm, Arabistan: 2000.
- Nesâî. *Sünen-i Nesâî*. Dârü's-Selâm, Arabistan: 2000.
- TDV *İslâm Ansiklopedisi* (ahlâk maddeleri), İstanbul: 1989.
- Tirmizî. *Sünen-i Tirmizî*. Dârü's-Selâm, Arabistan: 2000.
- Yaran, Cafer Sadık. *Müslümanın Edinmesi Gereken Ahlaki Erdemler*. DİB Yayınları, Ankara: 2018.
- <https://sozluk.gov.tr/>
- <https://www.yesilay.org.tr/tr/bagimlilik>